

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut

Maili Kangur

EESTI AJAKIRJANIKE HOIAKUD EETILISTE KONFLIKTIDE
PUHUL

Magistritöö

Juhendaja: Halliki Harro-Loit, Ph D

Tartu 2009

SISUKORD

Sissejuhatus	3
1.1. Töö teoreetilised lähtekohad	6
1.1.1. Moraalselt vastutustundliku ajakirjaniku olulisus ühiskonnas.....	6
1.1.2. Ajakirjanike eetiliste dilemmade keerukus tänapäeval.....	7
1.1.3. Universaalsed ja professionaalsed väärtused.....	9
Metoodika	11
2.1. Kvalitatiivintervjuu	11
2.2. Fookusgrupi intervjuu	14
Tulemused	17
3.1. Kahes valitud juhtumis sisalduvad eetilised konfliktid	17
3.1.1. TV3 uudises esinenud võimalike eetiliste konfliktide analüüs.....	24
3.1.2. Kanal 2 uudises esinevate võimalike eetiliste konfliktide analüüs.....	27
3.2. Intervjuude analüüs	29
3.2.1. Informatsiooniline enesemääramine.....	30
3.2.2. Põhjendamatu kannatuste vältimine.....	35
3.2.3. Süütuse presumptsioon.....	39
3.2.4. Tasakaalustatus, täpsus, asjakohasus ja täielikkus.....	41
3.2.5. Tagajärgede kaalutlemine.....	45
3.2.6. Staatus.....	50
3.2.7. Prioriteedid.....	53
Järeldused ja diskussioon	61
Summary	64
Allikad ja kirjandus	65
Lisad	67

SISSEJUHATUS

„Nii palju kui mina tean, lindistab enamuse ajakirjanikke telefoniintervjuusid ega hoiata selle eest.“

„Aga sinu arvates peaks?“

„Peab. Ma pole just kindel, kuid minu meelest on selline punkt ka ajakirjaniku eetikakoodeksis.“

„Mh-mh.“

„Selline trükkis. Kokku volditud.“

„Tean.“

Magistritööd alustav dialoogikatkend, mis leidis aset uurimuse autori ja kvalitatiivintervjuus osalenud ajakirjaniku vahel, püstitab olulise küsimuse. Mida tähendab Eesti ajakirjanduseetika koodeks Eesti ajakirjanikele? Kas tegemist on vaid voldikuga, kus on suvalised sõnad reas? Esitatud dialoog näitab ilmekalt, et ainuüksi koodeksi olemasolu ei muuda veel ühtegi ajakirjanikku professionaalseid väärtusi ja norme reflekteerivaks. Viimane saab võimalikuks vaid siis, kui ajakirjanikud tegelevad koodeksis sisalduvate väärtuste lahtimõtestamisega ja selle üle arutlemisega. Siiski, ka juhul kui ajakirjanikud ei reflekteeri oma professionaalseid väärtusi, teevad nad paratamatult oma igapäevases töös moraalseid valikuid, järgivad teatud norme ja väärtusi. Käesoleva töö uurimisülesanne ongi uurida, millistest väärtustest Eesti ajakirjanikud lähtuvad ning kuidas oma moraalseid valikuid põhjendavad.

Käesoleva töö teine uurimisaspekt – kas ajakirjanike-reporterite, toimetajate ning nende „lugude kangeleaste“ moraalseid valikuid põhjendavad argumendid on saransed või erinevad – on edasiarendus Eva Kübara 2006. aastal tehtud uurimistööst. Analüüsides erinevaid Pressinõukogusse esitatud kaebusi ja intervjuusid nelja suurima päevalehe peatoimetajaga, leiab Eva Kübar (2006) oma bakalaureusetöös, et meediaväljaande ja kaebaja vahel dialoog puudub. Kübara töö keskendub eelkõige meedia eneseregulatsiooni süsteemi toimimisele Eestis ning uurija sõnul ei tööta see efektiivselt just dialoogi puudumise ning ajakirjanike marginaalse rolli tõttu. Antud magistritöö

jätkab sealt, kus Kübara uurimus nii-öelda pooleli jäi ehk üritab leida vastust küsimusele, **kust saab alguse dialoogihäire erinevate osapoolte vahel? Kas ja kuidas on seotud ajakirjanike moraalne argumentatsioon nende vanusega, meediaorganisatsiooniga, kus nad töötavad?**

Kui Kübara bakalaureusetöö osapoolteks on meediaorganisatsiooni esindaja ehk peatoimetaja *versus* kaebaja ehk loo objekt või allikas, siis antud töö peamiseks uurimisobjektiks on ajakirjanik *versus* kajastatavas sündmuses osalejad (sealhulgas allikad). Tulenevalt magistritöö fookusest, mis keskendub dialoogihäire tekkimise põhjustele, uuritakse, milliseid väärtusi erinevad osapooled esindavad ning kas väärtuste vastandlikkus võib olla eetiliste konfliktide aluseks. Ühtlasi vaatleb töö osapoolte omavahelisi suhteid ja üritab leida vastust küsimusele, kas nad asuvad meediakeskkonnas võrdsetel positsioonidel või mitte.

Magistritöö eelpoolnimetatud kahte suurt uurimisküsimust täpsustavad järgmised küsimused:

1. Milliseid väärtusi osapooled esindavad?
2. Milles seisneb osapoolte jaoks eetilise konflikti olemus?
3. Milliste argumentidega osapooled oma valikuid põhjendavad?
4. Kas erinevad osapooled asuvad normatiivses mõttes samadel või erinevatel positsioonidel?

Uurimisküsimuste lahendamiseks analüüsitakse kahte Eesti teleajakirjanduses avaldatud uudist, 27. augustil 2008 eetris olnud TV3 Seitsmeste uudiste lugu „Linnavolinikku süüdistatakse alaealisega napsutamises“ ja 12. veebruaril 2009 Kanal 2 Reporteris avaldatud lugu „Õpetaja küttis kasvatamatul pätipoisil kere kuumaks“. Mõlema loo suhtes esitati Pressinõukogule kaebus, linnavolinik pöördus ka Avaliku Sõna Nõukogusse. TV3 loo osas võttis Pressinõukogu vastu tauniva otsuse, Kanal 2 uudise kohta käiv kaebus lükati menetlusest tagasi, sest see ei käinud kaebaja enda kohta ja seega puudus isikul volitus kaebuse esitamiseks. Kaebuste sisu, menetlusprotsess ja tulemus ning nende analüüsimine ei ole antud töö seiskohalt olulised ja seega ei ole sellel

ka pikemalt peatatud. Küll aga sai just kaebuste olemasolu määravaks lugude valimisel analüüsiojektiks, sest meedia eneseregulatsiooni organi poole pöördumine ilmestab seda, et vähemalt ühe osapoolte jaoks eksisteerib antud kaasustes eetiline konflikt ja eksiti ajakirjanduseetika koodeksi vastu.

Uurimuse raames viidi läbi seitse kvalitatiivintervjuud lugude kõigi osapooltega, kelleks on toimetajad/uudistelugejad, ajakirjanikud ja kajastatavas sündmuses osalejad. Lisaks kvalitatiivintervjuudele on magistr töö raames viidud läbi kaks fookusgrupi intervjuud, millest esimeses osalesid nii-öelda noorema põlvkonna ajakirjanikud vanuses kuni 48-aastat ning teises nii-öelda vanema põlvkonna ajakirjanikud alates 48-eluaastast. Vanuselist piiritlemist selgitatakse lähemalt metoodika peatükis. Fookusgrupi intervjuude eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas eetilist konflikti sisaldava materjali publitseerimisega mitteseotud ajakirjanikud defineerivad oma töös ette tulevaid eetilisi konflikte ning millistele argumentidele nad konfliktide ilmnemisel ja nendest väljumisel toetuvad. Intervjuudes kasutati juhtumitena käesolevas magistr töö analüüsitavaid teelugusid, mille põhjal paluti ajakirjanikel täita ankeet, selgitamaks, kas ja milliseid eetilisi konflikte nad konkreetsetes uudistes näevad ning kas ja kuidas nad lood teisiti lahendanud oleks.

Magistr töö jaguneb neljaks suuremaks peatükiks. Esimeses peatükis antakse ülevaade uurimuse teoreetilistest lähtekohtadest. Eraldi alateemadena vaadeldakse moraalselt vastutustundliku ajakirjaniku olulisust ühiskonnas, eetiliste dilemmade keerukust tänapäeval ja väärtusi kui selliseid. Teine peatükk keskendub magistr töö kasutatud metoodikale, alapeatükkides tutvustatakse lähemalt argumentatsioonianalüüsi, kvalitatiivintervjuud, fookusgrupi intervjuud ja nende rakendamist antud uurimuses. Töö kolmas, tulemuste osa, analüüsib läbiviidud kvalitatiiv- ja fookusgrupi intervjuusid, eraldi alapeatükis tuuakse välja TV3 ja Kanal 2 kaasustes esinevad võimalikud eetilised konfliktid. Neljandas peatükis püütakse leida vastused püstitatud uurimisküsimustele. Uuritu põhjal tehtud järeldustele järgneb viimases peatükis diskussioon. Magistr töö lõpus asuvast lisadepaketist leiab läbiviidud intervjuude ja analüüsivate teelugude transkriptsioonid, fookusgrupi intervjuu kava, ankeedi ja ankeetide vastused.

1.1. Töö teoreetilised lähtekohad

Teooria osa keskendub ajakirjanike moraalsetele valikutele ja nende olulisusele ühiskonnas, eetiliste dilemmade keerukusele tänapäeval ja väärtustele nii üldiselt kui ka spetsiifiliselt ajakirjaniku professionist tulenevalt. Peatükiga antakse raamistik ajakirjanike väärtuste uurimisele eetiliste konfliktide puhul.

1.11. Moraalselt vastutustundliku ajakirjaniku olulisus ühiskonnas

Ajakirjanike professionaalsete väärtuste alane debatt ei hõlma ainult selle konkreetse ameti esindajaid, vaid see on ka ühiskonna jaoks olulise tähtsusega, sest teatud väärtused võtavad vastu teatavaid väärtusi ning kui ajakirjandus ebamoraalseid väärtusi legitimeerib, siis muutuvad need ka väljaspool ajakirjandust pikapeale normiks. Ehk teisisõnu – kui ajakirjanik nii-öelda sõidab inimestest üle, siis ei ole probleem mitte ainult professionis ise, vaid hoolimatu ajakirjandus tekitab hoolimatust ka ühiskonnas. Berger ja Barney (2004) rõhutavad, et normatiivses mõttes on just ajakirjandus on see, mis edendab teatud väärtusi, sest kommunikatsioonisüsteemi kaudu luuakse avalikku kultuuriruumi (Berger & Barney 2004: 197).

Väärtused ise on otseselt seotud moraali ja (meedia)eetikaga. Kui vaadelda meediaetikaga seotud ajaloolist tausta, siis läänemaailmas saab öelda, et ajakirjanike nii-öelda eetilist liikumist võib täheldada juba alates 70-ndatest aastatest. Meie oleme sellest liikumisest väljas. Eesti kontekstis tuleb arvestada sellega, et nõukogude ajal tekkis teatud oma väärtussüsteem, milles ajakirjanikud orienteeruma pidid ja see on muutunud riikliku iseseisvuse taastamise järel.

Ajakirjanike otsustusprotsesside kirjeldamisel on siiani keskendutud peamiselt eetiliste valikute tagajärgedele, mitte sellele, kuidas nendeni jõuti (Borden 2007: 278). Enamasti on püütud identifitseerida kõikvõimalikke mõjufaktoreid, mis ajakirjanike eetilisi otsuseid mõjutavad. Coleman ja Wilkins (2004) rõhutavad, et seni on vaadeldud väliseid mõjutajaid (näiteks seadused, konkurents) ja professionaalset väärtusi, mida väljendavad

muu hulgas eetikakoodeksid. Teisi muutujaid ei ole ajakirjandusspetsiifiliselt laiemalt käsitletud, küll aga võib teiste valdkondade näitel öelda, et need on moraalse arengu seisukohast olulised. Moraalne areng omakorda tähendab seda, et selleks, et moraalselt kasvada, on vaja vastavat ruumi ja konteksti. Coleman ja Wilkins nimetavad vanust ja haridust moraalse arengu olulisimateks teguriteks. Ajakirjanike moraalne areng ja eetiliste probleemide vaatlemine on samuti ühiskondlikult olulise tähtsusega, sest need panevad ajakirjanikke oma tööd paremini tegema. Kui anda ajakirjanikele võimalus töötada läbi eetilisi dilemmasid, olgu need siis ehtsad ja otseselt nende tööst tulenevad või hüpoteetilised ja antud ette seminaridel või töötubades, mõjub see professionile positiivselt. Coleman ja Wilkins rõhutavad ka seda, et ajakirjanikuks olemine kätkeb endas enam, kui ümberpööratud püramiidi järgi uudise kirjutamise ja mittelineaarse toimetamise selgeks õppimist. Ajakirjanikuks olemine tähendab ka moraalselt reflektiooni.

Ajakirjanike moraalsete valikute olulisust on käsitlenud ka teised autorid. Nii näiteks rõhutab McCombs (1997), et ajakirjanikul peab ka kõik-müügiks keskkonnas, kus võimalikult laia auditooriumi tähelepanu saavutamine on ilmselt üks põhieesmärke, säilima arusaam individuaalsetest ja autonoomsetest valikutest ja nende valikute tagajärgedest. Valikutele keskendub ka Singer (2006), kelle järgi on just moraalsed valikud ajakirjaniku professionaalsuse üheks kriteeriumiks. Ta viitab sellele, et tänapäeva ajakirjaniku defineerimisel on olulisim sotsiaalne vastutus, sest ühiskonnas, kus praktiliselt igal inimesel on võimalik publitseerida ajakirjanduslikke materjale (näiteks isikliku blogi kaudu), ei ole ajakirjaniku rolliks enam vaid infot vahendada, vaid teha seda vastutustundlikult. Ühtlasi rõhutab ta, et sotsiaalselt vastutustundlik ajakirjanik peab mõistma, et ajakirjandusvabadus ei tähenda autonoomsust üksnes välise (poliitilised jõud), vaid ka sisemiste mõjutajate (tööandja) suhtes.

1.1.2. Ajakirjanike eetiliste dilemmade kee rukus tänapäeval

Ajakirjanike eetiliste dilemmade keerukust tänapäeval on käsitlenud Richard Keeble (2001), kes rõhutab enesekriitika ja kaalutleva käsitluse olulisust selles ametis. Ta toob

välja seitse põhilist punkti, mis tänapäeva ajakirjanduses eetilised küsimused komplitseerituks muudavad. Käesoleva töö fookusest tulenevalt nimetatakse neist siinkohal esimesed viis. **Esiteks** meediatööstuse laialivalgumus ja globaliseerumine, mis muudavad võimatuks ühtede ja samade põhimõtete rakendamise kogu tööstusele. **Teiseks** käib üleüldisega kaasas palju erinevaid ajakirjanduslikke rolle, näiteks reporterid, toimetajad, kaasautorid, fotograafid, vabakutselised ja HTML'i eksperdid, mis omakorda raskendab üldiste terminite rakendamist. **Kolmandaks** peetakse ajakirjanduslikus kultuuris üha olulisemaks tehnilisi oskusi ja nii-öelda töö käigus õppimist, mis vähendab reflekteeriva, analüütilise ja eetilise lähenemise olulisust. **Neljandaks** sunnivad tihenev konkurents ja vähenev tiraaž ajakirjanduslikke väljaandeid üha enam reklaamimüügile ja kasumlikkusele keskenduma. Keeble nimetab seda punkti kõige olulisemaks ja viitab Colin Sparksile (1994), kes ilmestab tema väidet Ühendkuningriikide näitega, kus ajalehed on esmajärjekorras äriettevõtted, mis ei eksisteeri selleks, et inimestele uudiseid vahendada, käituda ühiskonna nii-öelda valvekoerana, hoida silma peal valitsuse tegemistel, kaitsta tavainimesi võimu kuritarvitamise eest või mõnel muul üllal eesmärgil. Nad eksisteerivad vaid selleks, et teenida raha. **Viiendaks** eeldab eetika valikuvabadust, aga ajakirjanikel on palju piiravaid faktoreid, nagu näiteks omanikud, hirm, seadused, aeg ja ruum. Palju räägitakse ajakirjandusvabadusest, aga vähe ajakirjaniku isiklikust vabadusest, mida piiravad ettevõtte isiklik huvi, väljakujunenud rutiin ja (toimetusesisene) hierarhiline, bürokraatlik ning organisatoorne ülesehitus.

Paul Statham'i (2008) järgi tekitavad nimetatud faktorid spetsiifilise organisatsiooni kultuuri, mida esindab toimetajapoolne käsuliin ja väärtuste kogum, mille kaudu ajakirjanik end identifitseerib. Kui neisse faktoritesse suhtuda kui millessegi, mis on ette määratud, siis on tulemuseks meediaorganisatsioonid, milles töötavad ajakirjanikud peavad arvestama teatud kitsenduste ja stiimulitega (Statham 2008: 399). See omakorda loob soodsa keskkonna vastuoludele, kus ajakirjaniku isiklikud ja tööstuse huvid ei pruugi olla alati ühesugused. Meediatööstuses on levinud ka teatud olemasolevad retoorilised stambid (*ready made rhetorical templates*), mida ajakirjanikud oma argumentatsioonis kasutavad. Tegemist on stereotüüpsete arusaamadega, mille nad on omaks võtnud näiteks

teatud organisatsioonis töötades ja millele viidates nad oma valikuid põhjendavad (Borden 2007: 294).

1.1.3. Universaalsed ja professionaalsed väärtused

Väärtusi on laias laastus nelja tüüpi – bioloogilis-füüsikalised, sotsiaalsed-poliitilised (vabadus, õiglus, sallivus), moraalsed (ausus, hoolivus, töökus, väarikus) ja esteetilised väärtused. Voorused on iseloomutäiused, sisseharjutud käitumiskalduvused, mille tulemuseks on harjumuspärased teod. Tavapärastelt on voorusi jagatud kahte tüüpi: moraalsed ja mittemoraalsed. Moraalsed on näiteks ausus, heasoovlikkus ja sallivus (Sutrop 2009: 50-67). Väärtusi võib reastada vastavalt nende suhtelisele tähtsusele ja ametieetika aspektist on oluline teha väärtustest lähtuvaid valikuid.

Deni Elliot (2008) käsitleb nagu Singer ja Keeble'gi uue meedia pealetungi ja seda, kuidas ajakirjaniku roll on tehnoloogia arenguga muutunud. Ta toob välja asjaolu, et ajal, mil praktiliselt kõik inimesed saavad ajakirjanduslikke materjale publitseerida, tekib küsimus, milleks on ajakirjanikke üldse vaja? Elliot vastab sellele peamistele jagatud väärtustele viidates. Ta leiab, et demokraatliku ühiskonna arenguks on vaja professionaalseid ajakirjanikke, kes on oma praktikas pühendunud peamistele jagatud väärtustele ja vaid läbi pühendumise saavad nad olla ühiskondlikult vastutustundlikud. Peamiste jagatud väärtustena nimetab ta kolme punkti:

1. Ajakirjanikud peaksid püüdma publitseerida lugusid, mis oleksid tasakaalustatud, täpsed, relevantset/asjakohased ja täielikud (inglise keeles lühend BARC – *balance, accurate, relevant, complete*).
2. Kui (inimestele) kahju tegemist on võimalik vältida, siis tuleb seda teha.
3. Ajakirjanik peab tegelema eelkõige selle informatsiooni edastamisega, mis on inimestele vajalik.

Eelpool nimetatud punkte peab Elliot kogu professionile omasteks väärtusteks. Teist alapunkti ehk kahju minimeerimist on käsitlenud ka Fred Brown (2006), kelle arvates on ajakirjanduses oluline debatt iseendaga või eelistatult kolleegidega, kus küsitakse nii-

öelda õigeid küsimusi. Kaks peamist küsimust kõlavad: kes saavad haiget, kui see lugu avalikustatakse ja kas informatsiooni avalikustamisega kaasnev tulu kaalub üles kahju, mida see lugu kellelegi põhjustab? Raskuskese nendele küsimustele vastamisel lasub tõe peal, sest tõe teatamine on üks ajakirjanike peamisi kohustusi. Lihtsalt öeldes tähendab kahju minimeerimine tundlikkust tagajärgede suhtes, mida ajakirjaniku töö põhjustada võib. Brown nimetab ka üheksa põhilist alapunkti, millest eetilise ajakirjanik, kes soovib minimeerida inimestele tekitatavat kahju, oma töös lähtuma peaks. Esimesena märgib ta empaatiavõime olulisuse inimeste suhtes, keda kajastus kahjustada võib. Erilist tähelepanu tasuks pöörata lastele ja meediaga suhtlemisel kogenematutele inimestele. Teiseks tuleks olla ettevaatlik tragöödia läbi elanud või leinavaid inimesi puudutavate materjalide kogumise ja avaldamisega. Neljandaks rõhutab Brown, et uudiste nii-öelda tagaajamine ei anna ajakirjanikule õigust olla üleolev oma allikate suhtes ja panna teda ebamugavasse olukorda. Viiendaks tuleb mõista, et inimestel, kes ei ole avaliku elu tegelased ja kellel on ühiskondlikus mõttes vähem mõjuvõimu on suurem õigus kontrollida informatsiooni, mida nende kohta avaldatakse. Kuuendaks tuleks üles näidata head maitset ja mitte laskuda haiglase uudishimu tasemele. Seitsmendaks peaks olema ülimalt ettevaatlik alaealiste identifitseerimisega, keda kahtlustatakse seksuaalkuriteos või kes on selle ohvrid. Kaheksandaks tuleb käituda mõistlikult kuriteos kahtlustatavate nimede avalikustamisega ja üheksandaks hoida tasakaalus kriminaalkorras kahtlustatava õigus õiglasele kohtumõistmisele ja avalikkuse õigus informatsiooni saamisele.

Vooruslik ajakirjanik peaks tegema moraalset valikuid ja valima aususe, heasoovlikkuse jne. Tal on käitumiskalduvused, mis välistavad ebamoraalsed valikud, ta teeb reflekteeritud valiku ja põhjendab seda. Meediaetika koodeksites on küll eelpoolnimetatud väärtused olemas, aga nagu sissejuhatuses mainiti, ei muuda ainuüksi nende olemasolu ajakirjanikku moraalseks. Küsimus on selles, kuhu poole ta lojaalne on – kas universaalsetele väärtustele ja indiviidi tasandile või organisatsioonile. Samuti tuleb vaadelda, milliseid väärtusi ajakirjanikud hindavad ja kaitsevad ning mida nad reflekteerivad teadlikult ja mida ebateadlikult.

METOODIKA

Käesolevas uurimuses on tegemist integreeritud juhtumi- ja juhtumite baasil läbi viidud kvalitatiiv- ja fookusgrupi intervjuude analüüsiga.

2.1. Kvalitatiivintervjuu

Kvalitatiivintervjuu valiti magistritöö üheks uurimismeetodiks põhjusel, et konkreetsete konfliktide olemasolul ja nende analüüsimisel ei hinda ajakirjanikud enam mitte kujuteldavaid väärtusi, mida kaardistavad näiteks kvantitatiivsed uurimismeetodid, vaid valivad konkreetsete dilemmade vahel. Ette antud juhtumid simuleerivad ajakirjanike igapäevasituatsiooni paremini, kui paluda neil nimetada abstraktseid väärtusi ja seda toetab ka asjaolu, et igapäevaselt teevad ajakirjanikud oma tööd juhtumipõhiselt, mitte ei aruta teoreetiliselt. Kui kvantitatiivse uurimuse abil saab määrata, milliseid väärtusi võiks Eesti ajakirjanikkond tervikuna väärtustada, siis kvalitatiivne uurimus vaatleb, kuidas eetilisi dilemmasid lahendatakse ja läheneb uurimisküsimusele komplekssemalt.

Wimmeri ja Dominicki (1994) järgi eristab kvalitatiivset analüüsi kvantitatiivsest kolm põhilist dimensiooni. Esiteks vaatlevad mõlemad reaalsust erinevalt, nii-öelda kvantitatiivuurija jaoks on reaalsus objektiivne, see eksisteerib uurijatest eraldiseisvalt ja on kõigile nähtav. Kvalitatiivuurija jaoks ei ole olemas vaid ühte reaalsust. Iga uurija loob omaette reaalsuse, mis on osa uurimisprotsessist. See on subjektiivne ja eksisteerib vaatlejast sõltuvalt. Samuti usuvad kvantitatiivuurijad, et reaalsust saab jagada komponentideks ja terviku mõistmiseks tuleb vaadelda komponente. Kvalitatiivuurija seevastu vaatleb kogu protsessi uskudes, et reaalsus on terviklik ja seda ei saa alajaotada. Teiseks on mõlemal meetodil erinev lähenemine üksikisikule. Kvantitatiivuurija arvates on kõik inimesed sisuliselt sarnased ning nende käitumist ja tundeid saab iseloomustada teatud üldistele kategooriatele tuginedes. Kvalitatiivuurija jaoks on kõik inimesed põhimõtteliselt erinevad ja neid ei saa lahterdada. Kolmandaks on kvantitatiivse uurimuse eesmärgiks luua üldisi arusaamu või seaduspärasusi ja selgitada paljusid asju läbi

erinevate situatsioonide. Kvalitatiivse uurimuse läbiviijad see-eest üritavad luua unikaalseid selgitusi etteantud situatsioonide või isikute kohta.

Kvalitatiivse intervjuu all mõistetakse uurijate seas üldjuhul avatud küsimustega, sundimatus õhkkonnas toimuvat vestlust uurija-responendi vahel, kus uurija eesmärgiks on saada infot uuritava fenomeni kohta läbi sellega seotud tõlgenduse (Vihalemm 2001).

Käesolevas töös esitavad kõik konfliktis osalevad osapooled oma argumendid ning töö autor läheb argumentatsioonianalüüsist sammu võrra edasi, tõlgib argumendid väärtuste süsteemi ja analüüsib neid. Magistritöö raames viidi läbi seitse kvalitatiivintervjuud uurimuses käsitletavate kaasuste osapooltega. Intervjueeritavateks olid TV3 Seitsmeste uudiste peatoimetaja Märt Treier, TV3 Seitsmeste uudiste reporter Tarmo Michelson, endine Tartu linnavoliniku Alar Pallon, Kanal 2 Reporterite saatejuht Olaf Suuder, Paide Ühisgümnaasiumi poiste tööõpetuse õpetaja Sulev Einma ja Paide Ühisgümnaasiumi õpilane Rene Tobonik.

Peamiselt ajakirjanikele keskenduvast magistritööst toimetajate intervjueerimine tuleneb asjaolust, et teleuudistes võivad loo ettekandja ehk näiline autor ja loo tegelik autor erineda. Asjaolu, et analüüsitava lugude autoriks ei ole inimene, kelle nimi jookseb uudise ajal ekraanil, selgus töö teostamise käigus. Arusaamatuse põhjustas ühelt poolt fakt, et toimetajad teevad aeg-ajalt ka ise reporteritööd ning ühel juhul (TV3) ei andnud toimetaja intervjuud kokku leppides ega ka intervjuu käigus märku, et tema ise ei ole antud loo autoriks. Viimane võis omakorda tuleneda asjaolust, millele viitab oma uurimuses ka Kübar, et uudise jõudmisel Pressinõukogusse võtab peatoimetaja endale vastutaja rolli ning peab vajalikuks ise lugu kaitsta. Otsus toimetajate intervjuud magistritöösse sisse jätta tuleneb sellest, et tegemist on otseselt lugudega seotud osapooltega, kellel on konkreetsete uudiste kontekstis oma argumentatsioon, mida saab võrrelda ajakirjanike ja allikate argumentatsiooniga. Ühtlasi võimaldab see heita pilku toimetuse eri osapoolte vahelistele võimusuhetele.

Kvalitatiivintervjuu küsimused koostati uurimuse teemast lähtuvalt töö autori ja juhendaja koostöös. Küsimuste sobivust katsetati kahe prooviintervjuuga, kus küsitleti ühe konkreetse konfliktse loo osapooli, ajakirjanikku ja kannatatut. Osalejate soove ja tingimusi silmas pidades lubati neile täielikku anonüümsust ja seetõttu antud töös intervjuude detaile ei avaldata. Intervjueeritavatel paluti usutluse lõpus viidata küsimustele, millele oli raske või ebameeldiv vastata ja märkusi arvestati lõpliku kvalitatiivintervjuu küsimustiku koostamisel.

Meediaorganisatsiooni esindajatele (toimetajatele ja ajakirjanikele) valmistati ette neli põhiküsimust:

1. Palun meenuta lugusid/olukordi, kus loos osalevad inimesed on pärast solvunud või kaebavad või kus inimesed ei taha, et neid küsitletaks?
2. Palun meenuta olukordi, kus uudislugu on hiljem avalikkuses kritiseeritud?
3. Kuidas sa sõnastaksid neid eetilisi konflikte, mida oled oma töös kogenud?
4. Räägime ühest konkreetsest loost. Palun kirjelda lühidalt, kuidas see lugu sündis?

Neljanda küsimusega peeti silmas vastavalt kas TV3 või Kanal 2 uudist ja sealjuures paluti vastajal täpsustada argumente, mis olid loo ilmutumise poolt ja mõelda võimaluste peale, kuidas oleks saanud lugu teisiti lahendada. Ülejäänud kvalitatiivintervjuude küsimused johtusid intervjuu käigust. Ühele osalejale, Märt Treierile, esitati küsimused tema enda palvel e-maili teel. Intervjuude toimumiskoht ja -aeg lepidi kokku telefonitsi, välja arvatud Olaf Suuderiga, millest tuleneb ka viide e-mailile temaga läbiviidud intervjuu transkriptsioonis (Lisa 1).

Loo allikatele valmistati ette viis põhiküsimust:

1. Palun meenuta, kuidas see lugu sinu jaoks ennast kerima hakkas?
2. Palun meenuta, millised võisid olla sinu reaktsioonid loo vaatamise ajal?
3. Kas sul tuli kajastuse pärast taluda ka mingeid ebameeldivusi? Milliseid?
4. Kui rääkida konkreetse loo valguses, siis kas sa tundsid end meediaga suheldes võrdväärse või nõrgema poolena?
5. Mida sa oled õppinud sellest juhtumist?

Allikatele esitatud ülejäänud küsimused johtusid samuti konkreetse küsitluse käigust. Intervjueeritavad meenusid vastamisel kõnealuseid juhtumeid, enne küsitlemist neile teelugusid ette ei mängitud. Kvalitatiivintervjuudes kasutatav sinatamine ja teietamine tulenes eelkõige vastajate vanusest (intervjueerijast vanemaid teietati, nooremaid sinatati) ja eelnevatest kokkulepetest. Kvalitatiivintervjuud viidi läbi ajavahemikus 16. aprill kuni 8. mai 2009.

2.2. Fookusgrupi intervjuu

Fookusgrupi intervjuuks nimetatakse meetodit, mille eesmärgiks on välja selgitada, kuidas inimesed teatud tootesse, teenusesse või teemasse (probleemi) suhtuvad. Intervjuu läbiviimiseks kogutakse kokku grupp inimesi, kelle vahel toimub vabas vormis diskussioon, mida juhivad moderaator, kelle sooviks on saada kätte vajalik informatsioon (Berger 1998: 89).

Fookusgrupi intervjuu läbiviimisel eristatakse seitset põhietappi. **Esimeseks etapiks** on probleemipüstitus. See samm sarnaneb kõigile teaduslikele uurimustele: püstitatakse küsimus, millega jätkatakse mõnd varasemat uurimust või mis uurib midagi uut. **Teiseks etapiks** on grupi koostamine. Fookusgruppi kuulub reeglina kuus kuni kaksteist inimest, grupis osalejate arv sõltub uurimuse eesmärgist. **Kolmandaks** peab määrama, mitu fookusgruppi on vaja koostada. Enamus uurijaid viivad samal teemal läbi kaks või rohkem fookusgrupi intervjuud, sest see võimaldab tulemusi omavahel võrrelda ning leida kas sarnasusi või erinevusi nende vahel. Harva viiakse uurimistöö raames läbi vaid üks fookusgrupi intervjuu, sest sel juhul ei ole võimalik öelda, kas tulemusd on vaid grupipõhised või kehtivad laiemal üldsuse kohta. **Neljandaks etapiks** on uurimistegevuse ettevalmistamine, mis hõlmab endas muu hulgas vastajate värbamist, ruumide reserveerimist ja lindistamistehnika valimist. **Viiendaks** tuleb ette valmistada fookusgrupi materjalid, näiteks koostada täpne küsimustik ja seada valmis grupi läbiviimisel vajaminev tehnika. **Kuuendaks** etapiks on fookusgrupi intervjuu läbiviimine

ja **seitsmendaks** andmeanalüüs ja kokkuvõtte koostamine (Wimmer & Dominick 1994: 148 151).

Magistritöö raames viidi läbi kaks fookusgrupi intervjuud. Esimeses osales kaheksa ajakirjanikku vanuses kuni 48-aastat ja teises neli ajakirjanikku/toimetajat alates 48- eluaastast. Esialgu pidanuks nii-öelda vanema põlvkonna grupis osalema alates 50-aastased ajakirjanikud, kes mäletaksid ka nõukogude aega ja kelle (elu)kogemusi saaks võrrelda noortega, et aga vajaliku arvu sobivate osalejate leidmine osutus keerukaks (muu hulgas logistilised probleemid), otsustati vanuse asemel arvestada just ajakirjanikuna töötamise perioodi. Piir tõmmati enne ja pärast Eesti iseseisvuse taastamist töötanud ajakirjanike ja ajakirjanduses töötamise ajast tulenevate kogemuste vahele.

Gruppide koostamisel lähtuti lisaks ajakirjanduses töötamise perioodile tingimusest, et oleks esindatud erinevad meediakanalid (trükimeedia, televisioon ja raadio). Esimesse gruppi värvati kolm ajakirjanikku trükimeediast, kolm televisioonist ja kaks raadiost. Üks teleajakirjanik andis enne fookusgrupi läbiviimist teada, et ei saa perekondlikel põhjustel osaleda. Loobuja asemele värvati tema kolleeg, kes esindab samuti teleajakirjandust. Teise gruppi paluti osalema viis ajakirjanikku, kellest kaks töötab trükimeedias, kaks raadios ja üks televisioonis. Teleajakirjanik loobus grupis osalemisest ja lõpliku grupi moodustasid seega neli ajakirjanikku.

Gruppide kombineerimisel lähtuti ka ajakirjaniku ametipositsioonist. Tingimuseks oli see, et grupis osaleja peab töötama tavaajakirjanikuna, mitte juhina. Erandiks osutusid kaks vanema põlvkonna ajakirjanikku, kes lisaks reporteritööle on teinud ka toimetaja- ja/või juhitööd. Viimaste värbamisel sai määravaks asjaolu, et mõlemad on teinud aastaid ajakirjanikutööd ja tegutsevad ka hetkel aktiivselt ajakirjandusvaldkonnas nii ise ajakirjanduslikke materjale luues kui toimetades/juhtides.

Fookusgrupis osalejatele valmistati ette neli põhiküsimust:

1. Palun meenutage oma töös ette tulnud juhuseid, kus toimetus soovib, et teeksite mingil teemal loo, aga teie pole nõus olnud?

2. Kui palju ja millistes formaatides saab üksik ajakirjanik teemade ja fookuse valikul kaasa rääkida?
3. Palun meenutage (oma isiklikust kogemusest) lugusid/olukordi, kus loos osalevad inimesed on pärast solvunud ja/või kaebavad või kus inimesed ei taha, et neid küsitletaks?
4. Palun püüdke sõnastada eetilisi konflikte, mida olete oma töös kogenud?

Kõigi nelja küsimuse juurde valmistati ette lisaküsimused, kus paluti muu hulgas tuua välja konkreetseid näiteid ja argumente. Teise grupi koosseisu spetsiifikat arvestades lisati kavasse küsimus, mis käsitleb juhi positsiooni spetsiifiliselt. Fookusgrupis osalejatele esitati lisaks kaks ülesannet. Esimeses paluti vaadata TV3 uudist ning täita selle põhjal eelnevalt ettevalmistatud küsimused ankeedis ning teises teha sama Kanal 2 uudisega. Lõpuarutelus paluti osutada lugudes esinenud võimalikele eetilistele konfliktidele ning pakkuda neile lahendusi nii ajakirjaniku kui mõne teise toimetuse liikme (toimetaja, monteerija) seisukohast lähtuvalt.

Esimene fookusgrupi intervjuu toimus 30. aprillil ja teine 19. mail 2009. Mõlema intervjuu alguskellaajaks määrati kell 14 päeval. Intervjuude toimumise kestuseks planeeriti osalejate soove arvestades üks tund, grupiliikmetel paluti olla valmis selleks, et intervjuu võib olenevalt selle kulgemisest kuni veerand tunni võrra kauem kesta. Esimese intervjuu lõpuks loeti lõpuarutelule järgnenud vaikust, mil läbiviijale näis, et kellelgi midagi lisada ei ole (kaks ajakirjanikku lahkusid grupist mõned minutid enne selle lõppu, põhjendades seda töökohustustega). Teise intervjuu lõpus otsustas küsija mitte lähtuda sellest, kuidas talle näib, vaid küsida osalejatelt, kas neil on midagi lisada (ka teise intervjuu ajal lahkus üks ajakirjanik pisut enne lõppu töökohustuste tõttu). Keegi midagi ei lisanud. Teises fookusgrupi intervjuus domineerisid peamiselt kirjeldused ja esitati vähem argumente. Viimane tuleneb asjaolust, et osalejad meenutasid põhiliselt nõukogude aja kogemusi ja tolleaegsed argumendid, miks näiteks üht või teist lugu kajastama pidi, on ajaloost teada ja ei ole käesoleva magistr töö seisukohast olulised. Küll aga annab eri taustaga ajakirjanike kirjelduste võrdlemine aimu kummagi poole väärtustest ja ajakirjaniku positsiooni muutumisest aja jooksul.

Käesolevas töös ei ole uurimisküsimuse delikaatsuse ja keerukuse tõttu toodud välja gruppides osalenud ajakirjanike nimesid, vaid viidatakse nende soole ja ajakirjanduses töötamise ajale (näiteks N4 – naine, kes on töötanud ajakirjanduses neli aastat). Samuti ei avaldata fookusgruppide detaile, mis lihtsustaks ajakirjanike identifitseerimist, näiteks intervjuude toimumise kohta ja mõndade isikute nimesid, kellele osalejad viitasid (on märgitud „X1“, „X2“ jne). Fookusgrupi kava, ankeet, gruppide transkriptsioonid ja ankeetide vastused on esitatud lisades (Lisad 2-5).

TULEMUSED

3.1. Kahes valitud juhtumis sisalduvad eetilised konfliktid

Käesolevas alapeatükis tuuakse välja juhtumites esinevad võimalikud eetilised konfliktid. Et konfliktid kohad ja tulemused oleks paremini arusaadavad ja jälgitavad, esitatakse peatükis tabelid, millesse on märgitud uudistes esinevad kõnelejad, olulisemad tekstikatked ning pildi- ja helikirjeldused, millega paralleelselt viidatakse kohtadele loos, kus esineb eetiline konflikt. Eetiliselt problemaatilised kohad, mis ei kujuta endas otsest konflikti, on välja toodud alamärkustena. Pildi ja taustaheli kirjeldused on asetatud tabelis ühte lahtrisse ja seda põhjusel, et TV3 uudises kasutati läbivalt kindlat muusikatausta ning Kanal 2 uudises spetsiifilised taustahelid puudusid, seega ei ole nende eraldi reas väljatoomine otstarbekas.

Tabel 1

TV3 uudises esinevad võimalikud eetilised konfliktid

Kõneleja	Tekst	Pilt/Taustaheli	Eetiline konflikt
Ingeri Tamm, kohtunik	Tartu maakohtus tuleb kokkuleppemenetlusel arutlusele kriminaalasi /---/	Tartu maakohtu istung.	
Märt Treier, toimetaja	Alar Palloni kohtuskäigud algasid juba aegu varem, kuid Pallon ei teinud oma	Alar Pallon sügab	Faktide ebatäpne esitamine

	nime kuulsaks üksnes hetkel käimasoleva kohtulooga. See oli juba kahe aasta eest, kui <u>noor mees jõudis kuulsaks saada kahtlusega oma isale häälteostmises Riigikogu valimiste eel</u> . Süüdi ei jäänud toona ei Pallon ega temaga seotud Aarne Otter /---/	murelikult pead ja astub (kohtu)uksest sisse. Arne Otter vestleb telefoniga. Dramaatiline taustamuusika.	
Märt Treier, toimetaja	Nüüd on Pallon kohtus juba järgmise looga, mille avastamisega suutsid Seitsmesed uudised üllatada ka tema kolleege, Tartu linnavolinikke.	Kohtuistung. Pallon istub kohtupingis. Dramaatiline taustamuusika.	
Nikolai Põdramägi, Tartu linnavolikogu liige	Ma ei ole sellest mitte midagi kuulnud ja nüüd teie suust kuulsin seda esimest korda.	Nikolai Põdramägi suures plaanis. Dramaatiline taustamuusika	
Märt Treier, toimetaja	Millega Pallon siis väidetavalt hakkama sai? Uurimisorganite lühiversioon juhtunust on järgmine.	Pallon seisab (kohtu)koridori s. Dramaatiline taustamuusika.	
Marko Uibu, Lõuna ringkonnapr okuratuur	<u>Kuriteod</u> on toime pandud 2006. aasta suvel ja sügisel, mil 14-16-aastastele alaealistele pakuti alkoholi.	Marko Uibu suures plaanis.	Süütuse presumptsiooni rikkumine
Märt Treier, toimetaja	Leiab see versioon kinnitust või mitte? Õige napilt oleks kohtulugu juba aasta alguses lõppenud, kui Pallon poleks 8. jaanuari kohtuistungil kõige ootamatul kombel taganenud veidi varem sõlmitud kokkuleppest, mis viinuks ta mõneks	Erinevad peamiselt kange alkoholi pudelid suures ja väikeses plaanis,	<i>Kallutatus ja oletused¹</i>

¹ Tegemist ei ole otseselt eetilise konfliktiga, küll aga annab pikk süüdistuse kordamine (jätkub järgmistes lõikudes) koos ajakirjaniku kommentaariga loole tonaalsuse ja hinnangu.

	kuuks tingimisi vangi. Kohtusaalis nägi see välja nii.	suunitakse pudelite peale. Dramaatiline taustamuusika.	
Anonüümne kohtunik	Kas te jääte täna selle kokkuleppe juurde?	Kohtusaali istung.	
Alar Pallon, endine Tartu lv liige	Ei jää. /---/	Kohtusaali istung. Pallon kohtupingis	
Raul Heido, ringkonnapr okurör	Minu jaoks tuli täieliku üllatusena, et Alar Pallon sellest kokkuleppest loobus, ma ei oska öelda, ma ei ole selgeltnägija, et mis see põhjus oli ja...	Suures plaanis Raul Heido.	
Märt Treier, toimetaja	Muide põhjus, miks Pallon ümber mõtles oli tema enda kinnitusel meedia ehk antud juhul Seitsmeste uudiste kaamera viibimine saalis. /---/	Kohtusaali istung. Pallon kohtupingis.	<i>Oletused</i> ²
Märt Treier, toimetaja	Palloni loobumine kokkuleppemenetlusest ehk sisulisest süüditunnistmisest tähendas, et kohtul tuli täna tööd jätkata. Täna sammuski Pallon taas Tartu maakohtusse seltsis tuntud advokaat Mart Sikutiga.	Alar Pallon ja tema kaitsja kõnnivad kaamera eest läbi kohtusaali.	
Märt Treier, toimetaja	Erinevalt päevast, mil õhus oli veel võimalus kokkuleppe sõlmimiseks, tuli Pallonil täna kohtusaali jagada noortega, kes süüdistuse järgi ühel hoopis teistsugusel õhtul ja teistsuguses meeleolus temaga koos jõid. Viie alaealise noore, ühe neiu ja nelja noormehega, noorimal vanust vaid 14 aastat.	Kohtusaali istung. Noored istuvad pinkidel (filmitud selja tagant).	

² Ajakirjanik kommenteerib kohtualuse mõtteid, motive ja tegevust, ilma et talle endale sõna antaks. Jätkub ka järgmistes lõikudes.

Heli Sillaots, kohtunik	Teil on õigus keelduda ütluste andmisest sellisel juhul, kui oleksite süüdistatavale, see tähendab Alar Pallonile, lähedane isik.	Kohtusaali istung.	
Märt Treier, toimetaja	Selliseid isikuid noorte hulgas ei olnud. /- --/ Kõik edasine kohtusaalis toimunu jäi kaamerale saladuseks.	Kohtusaali istung.	
Raul Heido, prokurör	Taotlen ma kohtult kuulutada istung täielikult kinniseks alaealiste huvides.	Raul Heido suures plaanis.	
Märt Treier, toimetaja	Süüdistatava kaitsja oli nõus ja kohtunik kuulutaski.	Kohtusaali istung.	
Heli Sillaots, kohtunik	Ja sellega siis paluks kohtusaalist isikutel lahkuda.	Kohtusaali istung.	
Märt Treier, toimetaja	Kahe aasta tagusest ajast on vähe meeles, <u>ütlesid noored hiljem omavahelises vestluses</u> Seistmestele uudistele, ent Pallon ja alkohol olid mõlemad olemas. Jooma, tõsi küll, 32-aastane kohtualune kedagi sundinud. Kui tõendid Palloni kuriteo kohta leitakse, võib tartlasi volikogus esindav mees aastaks vangi minna.	Viinapudelid suures ja väikeses plaanis, suumitakse pudelite peale. Dramaatiline taustamuusika.	Alaealiste ebaeetiline kohtlemine meedias. <i>Maksimumkaristuse väljakäimine</i> ³

Seega määrati TV3 uudises järgmised eetilised konfliktid: faktide ebatäpne esitamine, süütuse presumptsiooni rikkumine ja alaealiste ebaeetiline kohtlemine meedias. Lisaks ei saanud süüdistatav ja/ega tema kaitsja sõna, mida võib samuti eetiliseks konfliktiks nimetada.

Tabel 2

Kanal 2 uudises esinevad võimalikud eetilised konfliktid

Kõneleja	Tekst	Pilt/Taustaheli	Eetiline konflikt
----------	-------	-----------------	-------------------

³ Loos tuuakse välja võimalik maksimumkaristus ("võib mees aastaks vangi minna") enne kohtuotsuse tegemist.

Rüselevad isikud	Arusaamatu tekst, karjumine, roppused.	Ebakvaliteetne mobiilivideo kklusest.	
Olaf Suuder, saatejuht	Videos on näha, kuidas pärast provotseerimist enesekontrolli kaotanud Sulev Einmaa noormeest tõukab. <u>Tekib rüselus, õpilast lüüakse käega alakeha piirkonda ja õpetaja kasutab nupuvõtet.</u> Tööõpetuse õpetaja Sulev Einmaa kutsus sel korral kooli ka politsei.	Mobiilivideo kklusest.	Õpetaja kujutamine kurjategijana. <i>Kontekstist väljavõtmine</i> ⁴
Sulev Einmaa, Paide Gümnaasiumi õpetaja	<u>Tobonik Rene</u> on meil siin... üsna selline... kipub kriminaalseks lausa. Ja ta on selline igapäevane pahategija. See oli vahetunni ajal, kui ma kuulsin ukse taga sellist kolinat, läksin vaatama ja õunu oli täis loobitud see koridor, ja küsisin, et mis-kus, et Tobonik loopis. Ja samal momendil või mõni hiljem tuli siis ümber nurga ka Tobonik rõõmsalt oma tegu vaatma siis ja käskisin tal ära koristada. /- --/	Sulev Einmaa suures plaanis.	Õpilase täisnime väljatoomine
Sulev Einmaa, õpetaja	Ja no eks ta siis muidugi lõpuks ikkagi keeldus ja hakkas siis, noh, norima mind kergelt ja mõtlesin, et noh, räägin, teised on siin juures ka ja ei ole vaja siin kohe hakata teatrietendust tegema, et läheme sinna edasi ja räägime.	Mobiilivideo kklusest.	<i>Eetiliselt küsitav käsitus</i> ⁵

⁴ Vaatajale ei selgitata loo tausta, vaid alustatakse kohe konfliktse mobiilivideo näitamisega, mis annab kogu loole tonaalsuse.

⁵ Ühelt poolt on avalikkusel õigus õpetaja, kui koolis võimupositsioonil oleva inimese kommentaari teada. Käesolevas näites ei selgu aga ajakirjaniku küsimus ja kontekst – sellest tulenevalt tekib küsimus, kas õpetajal oli võimalik anda teadlik ja informeeritud vastus? Kas ajakirjanikul on moraalne kohustus esitada küsimus nii, et avalikkusele on sellest kasu?

Sulev Einmaa, õpetaja	Et noh, et neid <u>pahategusid on niivõrd palju, mis on isegi politseid väärt</u> , kuigi kuuldavasti ta on nagu juba politseiga tihedalt seotud, selles mõttes et ta on <u>nagu uurimise all</u> . Et... ja siis koridori mööda siis rääkima ja siis hakkas sealt igasugust sõimu tulema, mida ta on ka ennem teinud, see ei ol'd esimest korda, vaid mitmeid kordi... Ja no nagu naudib seda.	Mobiilivideo kklusest.	Õpilase kujutamine kurjategijana
Olaf Suuder, saatejuht	Paide Gümnaasumi 7 B klassi poiss Rene on päris paljulapselisest perekonnast.	Õpilase pilt suures plaanis (must kate silmadel).	Õpilase pildi näitamine (on võimalik identifitseerida)
Olaf Suuder, saatejuht	Õpilaste sõnul on <u>selle pere lastel probleeme hügieeniga, õppeedukuse, käitumise ja ka varastamisega.</u>	Mobiilivideo kklusest.	Õpilase ja tema perekonna solvamine
Robert Rool, Paide Ühisgümnaasiumi õpilane	Antud noormees siis on nagu väga emotsionaalne ja <u>mitte-sõbralik</u> , et mõnikord tekib tunne, et kasvõi tahaks ise korrale kutsuda. /---/ Noormees käib mööda treppe jalad ees, neiu tulevad trepist üles, ta lendab jalad ees neiudele peale. Või siis kasvõi õpetajate sõimamine täiesti nahaalselt, noh, et <u>ei ole austust või sellist õpetajate või kaasõpilaste vastu</u> . Mina, kui abiturient, et tihtipeale mõtlen ka, et kus on nagu see austus kadunud.	Robert Rool suures plaanis.	Õpilase solvamine
Olaf Suuder, saatejuht	Paide Gümnaasiumi õpilaste sõnul kästi mitmel lapsel õpetajate juuresolekul kustutada mobiiltelefonidest videod kklusest, ühelt õpilaselt võeti väidetavalt telefon ka ära.	Õpilased kooli koridorides	

Toomas Tippi, Paide Gümnaasiumi infojuht	Kinnimätsimise soovi ei ole, vaid on soov see, et avalikkuse ette jõuaks tervikpilt juhtunust ja nüüd mis eile õpilastel mobiiltelefonides olid ja mis ka täna on meedias ja internetis kindlasti ka väga populaarsed, need kajastavad ainult ühte lõiku sellest sündmusest.	Toomas Tippi suures plaanis	
Toomas Tippi, kooli infojuht	Et kogu sündmus on pikk lugu alates sellest, kui <u>õpilane tuleb, rikub korda</u> , loobib kaasõpilasi õuntega ja siis õpetaja, kes teda korrale kutsub, hakkab ta seda õpetajat trügima ja rüselema.	Mobiilivideo kklusest	Õpilase kujutamine kurjategijana
Toomas Tippi, kooli infojuht	Ja õpetaja kutsub <u>korralikkujat</u> korrale ja kutsub ka politsei sinna sündmuskohale ja püüab takistada õpilase lahkumist sealt sündmuskohalt.	Toomas Tippi suures plaanis	Õpilase kujutamine kurjategijana
Janno Ruus, Paide jaoskonna ülemkomissar	Noh, antud isik on tõesti politseile selles mõttes nüüd teada, et <u>ta on ka varem politsei poolt karistada saanud erinevate õigusrikkumiste eest</u> .	Janno Ruus suures plaanis	Õpilase kujutamine kurjategijana
Janno Ruus, ülemkomissar	Ja soovitus õpetajatele on see, et ei tohiks kindlasti lasta olukorral kontrolli alt väljuda. Kui ikkagi keegi ei allu sellistele lihtsatele reeglitele, käituda tunnis nii nagu me kõik seda eeldame, siis võib vajadusel kutsuda ka politsei, mitte kindlasti hakata ise korda looma selliselt, mis võiks kaasa tuua siis endale pärast pahandusi.	Mobiilivideo kklusest	
Toomas Tippi, kooli infojuht	Maakonna <u>alaealiste asjade komisjon on tema kohta teinud otsuse</u> tema suunamise kohta teise kooli, nii et teatud menetlused	Toomas Tippi suures plaanis	Õpilase kujutamine kurjategijana

	on selle õpilase suhtes juba tema varasema käitumise tõttu olemas.		
--	--	--	--

Kanal 2 loos ilmnenud peamised eetilised konfliktid olid seega õpetaja ja seejärel õpilase kujutamine kurjategijana, õpilase täisnime ja pildi väljatoomine ning õpilase ja tema perekonna solvamine. Viimased punktid viitavad laiemalt alaealiste meedias kohtlemise temaatikale. Lisaks ei saanud loos teine pool (õpilane ega tema perekond) kordagi sõna, mis on samuti eetiline konflikt. Ka esitati uudises paar ebatäpset fakti kooli ja õpetaja nime osas (selgitus allpool).

Kaasustes esinevate eetiliste konfliktide analüüs

Alljärgnevatel alapeatükkides analüüsitakse juhtumites esinenud eetilisi konflikte, võttes aluseks vaatlustes ilmnenud tulemused. Konflikte võrreldakse Eesti ajakirjanduseetika koodeksiga ja viidatakse kohtadele koodeksis, mille vastu rikkumine toimus.

3.1.1. TV3 uudises esinenud võimalike eetiliste konfliktide analüüs

TV3 uudises ilmnis neli peamist eetilist konflikti. Alljärgnevalt esitatakse punktide kaupa konfliktid ja neile vastavad viited eetikakoodeksis.

Faktide ebatäpne esitamine. Loos viidatakse ebatäpselt häälteostu skandaalile, aetakse segamini Palloni ja tema isa rollid lõppenud kohtuloos. Nii-öelda häälteostjana mainitakse Pallonit ennast, kuigi kohtus lasus süüdistus tema isa peal. Ebatäpne lause teatab, et „*See oli juba kahe aasta eest, kui noor mees jõudis kuulsaks saada kahtlusega oma isale häälteostmises Riigikogu valimiste eel.*“

Faktiviga on võimalik märgata tänu sellele, et häälteostu skandaal levis üleriigilises meedias (Kanal 2 uudis) ning uudistega kursis olev inimene võib täheldada ebatäpsust tähelepanelikul kuulamisel. Kaebuses Pressinõukogule ja Avaliku Sõna Nõukogule toob Alar Pallon välja aga veel paar tema sõnul ebatäpselt esitatud fakti. Ta märgib, et ei ole

kunagi väitnud, et loobus kokkuleppemenetlusest Seitsmeste uudiste kaamera saalis viibimise tõttu. Samuti ei olevat kohtusaalis viibinud noorte vanus 14-16-aastat, vaid 16-18-aastat. Nimetatud eksimus võib Palloni hinnangul tulla asjaolust, et paar aastat tagasi, kui väidetav juhtum aset leidis, olid noored tõepoolest 14-16-aastased. Spetsiifilist taustinformatsiooni omamata lugu vaadates ja analüüsidest pole nimetatud ebatäpsusi võimalik täheldada ja sellepärast ei ole neid eelpool olevas tabelis ka eraldi eetiliste konfliktidena välja toodud. Samas on nende äramärkimine antud töö kontekstis oluline.

Ajakirjanduseetika koodeksi punkt 1.4 ütleb, et „ajakirjanik vastutab oma sõnade ja loomingu eest. Ajakirjandusorganisatsioon kannab hoolt selle eest, et ei ilmuks ebatäpne, moonutatud või eksitav informatsioon.”

Süütuse presumptsiooni rikkumine. Alar Pallon mõistetakse teleloos alaealistele alkoholi pakkumises sisuliselt süüdi enne kohtu otsust. Uudistelugeja juhatab süüdistuse sisse (*“Millega Pallon siis väidetavalt hakkama sai?”*) ja Marko Uibu Lõuna ringkonnaprokuratuurist jätkab selle ettelugemisega. Süüdistusele järgneb küll uudistelugeja viide sellele, et tegemist on alles käimasoleva kohtulooga, millest annab aimu küsimus *“leiab see versioon kinnitust või mitte?”*, aga ka kohtuloo juba arutluse all olnud lõpule, mis märgib, et Pallon oli nõus talle esitatud süüdistused omaks võtma: *„Õige napilt oleks kohtulugu juba aasta alguses lõppenud, kui Pallon poleks /---/ taganenud veidi varem sõlmitud kokkuleppest, mis viinuks ta mõneks kuuks tingimisi vangi.“* Järgneb kommentaar ringkonnaprokurör Raul Heidolt, kes imestab Palloni otsuse üle: *„Minu jaoks tuli täieliku üllatusena, et Alar Pallon sellest kokkuleppest loobus /---/.“* Uudistelugeja mainib lisaks otsesõnu sisulist süüdimõistmist: *„Palloni loobumine kokkuleppemenetlusest ehk sisulisest süüditunnistamisest tähendas, et kohtul tuli täna tööd jätkata /---/.“*

Ajakirjanduseetika koodeksi punkt 4.4 märgib, et ajakirjandus ei või inimest käsitleda kurjategijana enne sellekohast kohtuotsust.

Alaealiste kohtlemine meedias. Alar Palloni kohtuistung kuulutati alaealiste kaitseks täielikult kinniseks, ringkonnaprokurööri vastavasisuline palve ja kohtuniku kuulutamine on ka telepildis näha. Uudise viimasest lõigust selgub, et TV3, saamata alaealiste

kommentaare kohtusaalist, küsitles noori oma tõe väljaselgitamiseks ise: „*Kahe aasta tagusest ajast on vähe meeles, ütlesid noored hiljem omavahelises vestluses Seistmestele uudistele /---/.“ Öeldut nii-öelda levendatakse küll järgmise lausega: „*Jooma, tõsi küll, 32-aastane kohtualune kedagi sundinud*“, aga viimasena öelduks ei jää uudises mitte eelpoolmainitu, vaid viide võimalikule maksimumkaristusele, mis kohtualust süüdimõistmise korral ees oodata võib.*

Ajakirjanduseetika koodeksi punkt 3.7 märgib, et „ajakirjanik kasutab heli- ja pildiülevõtete ning informatsiooni hankimisel ausaid võtteid, välja arvatud juhtudel, kui avalikkuse huvid nõuavad sellise informatsiooni avaldamist, mida pole võimalik hankida ausal viisil.”

Süüdistatav ja/ega kaitsja ei saa sõna. Telepildis on korduvalt näha Pallonit ja korra ka tema kaitsjat, kumbki neist ei ütle kaamerasse ühtegi sõna (välja arvatud kohtusaalis Palloni poolt lausunud „ei jää“ kokkuleppemenetlusest loobumise kohta) Samuti ei ole välja toodud ühtegi tsitaati/lõiku, mis viitaks sellele, et loo autor oleks süüdistatavat ja/või tema kaitsjat küsitlenud või üritanud küsitleda. Lõigust, kus Pallon ja tema kaitsja kaamera eest läbi jalutavad, jääb mulje, et kumbki neist ei soovinud lugu kommenteerida, et keeluti rääkimast.

Ajakirjanduseetika koodeksi punkt 4.2 ütleb, et „konflikti sisaldava materjali puhul peab ajakirjanik ära kuulama kõik osapooled.”

Eetikakoodeksi punkt 5.1. viitab sellele, et “kui kellegi kohta avaldatakse tõsiseid süüdistusi, tuleks talle võimaluse korral pakkuda kommentaari võimalust samas numbris või saates.”

3.1.2. Kanal 2 uudises esinevate võimalike eetiliste konfliktide analüüs

Kanal 2 uudises ilmnes viis peamist eetilist konflikti. Alljärgnevalt esitatakse punktide kaupa konfliktid ja neile vastavad viited eetikakoodeksis.

Õpetaja ja seejärel õpilase kujutamine kurjategijana. Uudis algab ebakvaliteetse videoklipiga, kus on näha kaklust, uudistelugeja selgitab: „*Videos on näha, kuidas pärast provotseerimist enesekontrolli kaotanud Sulev Einmaa noormeest tõukab. Tekib rüselus, õpilast lüüakse käega alakeha piirkonda ja õpetaja kasutab nupuvõtet /---/.*“ Lause on selgelt õpetajat süüdistav. Seejärel saab loos sõna õpetaja, kes selgitab, miks antud olukord tekkis: „*Tobonik Rene on meil siin... üsna selline... kipub kriminaalseks lausa /---/*“ ja süüdistab sellega omakorda õpilast. Viimase süüdistamine erinevates pattudes jätkub kuni uudisloo lõpuni. Peale õpetaja võtavad noormehe aadressil järjest sõna ka saatejuht, kes teatab, et „*/---/ Õpilaste sõnul on selle [Rene] pere lastel probleeme näiteks /---/ käitumise ja ka varastamisega*“, sama kooli abiturient Robert Rool, kes räägib, et „*mõnikord tekib tunne, et kasvõi tahaks ise korrale kutsuda*“, kooli huvijuht Toomas Tippi, kes annab omapoolse versiooni juhtunust, selgitades, et „*kogu sündmus on pikk lugu alates sellest, kui õpilane tuleb, rikub korda /---/ ja õpetaja kutsub korrarikkuja korrale ja kutsub ka politsei sinna sündmuskohale /---/*“ ja Paide jaoskonna ülemkomissar Janno Ruus, kelle sõnul „*/---/ ta [õpilane] on ka varem politsei poolt karistada saanud erinevate õigusrikkumiste eest.*“ Uudisloo viimane sõna jääb huvijut Tippile, kes ütleb, et „*Maakonna alaealiste asjade komisjon on tema kohta teinud otsuse /---/ tema suunamise kohta teise kooli, nii et teatud menetlused on selle õpilase suhtes juba tema varasema käitumise tõttu olemas.*“ Võib eeldada, et kellegi (alusetult) kurjategijana käsitlemine põhjustab talle (põhjendamatu) kannatusi.

Ajakirjanduseetika koodeksi punkt 1.5 märgib, et „ajakirjandus ei tohi oma tegevusega kellelegi tekitada põhjendamatu kannatusi, veendumata, et avalikkusel on tõesti vaja seda informatsiooni teada.“

Antud eetilise konflikti puhul eksiti ka eetikakoodeksi punktide 1.4. ja 4.4 (eelpool) vastu.

Alaealiste kohtlemine meedias. Uudises tuuakse välja õpilase täisnimi koos identifitseeritava näopildiga ja kuigi uudistelugeja kasutab loo alguses sõna „noormees“, tuleb kooliõpetaja jutust välja poisi täisnimi: „*Tobonik Rene on meil siin /---/*“, samas lõigus kasutab õpetaja õpilase perekonnanime veel kahel korral. Järgmises lõigus kasutab uudistelugeja vaid eesnime: „*Paide Gümnaasiumi 7 B klassi poiss Rene on pärit*

paljulapselisest perekonnast /---/“, samal ajal näidatakse aga ekraanil poisi (varjatud silmadega) näopilti.

Ajakirjanduseetika koodeksi punktis 4.8 on öeldud, et „avaldades materjale õigusrikkumistest, kohtuasjadest ja õnnetustest peab ajakirjanik kaaluma, kas asjaosaliste identifitseerimine on tingimata vajalik ja milliseid kannatusi võib see asjaosalistele põhjustada. Ohvreid ja alaealisi kurjategijaid üldjuhul avalikkuse jaoks ei identifitseerita.”

Teine punkt alaealiste kohtlemise temaatikas on **õpilase ja tema perekonna solvamine**. Uudises märgitakse, et lapse perel on „probleeme näiteks hügieeniga, õppeedukuse, käitumise ja ka varastamisega“, kooli abiturient viitab poisi halvale kasvatusesele, märkides et „*antud noormees on väga emotsionaalne ja mitte-sõbralik /---/, kasvõi õpetajate sõimamine täiesti nahaalselt, noh, et ei ole mingisugust austust või sellist õpetajate või kaasõpilaste vastu /---/.*“

Ajakirjanduseetika koodeksis 4.9 märgitakse, et „inimese eraelu puutumatus rikkuvaid materjale avaldatakse vaid juhul, kui avalikkuse huvid kaaluvad üles inimese õiguse privaatsusele.”

Kolmandaks ei saa **õpilane ja/ega tema perekond sõna**. Lugu on esitatud ühepoolselt, neli erinevat allikat räägivad poisi vastu, ühtegi õpilase pooldaja kommentaari uudises ei ole, ka ei saa (enda kaitseks) sõna õpilane ise ja/ega tema perekond.

Rikutakse koodeksi punkte 4.2 ja 5.1 (eelpool).

Faktide ebatäpne esitamine. Loos öeldakse kahel korral „Paide Gümnaasium“, sündmused leidsid aga aset Paide **Ühisgümnaasiumis**. Ka õpetaja nimi on valesti kirjutatud, tegemist ei ole mitte Sulev Einmaa, vaid Sulev Einmaga. Esimese fakti ebatäpset esitamist on võimalik märgata tänu sellele, et kooli abiturienti intervjuus viidatakse ikkagi ühisgümnaasiumile ehk uudises kasutatakse kahe kooli nime paralleelselt. Ka internetist leiab viiteid selle kohta, kumma Paide kooliga tegemist oli. Õpetaja nime puhul tekkis töö autoril kahtlus intervjuerimiseks tema kontakte otsides.

Ilmnes, et näiteks kooli kodulehel on toodud välja teistsugune nimekuju, kui Kanal 2 uudises. Einma kinnitas küsijale, et ta perenimi kirjutatakse ühe „a“-ga. Tegemist on ebatäpse faktiga, mida taustinformatsiooni omamata teleloos ei märka, et aga uurimistöös kasutatakse ka õpetaja perenime, on arusaamatuse vältimiseks (transkriptsioonis on kanali poolt märgitud ebakorrektnenimekuju) oluline korrektne nimi siinkohal välja tuua.

Ebatäpsete faktide esitamisega rikutakse ajakirjanduseetika koodeksi punkti 1.4 (eelpool).

3.2. Intervjuude analüüs

Intervjuude analüüsimiseks vajaliku struktuuri väljatöötamisel lähtuti eelmises alapeatükis esinenud eetilistest konfliktidest, mis omakorda viitavad teatud punktidele (ja nende rikkumisele) Eesti ajakirjanduseetika koodeksis ja laiemalt teatud väärtustele. Ühtlasi arvestati tulemuste struktureerimisel uurimistöö raames läbi viidud kvalitatiiv- ja fookusgrupi intervjuusid. Eelnevat arvesse võttes tekkisid seitse peamist väärtuste ja printsiipide gruppi. Tulemused esitatakse gruppide kaupa intervjuudes osalenute argumentide läbi. Fookusgrupi intervjuude tulemuste esitamisest eristatakse tähistega intervjuudes ja ankeetides antud vastused (FG – fookusgrupi intervjuu; AN. – vastus ankeedist).

3.2.1. Informatsiooniline enesemääramine

Informatsiooniline enesemääramise õigus tähendab, et igal inimesel on õigus teada, mida ja kuidas ta avalikkusele teatab. Juhtumites esinevatest eetilistest konfliktidest johtus, et kummaltki juhul ei antud sõna teisele poolele (TV3 loo puhul Pallonile ja Kanal 2 loo puhul kooliõpilasele). See omakorda viitab sellele, et osalejatelt võeti ära õigus informatsioonilisele enesemääramisele.

TV3 ajakirjanik Tarmo Michelson toob põhjuseks, miks alaealistega joomises süüdistatav (endine) Tartu linnavolikogu liige Alar Pallon uudises sõna ei saanud, asjaolu, et allikas keeldus kommentaarist:

„Pakkusin Pallonile võimalust anda intervjuu, ta keeldus.“ (Michelson).

Michelsoni argument läheb vastuollu Palloni selgitustega, kus endine poliitik viitab sellele, et tal ei olnud võimalik ajakirjanike küsimustele kohe vastata, aga ta tegi seda paar tundi hiljem, kui reporterile tagasi helistas:

„/--/ Ütlesin, et olen kliendi juures, ei saa praegu intervjuud anda, et helistan teile tagasi ja helistasingi siis paari tunni pärast tagasi.“ (Pallon).

Michelson avaldab omakorda Palloni väite peale imestust nentides, et „see on küll väga imelik“ ja lisades, et temani mehe kommentaar ei jõudnud ja pakkudes võimalust, et ehk ühenduti TV3-ga:

„Olen suisa segaduses, sest korra ta on helistanud, kui tal oli mingi oma bändiga kontsert. Kohtulooga seoses ta mulle helistanud pole. Võimalik, et helistas äkki TV3-e. Seda ma ei tea.“ (Michelson).

Eeldusel, et kumbki pooltest ei valeta, viitab antud juhtum otseselt uurimuse põhiküsimusele. Siin tekkis häire dialoogis sellepärast et ajakirjaniku ja allika vahel dialoogi ei olnudki. Mõistatuseks jääb, kellele Pallon intervjuu andis ning miks see uudisloo autorini ja/ega ka eetrisse ei jõudnud. Kui Pallon tegi kõne tõepoolest kanali üldnumbrile ja keegi ta ära kuulas, siis eksis telefonile vastanud organisatsiooni töötaja muu hulgas ajakirjanduseetika koodeksi punkt 1.4 vastu (eelpool).

Kui TV3 ajakirjanik üritas tagada informatsioonilt enesemääramist (asjaolule, et telefonikõne allikale tehti, viitavad nii ajakirjanik kui ka allikas), siis Kanal 2 ajakirjanik Kaspar Pokk, kes töötab ka Kuma raadios, võttis enne õpetaja-õpilase konfliktiloo raadios avalikustamist (Pokk avaldas loo kõigepealt hommikuses raadiosaates ja hiljem sama päeva Kanal 2 Reporteris) vastu otsuse, et asjassepuutuvate osapooltega ta enne juhtumi avalikustamist ühendust ei võta ja uurib loo asjaolusid kõrvalistelt allikatelt:

„Ma hakkasin uurima, mitte otse nendelt inimestelt, vaid tuttavatelt, et milline see poiss on, milline õpetaja on jne.“ (Pokk).

Põhjusena, miks otseallikatega, aga ka näiteks kooli direktoriga, ühendust ei võetud, toob ajakirjanik välja argumendi, et „oma tagala“ kindlustamiseks oli vajalik lugu kohe eetrisse lasta, et keegi ei saaks esitada talle loo avaldamise osas ühtegi vastuargumenti:

„Ja miks ma ta kohe eetrisse panin, ilma näiteks direktori või otseste osapooltega rääkimata, oli see sama asi, et ma kindlustasin nagu oma tagala ära, et ei oleks seda võimalust, et direktor või keegi ütleb, et kuule, et aga... ole nagu vonks ja ära kirjuta sellest üldse, tead selline tühine asi ka ja noh, mis sa nagu räägid, et las ta nagu olla.“ (Pokk).

Ajakirjanik peab seega lugu ja selle avalikustamist iseenesest olulisemaks teistet väärtustest. Samas tunnetas ta eetilise konflikti olemasolu antud loos, sest vastasel juhul ei oleks ta eeldanud, et osalised võib-olla ei taha teemat kommenteerida ja neid peab selleks sundima („et ei oleks võimalust, et öeldakse, ära sellest kirjuta“). Ajakirjaniku argumentatsioonis puudub viide sellele, et ta oleks kaalutlenud teisi variante, näiteks mõelnud, kuidas lahendada lugu selliselt, et osapooled tahaksid kommentaari anda.

Kanal 2 loost jäigi, olenemata sellest, et ajakirjanik oli „oma tagala“ kindlustanud ja allikad rääkima saanud (nii õpetaja kui ka õpilase ema ja õed andsid ajakirjanikule Reporteri tarbeks intervjuu), üks pool (õpilane) välja, sest reporter ei jõudnud kõiki materjale Paidest Tallinnasse saata:

„Ta [koolipoisi ema ja õdede kommentaar] ei läinud eetrisse sellepärast et need materjalid me saime suhteliselt viimasel hetkel kokku ja ma hakkasin neid läbi interneti saatma Tallinnasse ja lihtsalt see üles- ja allalaadimine, see võttis nagu selles suhtes aega, et oli mingi surnud punkt, mis hetkeks pidi olema materjal koos ja /---/ see materjal, mis selleks kellaks saabunud oli, nad selle põhjal tegidki loo. Et see üks asi meil jäi tõesti nagu saatmata...“ (Pokk).

Nelja inimese kommentaarid (muu hulgas õpetaja, kooli infojuht) jõudsid samas Paidest Tallinna kohale ja läksid ka eetrisse. Ka siin puudub ajakirjaniku argumentatsioonis kaalutlemise koht, et kas oleks võib-olla saanud saata materjale sellises järjekorras, et

poisi ema kommentaar oleks igal juhul kohale jõudnud ja üks neljast õpilase vastasest kommentaarist oleks välja jäänud.

Õpetaja-õpilase konfliktiloo üks osapool, õpetaja Sulev Einma, kes, erinevalt teisest poolest – õpilasest, lõpuks Kanal 2 loos ka sõna sai, märkis, et ta tundis end kohustatuna ajakirjanikule vastama. Ta rõhutab, et tegelikult ta ei olekski tahtnud ajakirjandusega suhelda ja ta oleks parema meelega „ära läinud“, aga talle ei antud teist võimalust:

„Ausalt öeldes ma ei tahtnudki midagi teha. Ma tahtsin ära minna, aga ma sain samas aru, et nad hakkavad ise midagi välja mõtlema ja vot see ongi see sekkumine, et kui ma aktiivselt midagi räägin, siis ma saan mõjutada, aga kui ma ära jooksen, siis nad räägivad mida tahavad, panevad suvalist asja. See ongi selle asja tuum.“ (Einma).

Einma märgib, et asjaolu, et ta ei saanud valida aega, viisi ega kohta ajakirjanikuga suhtlemiseks oli talle „ebameeldiv“:

„No eks see ebameeldivus ongi ju see, kui sinu nimega seostatakse otse... /---/ Ja kui seal ikkagi öeldakse nimi välja selgelt kõigile, siis pärast seda ümber teha on väga raske, see on see mure.“ (Einma).

Õpetaja poolik mõte näitab, et teema on talle ebamugav ja ilmselt kui see oleks olnud tema enda teha, siis ta ei oleks sellel teemal üldse kommentaari andnud. Antud loos ei saanud ta aga enam valida, kas rääkida, mitte rääkida või mida rääkida, vaid võimaluse „seda ümber teha“.

Uudislugudega mitte seotud fookusgruppides osalejatest mitmed märkisid TV3 loo puhul Pallonile sõna mitte andmist, näiteks:

„Mind ennast häiris selle esimese (TV3 – M.K.) loo puhul see, et vähemasti ajakirjanik oleks võinud tekstis ära mainida, et tema kaitsja ja tema ise keeldusid kommentaaridest, sest praegusel juhul tekib täpselt see tunne, et tegelikult teisele poolele ei ole üldse sõna antud.“ (M10, FG).

Ankeetidesse, mis täideti kohe pärast videoklippide vaatamist, kirjutasid pea pooled fookusgruppides osalenutest, et nad oleksid ise lugu tehes ka Palloni arvamust küsinud:

„Oleks tahtnud ära oodata /---/ selgitust, miks süüdistatav sõna ei saanud või ei võtnud.“ (M16, AN).

„/---/ Oleks Palloni või tema kaitsja rääkima meelitanud (eeldan, et ta keeldus).“ (M10, AN).

Eelmistest argumentidest järeldeb, et looga mitte seotud osapooled arvasid muu hulgas, et süüdistatava selgitused puuduvad loost sellepärast, et tema või ta kaitsja keeldusid rääkimast. Eeldus, et Pallon ei tahtnud rääkida, võib tuleneda sellest, et nii endist linnavolinikku kui ka tema advokaati näidati korduvalt telepildis, korra ka kaamerate eest läbi kõndimas, mis võis jätta mulje, nagu ei oleks süüdistatav kommentaari andmisest huvitatud olnud.

Ka Kanal 2 loo puhul osutasid fookusgrupis osalenud ajakirjanikud koolipoisile ja/või tema perekonnale sõna mitteandmisele:

„Ja selles teises (Kanal 2 – M.K.) loos oli ka, et oleks võinud vähemalt proovida selle poisi endaga, keda siis poleks pidanud seal kaadris näitama, või tema vanematega rääkida.“ (M16, FG).

„Kui juba oli räägitud poisi perest, siis oleks pidanud ka pere käest midagi küsima või vähemalt üritada küsida. Ei olnud niisugust vihjet, et nagu oleks seda tehtud.“ (M30, FG).

Erinevalt TV3 loost, kus eeldati, et Pallon ei tahtnud kommentaari anda, eeldavad ajakirjanikud siin, et poisi või tema perekonna arvamust ei küsitudki. Seda toetab ka telepilt ja -tekst, mis ei anna ühtegi vihjet selle kohta, et teiselt poolelt paluti kommentaari. Ka Kanal 2 loo puhul märkisid viis ajakirjanikku oma ankeedis, et nad oleks üritanud teise poole arvamust saada, kusjuures neist neli viitavad (ka) poisi vanematele, mis tähendab ilmselt teadlikkust eetikakoodeksi punktist 3.6, mis käsitleb

laste intervjuerimist ja märgib, et „lapsi tuleb üldjuhul intervjuerida või temast ülesvõtteid teha lapsevanema või lapse eest vastutava isiku juuresolekul või nõusolekul“:

„Oleks püüdnud sõna anda ka õpilasele ja tema vanematele.“ (M16, AN.).

„Lapse vanematega tulnuks rääkida.“ (N4, AN.).

Fookusgruppides osalejate argumentidest võib järeldada, et nad nägid ühepoolses kajastuses konflikti ja nad oleks ka lugedes puudevale poolele sõna andnud. Teisalt ei ole nende vastustest võimalik välja lugeda, kas nad oleks samu vigu näinud ka enda tehtud lugude puhul või soodustas konflikti märkamist distants.

Tähelepanuväärne on ka see, et üks grupis osaleja tunistas, et Reporterit lugu ei oleks tema teisiti lahendanud, sest piisavalt paljud inimesed said sõna, mis omakorda näitab väljajäetud poole mitte märkamist ja stereotüüpset arusaama, et mida rohkem inimesi räägib, seda objektiivsem on lugu:

„Piisavalt allikaid räägib, ei oleks muutnud.“ (M1, AN.).

3.2.2. Põhjendamatute kannatuste vältimine

Eelmises alapeatükis viidati sellele, et ilmselt esines analüüsitavales juhtumites kohti, mis põhjustasid allikatele (põhjendamatuid) kannatusi ja mis omakorda eksisid eetikakoodeksi punkti 1.5 vastu.

Juhtumites osalejad kinnitasid töö autori hüpoteesi, näiteks loetles Alar Pallon mitmeid kannatusi, mida kajastus temale ja ta perele põhjustas. Ta tõi välja, et Kanal 2 häälteostu skandaal (mis TV3 uudise sissejuhatuses uuesti üles võeti) mõjus tema isa tervisele:

„Kõige suuremad ebameeldivused olid muidugi selle Kanal 2 häälteostu looga, kuna minu isa seal süüdistati, siis... Isal käis kiirabi samal päeval kui see pettuse lugu eetrisse läks ja ta sai südame stimulaatori /---/.“ (Pallon).

TV3 uudis, kus endisele poliitikule heidetakse ette alaealistele alkoholi pakkumist, oli aga mehe hinnangul üks peamisi põhjusi, miks ta praeguseks endine poliitik on:

„/---/ Kaotasin töökoha põhimõtteliselt, kannatasid natuke peresuhted. /---/ Riigikokku ei saanud ma loomulikult sisse, kui see skandaal algas, samuti olen volikogus mitu korda peatanud oma volikogus olemist, tulin ära kultuurikomisjoni esimehe kohalt, nõukogudest ja praeguseks olen tulnud ära ka erakonnast ja üldse volikogus kogu oma tegevuse peatanud.“ (Pallon).

Kanal 2 uudise üks osapooli, õpetaja Einma, märgib, et meediakajastuse tõttu pidi ta taluma tervisehädasid:

„/---/ Ja ma olin tõsiselt oma tervise pärast mures, ma käisin arsti juures, et tagada oma tervise jätkusuutlikkus. Tabletid ja igasugu muud asjad, eksole, ja vaatasin üle oma käitumise ja söögid-värgid, et need toetaks ilusasti. Et noh, teadmatus on suur.“ (Einma).

Lisaks toob ta eraldi kannatuste põhjustajana välja „teadmatuse“, mis on seotud eelmise punktiga. Et Einmalt võeti Kuma raadio loos ära õigus informatsioonilisele enesemääramisele, põhjustas Kanal 2 Reporterit lugu juba enne avaldamist suuri pingeid, mida ta muidu ei oleks ehk tundnud. Õpetajal oli kogemus, et uudist võidakse esitada ka talle sobimatul viisil ja ta nimetas perioodi enne loo avalikustamist põnevusfilmi-taoliseks kogemuseks:

„No see ongi see sama asi, et ma tean, et ma ootan, mis sealt välja tuleb. Et see on noh... põnevusfilm on selle kohta öelda liiga lihtne. See ongi see pinge, see ongi see, mida ma ootan, mis sealt ikkagi lõpuks välja tuleb /---/.“ (Einma).

Eelnevast järeldub, et inimese kannatused võivad saada alguse juba enne loo eetrisse minekut, mistõttu on oluline ajakirjaniku-allika omavaheline dialoog, mis aitaks viimasel teda ees ootavat paremini mõista.

Einma ja Palloni läbielatut ilmestas nende hirm ajakirjanduse ees. Kui magistrirühma autor intervjuud kokku leppis (ja ka vahetult enne intervjuu algust), päris Pallon korduvalt, ega

tegemist ei ole kollase meedia esindajaga ja alles pärast mitmekordset kinnitust, et intervjuud tehakse uurimistöö tarbeks, oli ta nõus kommenteerima. Einma uuris enne intervjuu algust samuti, milleks seda vaja on, küsis enne diktofoni sisselülitamist intervjuueerija käest üle, millest juttu tuleb ja üritas kohe etteantud teemadel ära rääkida. Viimast ilmselt lootuses, et ehk saab ka ilma lindistamiseta kõik öeldud. Enne salvestamist käivitas Einma ka oma diktofoni, et olla kindel, et tema öeldut valesti ei tsiteerita.

Selleks, et osapooltes (või ka nendega seotud inimestes, näiteks Palloni isa) põhjendamatute kannatuste läbi põhjendatud hirne ei tekiks, peaks ajakirjanikud (aga ka näiteks toimetajad) lähtuma potentsiaalse kahju minimeerimise põhimõttest. Treieri ja Michelsoni argumentatsioonist selle põhimõtte arvesse võtmine puudus. Kanal 2 ajakirjanik Pokk arvas end aga allikaid kaitsvat:

„/---/ Ma natukene kardan, et perekond oleks end lolliks teinud, kui see [ema ja õdede kommentaar] oleks sinna jõudnud.“ (Pokk).

Pokki lausest järeldub, et juba lugu tegema hakates ei kohelnud ta allikaid võrdselt ja lahendas loo nii-öelda ülevalt alla. Allikate kaitsele viitamisele tuli ajakirjanik aga ilmselt alles kvalitatiivintervjuu käigus, kui ta oli kõva häälega kirjeldanud koolipoisi perekonna kommentaari ja leidnud, et see kõlas temale „lollilt“.

Samuti nentis Pokk, et tänu sellele, et perekonna arvamus loost välja jäi, jäid tulemata ka teatud kommentaarid internetis, mis omakorda tähendas ajakirjaniku hinnangul allikate kaitsmist kannatuste eest:

„/---/ Võib-olla oleks jätnud ära teatud kommentaatorite sellised kurjad ütlemised internetis, et noh kasvõi seesama [ema] lause, et poiss ise on hästi tubli ja tore, aitab ema ja koolis kõik vinks-vonks, aga sõbrad on narkarid. Ma kujutan pilti, et see oleks andnud kommentaatoritele päris palju tuult tiibadesse, et võib-olla isegi sai natuke nagu neid kaitsta selle eest.“ (Pokk).

Kanal 2 uudistelugeja Suuder oli kvalitatiivintervjuudes osalejatest ainus, kes rõhutas juba intervjuud kokku leppides e-mailis „*tsiteerides Juhan Peeglit - minust ei saa kunagi head ajakirjanikku, sest ma ei taha võõraid inimesi tülitada.*” Põhjusena, miks see nii on, nimetas Suuder oma tegelikku elukutset:

„Olen ise õppinud arstiks, ma ei ole küll lõpetanud seda... Mul on kuidagi veres inimeste kaitsmine, et ma ei taha nendega neid haavavatel teemadel üldse nii-öelda torkida.“ (Suuder).

Fookusgrupis osalenute puhul võis täheldada isiklikku kaalutlemist „põhjendamatu kannatuse“ teemal. Nimelt kirjeldas üks naisajakirjanik olukorda, kus talle naisteajakirjas töötades tuli lugejakiri, kus „üks õnnetu naine rääkis, et temal on hirmus ema, kes ei lase tal üldse oma elu elada.“ Ajakirjanik ise ei oleks soovinud antud teemat kajastada, aga peatoimetaja oli teist meelt:

„Kohe peatoimetajal silm särab peas, et oh, milline teema, et see on kindlasti väga paljudele väga huvitav ja väga oluline ja muudkui aga mine ja tee ja mine ja tee! /---/ Endale oli see natukene sisemiselt vastuvõetamatu, et mis, pagan, mina lähen nüüd surkima selliseid asju, mis... Jumal teab, mis seal taga on, mina ei tea nende omavahelisi suhteid /---/.“ (N4, FG).

Tahtmata põhjustada potentsiaalsele allikale põhjendamatuid kannatusi, kirjeldas ajakirjanik naisterahvale enne loo tegemist, millised tagajärjed loo ilmumisel olla võivad:

„Siis oligi, et kui ma selle naisega kokku sain, ma rääkisin temaga pikalt ja laialt, et loo juurde on pilti vaja ja sinu nägu jääb näha ja seda lugu loevad sinu sõbrad, tuttavad, sugulased ja sinu elukaaslase sõbrad, tuttavad, sugulased... Et oled sa ikka sellega nõus, et mina mõtleks umbes kümme korda sinu asemel.“ (N4, FG).

Lugejakirja autor oli võimalike tagajärgedega nõus ning lugu ilmus ajakirjas. Tähelepanuväärne on selle loo puhul seik, et vahetult enne trükki minekut palus loo allikas materjali ikkagi mitte avaldada, aga ajakirjaniku sõnul oli siis juba liiga hilja, sest trükkimineku aeg oli liiga lähedal ja toimetus ei oleks ilmselt loo ära jäämisega nõus olnud:

„/---/ Ma kardan, et toimetus ei oleks sellega nõus, kui see lihtsalt ära jääb.“ (N4, FG).

Sellest juhtumist selgub, et ajakirjaniku ja toimetuse väärtuste vahel puudub kooskõla. Ajakirjanik täidab peatoimetaja käsku, kelle arvates on lugu „väga oluline“, tundes ise vastumeelt selle tegemise osas, sest ta arvab, et lugu võib põhjustada selles osalejatele kannatusi.

Ainus argument, mis Ellioti hinnangul õigustab põhjendamatu kannatusi, on avalikkuse õigus saada informatsiooni. Fookusgrupis kaasateinutel paluti ära märkida, kas etteantud juhtumite puhul oli avalikkuse huvi nende hinnangul „väga suur“, „pigem suur“, „keskmine“, „pigem väike“ või „väga väike“. Lisaks oli võimalik valida variant „ei oska öelda“. Kaheteistkümnest ajakirjanikust nelja arvates oli TV3 loo puhul avalikkuse huvi „pigem suur“, viie puhul „keskmine“ ja kolm reporterit leidsid, et avalikkuse huvi oli „pigem väike“. Sellest võib järeldada, et enamus ajakirjanike jaoks ei olnud teema nii oluline, et seda oleks pidanud tingimata kajastama. Kanal 2 uudise kohta arvas seevastu kaheksa ajakirjanikku, et avalik huvi antud teema vastu on „pigem suur“, kolm reporterit valisid „keskmise“ määratluse ning üks märkis vastuseks „ei oska öelda“. Põhjustena, miks avalik huvi enamuse arvates pigem suur oli, nimetatati näiteks Eestis aktuaalset koolijuhtidele karistusõiguse andmise teemat ja asjaolu, et „alaealiste käitumine ja korrarikkumised koolis puudutavad paljusid peresid“.

3.2.3. Süütuse presumpatsioon

TV3 uudise puhul toodi eelpool võimaliku eetilise konfliktina välja süütuse presumptsiooni rikkumine. Intervjuudest selgus, et toimetajad/uudistelugejad olid rikkumisest teadlikud, lugude autorid teadlikule rikkumisele ei viidanud. Treier tunnistas süütuse presumptsiooni rikkumist järgmise argumendiga:

„Mitte et see otseselt Teie küsimustesse puutuks, aga hr. Pallon mõisteti kohtus alkoholi tarvitamises alaealistega ka süüdi.“ (Treier).

Viidates sellele, et kohus mõistis „ka süüdi“ teatab Treier sisuliselt, et kõigepealt võttis süüdimõistva otsuse vastu TV3 ja siis tegi seda **ka** kohus.

Kanal 2 loo puhul ei ole süütuse presumptsiooni rikkumist telepildis näha, küll aga tuleb see välja asjaosalise vastusest. Nimelt viitab loo üks allikas, õpetaja Sulev Einma, kriminaalajasjale, mis algatati tema suhtes konflikti tõttu, mis tal õpilasega tekkis:

„/---/ Üks asi on see, et nagu selliste asjade puhul, on kriminaalasi. /---/ Minu kohta uuritakse kas ma tegin midagi valesti /---/.“ (Einma).

Õpetajat nimetatud kriminaalajasjas süüdi ei mõistetud ja kuigi ka uudisest ei tule süütuse presumptsiooni rikkumine otseselt välja, oli ka siin uudistelugeja rikkumisest juba loo ilmumise ajal teadlik, sest ta pidas vajalikuks rõhutada, et kanali esitatud versioon osutus õigeks:

„Ja praeguseks (Suuderi rõhutus – M.K.) ma nägin ka, et see õpetaja jäi õigeks.“ (Suuder).

Reporterite saatejuht tunnistas, et nende saate puhul on kohtumõistmine meedias tavapärane praktika. Nimelt püütakse Kanal 2 uudisesaate koosolekutel leida „oma tõde“ ehk määrata ka näiteks enne kohtuotsust (eelmine tsitaat) süüdlane ära:

„Ja siis me oleme nagu noh, oma ajurünnakutega üritanud ise aru saada, et kus kohas see õigus siis on ja lõppkokkuvõttes on meil üldiselt läinud ikkagi pihta see asi, et me ei ole väga liiga teinud kellelegi, ma loodan.“ (Suuder).

Fookusgrupis osalenud ajakirjanikud nimetasid süütuse presumptsiooni rikkumist üheks eetiliseks konfliktiks, mis neile Palloni loos silma jäi. Kõige paremini iseloomustab seda ehk alljärnev arutluskäik nii-öelda noorema põlvkonna fookusgrupis:

- *„Esimese loo puhul mind häiris see, et kuigi esimeses kohtuvärgis jäi ta ju õigeks, noh, teda ei mõistetud süüdi, teises polnud veel mingit otsustki... Aga kogu see lugu, kõik need kaadrid, kõik see tonaalsus, millega ta seda rääkis, kõik need alkoholipudelite näitamised... Kõik see läi sellest, et Pallon on süüdi! Et kõigepealt ostis hääli...“ (M13).*

- „*See lugu ei olnud ju üldse alkoholiga seotudki!*“ (N16).
- „*Noh, just, ma ütlen, et teda nagu kirjeldati kui tegelast, kes...*“ (M13).
- „*Kogu aeg on süüdi!*“ (M10).
- „*Kogu aeg on süüdi, et noh... See nagu häälestus ja siis lõpus, et mis siis lõpuks on, kas ta on siis süüdi või ei ole, selgitab kohus.*“ (M13).
- „*Sealt jäi meelde see, et Pallon on hääleostja...*“ (M16).
- „*Jah.*“ (M13).
- „*... ja alaealiste jootja.*“ (M16).
- „*Just, no täpselt!*“ (M13).
- „*Kaks fakti.*“ (M16).

Ajakirjanikud leiavad, et Palloni süüd esitati kui „fakti“. Ka vanema põlvkonna fookusgrupis osalejad märkisid süütuse presumptsiooni rikkumise ära, näiteks ütles üks neist, et kohust ei olegi enam vaja, sest kanal on kohtu eest töö ära teinud:

„Kõik maha materdatud, maha tehtud. Kohust ei olnud enam üldse vajagi, sest juba töö on ära tehtud!“ (M49, FG).

Kaks ajakirjanikku märkis oma ankeedis, vastates küsimusele, mida antud loos teisiti teha saanuks, et nad oleks kohtuotsuse enne loo avaldamist ära oodanud:

„Oleks tahtnud ära oodata kohtuotsust /---/.“ (M16, AN.).

„Enne kohtuotsust oli ta meedia poolt süüdi mõistetud.“ (M49, AN.)

3.2.4 Tasakaalustatus, täpsus, asjakohasus ja täielikkus

Ellioti BARC-mudel sõnastab neli üldist printsiipi, millest ajakirjanikud oma töös lähtuma peaksid. Eelpool esitatud juhtumite analüüsist selgus, et mõlemas loos esines faktivigu ja nad ei olnud tasakaalustatud, sest ühe poole kommentaarid puudusid lugudest. Ajakirjanikud ise oma vigu ei märganud, küll aga osutas kumbki konkurendi puudustele:

„Et kui mõned kuud tagasi oli uudis sellest, et üks Türi poiss Andres külmus Suure-Jaani lähedal ära ja ta leiti ühe talu hoovist surnuna ja TV3 läks kohe praktiliselt kohale ja tegi nagu paar väga ränka viga. Ta tuli Järvamaa inimesele näitama meie maakonnas /---/, et siin, meil Säreveres /---/ leiti see noormees Suure-Jaani lähedalt. Sellel on kümnetes ja kümnetes kilomeetrites [tegeliku kohaga] see erinevus, ära tule seda rääkima!“ (Pokk).

„Kõige tõsisem probleem on eetikaga aga trükimeedial, ajakirjanikul on kohustus öelda inimesele, keda ta intervjuerib, et ta lindistab vestluse diktofoniga ja hoiatab, millised võivad olla tagajärjed sellel, mida ta ütleb. Nii palju kui mina tean, lindistab enamus ajakirjanikke telefoniintervjuusid ega hoiata selle eest.“ (Michelson).

Konkurentide halvustamine võib viidata ajakirjanduspraktikas selgeks õpitud tavale, et kui „teised teevad, võime meie ka“. Ühtlasi näitab see ajakirjanike lojaalsust oma tööandjale ja organisatsioonile, kus nad töötavad, sest konkurentide mustamisega saavad nad justkui ennast esile tõsta ja teist madalamale positsioonile asetada. Tähelepanuväärne on ka see, et Michelson räägib tõe teatamisest, ajakirjanduseetika koodeksi punktist 3.1., mille järgi „ajakirjanik, kogudes materjali avaldamise/edastamise jaoks, peab teatama vestluspartnerile, et ta on ajakirjanik ja millise väljaande/jaama juurest. Soovitav on teatada ka, mille jaoks informatsiooni kogutakse.“ Ta on koodeksi punktist teadlik, aga kuigi ta süüdistab selle mittetäitmisel trükiajakirjandust, ei järgi ta seda ka ise:

„ /---/ Näiteks mul on loos vaja, et inimene annaks intervjuu, näiteks kahtlustatav mõnes kuritöös, kuid nagu loogiline, siis ta intervjuud anda ei taha. Siis võtad temast pildi üles salaja - inimene ei tea, et teda filmitakse.“ (Michelson).

Nende näidete põhjal võib öelda, et ajakirjanikel puudub eneserefleksiooni võime, sest nad ei mõista (või ei soovi mõista), et teevad ise samu vigu, millele nad teiste juures osutavad.

Üldise tasakaalustatuse printsiibi mittearvestamist iseloomustab ka Poki käitumine, kui ta avaldas õpetaja-õpilase konfliktiloo raadios, kus ta lisaks Kanal 2-le töötab, esimeses hommikuses saates, et hiljem, kui ta sama lugu Kanal 2 jaoks teeb, ei oleks allikatel võimalust kommentaari andmisest loobuda, sest lugu on juba avalikustatud ning osapoolte ainsaks valikuvariandiks on asjaolude selgitamine/leevendamine või loobumine kommentaarist ja sellega ajakirjaniku omavolilise kajastuse võimaldamine:

„Ja miks ma ta kohe eetrisse panin, ilma näiteks direktori või otseste osapooltega rääkimata, oli see sama asi, et ma kindlustasin nagu oma tagala ära, et ei oleks seda võimalust, et direktor või keegi ütleb, et kuule, et aga... ole nagu vonks ja ära kirjuta sellest üldse /---/. Ma ütlesin ära, et me ei saa seda enam teha, sest ta on korra juba eetris käinud. Et nüüd ongi nagu see variant, kas ma kirjutan sinna näiteks, et direktor keeldus kommentaaridest või direktor ikkagi ütleb midagi. Ja siis direktor ikkagi ütleb mulle midagi üldiselt.“ (Pokk).

Seega ajakirjanik ei kaalunud üldise tasakaalustatuse printsiipi, mille järgi oleks pidanud kõigile looga seotud osapooltele andma võimaluse end kaitsta, õigustada ja selgitada. Enda „tagala kindlustamine“ on tema jaoks olulisem, kui loo osapooltele nii-öelda tagala võimaldamine. Samuti rikkus reporter informatsioonilise isemääramise printsiipi, sest allikatele ei antud võimalust määrata, kas ja millist informatsiooni nad enda kohta avaldada tahavad.

Ajakirjanike eksimustele käesolevas punktis käsitletavate väärtuste vastu viitavad nende allikad. Õpetaja Einma hinnangul ei andnud ajakirjanik auditooriumile informatsioonist tervikpilti ega avanud kajastatava sündmuse tausta:

*„/---/ Selles mõttes, et informatsiooni oli vähe, aga halba informatsiooni oli palju, sest inimesed ju ei tea tausta ja mitte midagi, mis enne ja pärast ja enne... ja mitmed päevad enne ja mitmeid kuid enne on. Neile on antud see mingi tükikene, mis paistab üsna jõhker olema ja kui öeldakse juurde veel, et... suvalisele filmiklipile, et tegemist on **õpetajaga**, no siis igaüks teeb üsna ühesuunalise otsuse enamjagu /---/.“ (Einma).*

Einma öeldu märgib eetilist probleemi, mida käsitleti ka juhtumite analüüsis ja mille järgi kallutati uudist „tükikese“ kontekstist väljavõtmisega. Nimetatud probleemile viitasid allikad intervjuudes veelgi:

„Ja eks ma olin nõrдинud selle peale, et minu enda tekst kõik välja lõigati, minu selgitused, ja võeti vast üks lause ja kontekstist väljavõetuna pandi see sinna kohta, kuhu ta neile sobis ja minu jutu mõte kadus täiesti ära.“ (Pallon).

„Seda materjali, kuidas seda kasutatakse, sa iial ei tea, millises kontekstis, mis sealt välja võetakse, mis sinna juurde pannakse, see kõik oleneb ju sellest lõpuks... pilt, mis välja tuleb televiisoris seal, ajakirjanduses.“ (Einma).

Ajakirjanikud tunnistasid kontekstist väljavõtmist, aga pidasid seda töö iseloomust tulenevaks normiks (käsitletakse prioriteetide alapunktis).

Fookusgruppides osalenud ajakirjanikud osutasid juhtumites esinenud probleemidele, mis seostuvad Elliotti punktide ja nende mittetäitmisega. Mõlema loo puhul märgiti ära, et teine pool ei saanud sõna (näited eelpool), mis omakorda viitab tasakaalustamatusele ja täielikkuse puudumisele. Ka toodi välja informatsioon, mis ei olnud antud lugude seisukohalt relevantne. Kanal 2 loo puhul mainiti koolipoisi pereprobleemide sissetoomist:

- „/---/ Ma oleks palunud õpetajal mitte mainida seda [poisi] nime, eriti kuna hiljem oli seal kommentaar, et paljulapseline pere...“ (N5, FG).
- „Haiseb!“ (M10, FG).
- „... lastel on probleeme hügieeniga, onju. Noh, see ju puudutab kogu seda perekonda ja väikeses kohas ikkagi teatakse neid inimesi.“ (N5, FG).

„/---/ Ma kujutan ette, et paljudele jääb see hais ja paljulapselisus mingisuguses seoses meelde kui midagi väga halba. Ma ei tea, kuidas see pere on, siin ei olnud tema vanemate kohta öeldud, veel see puudus, et joodikud jne. Ei saa inimesele nii suurt pagasit kaasa anda!“ (N40, FG).

Viimases tsitaadis osutab ajakirjanik olulisele probleemile, millest oli lähemalt juttu teooriaosas. Luues ajakirjanduses negatiivseid väärtusi (palulapselisuus kui midagi negatiivset), kanduvad need ka ühiskonda edasi.

Pereprobleeme ei üldista ajakirjanikud terminiga „asjassepuutumatu“ ega ütle ka otseselt välja, et nad ei oleks selle informatsiooni sisse jätnud (ebateadlik refleksioon), küll aga leitakse, et poisi nime (eelpool) ja pildi oleks võinud loost välja jätta:

„Milleks seda pilti näidata?“ (M16, FG).

TV3 loo puhul leiti, et seda käsitleti liiga pikalt ning selles esines üleliigest (tausta)informatsiooni:

„Minu meelest üldse see Palloni kajastamine oli ebaproportsionaalselt suur, seda teemat... Kui rääkida sellest konkreetsest kohtukeisist, siis pühendada sellele mingisugused, kui pikk ta oli, kolm minutit? Noh, see oli lihtsalt pikk lugu.“ (M16, FG).

„/---/ Minu meelest on eetiline konflikt üldse sellise teema nii pikk käsitus, tule taevas appi!“ (N40, FG).

*„Siin on ju küsimus selles teksti ülesehitamise süsteemis, et kõigepealt tuleb rääkida ikkagi sellest jooksvast asjast, et miks ta **täna** kohtus on, mitte sellest ei tule alustada, miks ta on kuulsaks saanud.“ (M10, FG).*

Lisaks arutleti selle üle, et TV3 uudises ei oleks pidanud alkoholipudeleid näitama ja ilmselt tehti seda sellepärast, et head pildimaterjali oli liiga vähe ja pikk lugu oli vaja ära katta. Kanal 2 uudist peeti küll teemana oluliseks (koolivägivald), aga selles ei olnud „õpetlikku iva“ ehk avalikkusele vajalikku informatsiooni, mille olulisusele Elliot samuti viitab.

3.2.5 Tagajärgede kaalutlemine

Tagajärgede kaalutlemise vajadus on seotud kõigi siinses alapeatükis välja toodud punktidega. Nii näiteks saaks vältida või vähemalt minimeerida osalejate põhjendamatuid kannatusi sellega, et toimetuses arutatakse enne läbi, kuidas lahendada lugu selliselt, et see kellelegi liiga ei teeks. Kui ajakirjanikud argumenteerivad teatud teemade puhul iseenesestmõistetavusele, siis töötab see kaalutlemisele vastu.

Näiteks märkis Suuder, ilmselt laialdast avalikku huvi silmas pidades, et õpetaja-õpilase konfliktiloo avaldamine oli väga oluline, sest sajad õpetajad on probleemsete õpilastega pidevalt hädas:

*„/---/ See on **eriti** oluline, sest kümned ja sajad õpetajad on niisuguse asjaga päevast-päeva hädas ja ma arvan, et see oli üsna hea, et see lugu sai ära näidatud.“ (Suuder).*

Lisaks tõdes ta, et loo avaldamise vastu ei olnud „küll mitte midagi“, mis omakorda näitab, et toimetuses ei esitatud kajastusele vastuargumente ega kaalutud, milliseid tagajärgi intsidendi avalikustamine asjaosalistele kaasa tuua võib.

Üks oluline argument, mida intervjuudes rõhutati, oli viide väidetavalt legitimeerunud tavale, et „kõik“ teevad nii. Näiteks märkis Suuder, et kõik toimetused puutuvad kokku olukorraga, kus osalejad ei soovi loo avalikustamist ja kuigi ta toob sisse asjaolu, et kellelegi ei soovita põhjendamatuid kannatusi tekitada, siis ongi tema hinnangul ajakirjaniku töö selline, mis põhjustab neid paratamatult:

„Enne ikka üritatakse mõjutada, et võib-olla ärme seda lugu teeme ja kas saab nii, et ei tee. See on kõigis toimetustes niimoodi. /---/ Võib-olla meie sõnastus on julgem ja otsekohesem, aga me ikka üritame nii teha, et ilmaasjata kellelegi liiga ei tee. Ajakirjandus paratamatult teeb, kõige parem oleks üldse, kui inimesel juhtub mingisugune õnnetus või... seda mitte kajastada. Aga see ongi niisugune töö.“ (Suuder).

Õigustava argumendina lisab Suuder väidetavalt ajakirjandusteooriast tuleneva teadmise, et igal lool on osapool(i), kes ei ole selle avaldamisest huvitatud:

„Noh, see on ju ajakirjandusteoorias teada, et igal lool on praktiliselt üks või mitu osapoolt, kes ei ole selle loo avaldamisest huvitatud.“ (Suuder).

Ka selles argumendis puudub kaalutlemine teemal, miks osaleja loo avaldamist ei soovi ja kas see võib tuleneda eeldusest, et lugu põhjustab talle ebameeldivusi ning kas on mingeid võimalusi (näiteks kajastuse viisi muutmine) nende vältimiseks. Samuti oleks oluline arutleda, kas avalik huvi loo vastu kaalub üles osapoole potentsiaalsed kannatused ning kas vajaduse korral oleks võimalik selle avaldamine üldse ära jätta. Lugude tagajärgede kaalutlemine aitaks kaasa tasakaalustatud kajastuse tekkele, mis omakorda vähendaks osalejate põhjendamatuid kannatusi.

Arutelu puudumisele viitab ka Pokki väide, et tema loos anti sõna kõigile:

„Aga ma arvan, et seda ei olekski saanud väga palju teisiti lahendada, sest sõna anti ju kõigile: rääkis kooli esindaja, mis sellest asjast siis saama hakkab, rääkis õpetaja, mis nägemus temal sellest asjast oli, ja rääkis oma asja ka video. /---/“ (Pokk).

Tähelepanuta jääb fakt, et ainüksi asjaolu, et võimalikult palju inimesi räägib, ei muuda lugu tasakaalustatuks. Kanal 2 kajastuse puhul tekib hoopis vastupidine efekt – kui liiga palju allikaid räägib kellegi või millegi vastu ning ükski allikas ei esinda teist poolt ega arvamust, kerkib tasakaalustamatus selgelt esile.

Võimalike tagajärgede kaalutlemine ei ole oluline vaid konkreetse ajakirjaniku ja/või organisatsiooni seisukohalt, vaid mõjutab ka meedia mainet ja positsiooni ühiskonnas. Seda väidet illustreerib asjaolu, et kuigi näiteks Palloni puhul esitati küsimusi TV 3 loo kohta, tõi endine linnavolinik sisse ka Kanal 2-s kajastatud nii-öelda häälteostu skandaali, mis viitab sellele, et inimesega seotud meediakajastuse puhul ei ole tema jaoks enam kanalitel vahet. Endine linnavolinik kasutab oma intervjuus mõistet „skandaalimeedia“, mille ta on skandaalsetele lugudele orienteerunud ajakirjandusele omistanud. Asjaolu, et mees pärast Kanal 2 lugu väidetavalt kõigi Eesti meediaväljaannete uudiseid ignoreeris (*„Mina näiteks pool aastat ei lugenud ühtegi uudist, isegi lehtedest mitte, pärast*

häälteostu skandaali, sest olin lihtsalt pettunud“), näitab tugevat üldistamist. Ka Sulev Einma ütleb intervjuu alguses ekslikult „Kanal 3“, sest temalgi on ilmselt segamini kanalid, kust teda küsitlemas käidi. Ka lause „Kõik oleneb ju sellest lõpuks... pilt, mis välja tuleb televiisoris seal, ajakirjanduses“ viitab sellele, et rääkides küll Kanal 2-st („televiisoris seal“), üldistab ta kanali „ajakirjanduseks“.

Erinevalt kvalitatiivintervjuudes osalenutest, kelle argumentatsioonist tagajärgede kaalutlemine puudus, ilmnes selle olemasolu fookusgrupis kaasa teinud ajakirjanike vastustes. Leiti näiteks, et Kanal 2 loos ei oleks tohtinud poisi nime avalikustada ning oleks pidanud küsima poisi või tema vanemate kommentaare. Arutletakse selle üle, kelle käest pidanuks poisi intervjuuerimiseks luba küsima ning muu hulgas leitakse, et ka mõne õpetaja nõusolek oluks piisav ja selle andmisega oleks pidanud õpetaja ajakirjaniku poolt avaldatava informatsiooni üle kontrollima:

„Sisuliselt on ikka nii, et kui õpetaja lubab, siis ta vastutab ka selle eest, et eetrisse ei satuks asju, mis võivad kahjustada õpilast.“ (M14, FG).

Ühelt poolt osutab eelmine näide ajakirjaniku vastutuse ära lükkamisele kellegi teise (antud juhul õpetaja) õlule, teisalt näitab fraas „võivad kahjustada õpilast“ arusaama informatsiooni avaldamise võimalike tagajärgede üle.

Fookusgrupis osalenutel on ka enda praktikas esinenud situatsioone, kus nad on kaalutlenud, millised võivad olla loo avaldamise tagajärjed. Üks naisajakirjanik kirjeldas näiteks lugu, mille ta kirjutas restoranist Mandarin, kus avastati salmonelloos. Olenemata sellest, et ta ajakirjanikuna teadis, et avalikkusel on õigus juhtumist teada, oli ta restorani omaniku palvel nõus avaldama loo ilma restoranile viitavate detailideta, et söögikohale kajastusest tekkivat kahju minimeerida:

„Aga siis me saavutasime sellise kokkuleppe, millega ka Tervisekaitseinspeksioon nõus oli ja... kas me vist selle söögikoha nime ei öelnud, ühesõnaga mingid faktid jätsime välja, et nii on nagu nõus /---/.“ (N16, FG).

Sama reporter kirjeldas ka teist situatsiooni, kus üht tehtud intervjuud kuulates tekkis tal mõte, et küsitleva emotsioonide põhjal väljaõeldu võib raadioeetris halvasti kõlama jääda. Kaalutlemise tulemusena otsustas ta intervjuu koos dilemmat tekitanud lausega eetrisse lasta. Ka eelpool käsitletud naisteajakirjas töötanud ajakirjaniku situatsioonikirjeldus viitas tagajärgede kaalutlemisele. Arvestades variandiga, et tema kirjutatud lugu võib allikale ja/või tema lähedastele ebamugavusi põhjustada, palus ta allikal enne loo tegema asumist „umbes kümme korda mõelda“, kas viimane soovib ikka selle avaldamist. Tagajärgede kaalutlemist ilmnes fookusgrupis veelgi. Meesajakirjanik tegi lugu kahest tütarlapselt, kellele määrati karistus narkootikumide müügi tõttu. Kohtuotsus šokeeris nii tüdrukuid endid kui nende vanemaid ja reporter tundis end teemat kajastades ebamugavalt, aga sai samas kaalutledes aru, et seda on oluline kajastada:

„/---/ Ma näen seda isa, kelle juurest võetakse tütar, pannakse käed raudu, saadetakse sinna taha, viiakse minema, et noh... Inimlikult võttes oli see raske, aga samas kui ma jälle teistpidi mõtlesin, et kui nende vahendatud või nende müüdüd narkootikumide pärast mõni tegelane ühel hetkel on süstla otsas, siis nad said nagu õiglase karistuse, et seal on, näed, see... konflikt.“ (M13, FG).

Üks grupis osalenud meesajakirjanikest kirjeldas omakorda dilemmat, kus inimesena ta mõistab, et peaks allikatele näiteks loo ilmumise võimalikke tagajärgi selgitama, aga ajakirjanikuna ei saa ta seda teha:

*„/---/ Neid kordi on, kus tekib selline tunne, et inimesele tõesti peaks kuidagi ekstra seletama seda, millised võivad olla tagajärjed. Samal ajal on see selle oksa saagimine, millel sa ise istud. /---/ Aga tegelikult on ju väga palju selliseid teemasid, kus sa võid lõpuks selle loo saada, aga kui sa igale allikale hakkad seletama, et mis selle tagajärjed **kõik** võivad olla, näiteks kaasa arvatud see, et kujuta ette, et netis võid sõimata saada, siis üheksa allikat kümnest, eriti kui nad on lihtsamad inimesed, lihtsalt kukuvad ära.“ (M14, FG).*

Kui eelnevate näidete puhul otsustasid ajakirjanikud lood avaldada, siis üks reporteritest kirjeldas situatsiooni, kus ta leidis, et parem on filmilindile püütud autoõnnetuse järgsed šokeerivad lõigud eetrisse laskmata jätta:

„Oli seal kutt autos kinni ja siis ta veel elas, kui mina sinna jõudsin, aga siis tulid kiirabitöötajad kohale ja üritasid teda nagu elustada, aga see ei õnnestunud neil ja hiljem üks kiirabi töötaja tundis selles inimeses ära enda ristipoja ja siis see jäi mulle [lindi] peale ja siis... Endal oli hästi raske seda... Endal tuli ka pisar silma ja kuidas ta seal nuttis ja niimoodi, et mul jäi see kõik kaadrisse, aga ma lihtsalt ei tahtnud seda eetrisse lasta. Ma ei näidanud seda.“ (M1, FG).

Vanema põlvkonna fookusgrupis kirjeldati situatsiooni, kus ajakirjanik soovis kirjutada ühest koolilaste karikatuurikonkursist ja kuidas viimasel hetkel selgus, et esimese koha saanud töö osutus plagiaadiks. Reporter kaalutles koos kooliõpetajaga, kas plagieerimist peaks ka lehes kajastama või mitte ning otsustas lõpuks viimase variandi kasuks:

„Ja siis ma tegin nupukese niimoodi, et ma ei kirjutanud, et esimese koha töö oli plagiaat. Lihtsalt pidasin õpetajaga nõu, et kuidas see mõjub pedagoogiliselt, kas kirjutada, et esikoha saanud töö osutus plagiaadiks, et poiss saaks õpetust lehes või saab ta juba niigi karistada? Ja siis õpetaja ütles, et vast parem oleks, kui ei kirjuta.“ (M30, FG).

Tegemist on tagajärgede kaalutlemisega, kus arutletakse selle üle, kas informatsiooni avaldamine toob kaasa rohkem kasu või kahju. Teisalt ei tekkinud arutelu mitte toimetuse siseselt (reporter räägib kolleegide või ülemusega), vaid väljaspool seda.

3.2.6 Staatus

Seitsmeste uudiste peatoimetaja Märt Treier nimetab esimese ja peamise argumendina, mis oli Palloni juhtumi kajastamise poolt, „avalik elu tegelase staatust“:

„Kui tegu on avaliku elu tegelasega, siis ei ole huvi tema tegevuse ja sellega seotud kahtlustuste puhul ülearune. Linnavolikogu volinik on avaliku elu tegelane. /---/ (Treier).

Loo autor nimetab samuti tähtsaima põhjusena, miks lugu ilmus, linnavolikogu liikme kui avaliku elu tegelase staatust:

„Kõige tähtsam [loo ilmumise poolt olev] argument - linnavolikogu liige, keda kahtlustatakse alaealistega alkoholi tarvitamises.“ (Michelson).

Ja kuigi nii Treier („uudislõigu sõnastus sai mõneti ebatäpne“) kui ka Michelson („mõned faktivead, mis selles loos olid“) nendivad ebatäpset faktikasutust, ei too kumbki välja ühtegi võimalust, kuidas antud lugu teisiti lahendada oleks saanud. Treier nendib vaid:

„Arvatavasti on umbes üks miljon võimalust uudislugusid teha. Seega – kindlasti oli võimalik ka seda lugu teisiti teha.“ (Treier).

Seega piisab Treieri hinnagul eetilisi konflikte sisaldava loo avaldamiseks vaid argumendist, et tegemist on avaliku elu tegelasega. Puudub arutluskäik ja kaalutlemine selle üle, kas ainuüksi huvi tundmine „eristaatuses“ asuva inimese tegevuse vastu õigustab või ei õigusta ebaetiliselt kajastust.

Ainus koht Eesti ajakirjanduseetika koodeksis, mis räägib avaliku elu tegelase eristaatusest, on punkt 1.6, mille järgi „poliitilist ja majanduslikku võimu ning avalikkusele olulist informatsiooni valdavaid inimesi käsitleb ajakirjandus avaliku elu tegelastena, kelle tegevuse üle on ajakirjanduse tavalisest suurem tähelepanu ja kriitika õigustatud. Samuti käsitleb ajakirjandus avaliku elu tegelastena neid, kes teenivad elatist enda isiku või loomingu eksponeerimisega.“ Samas ei ole eetikakoodeksis mitte kusagil kirjas, et avaliku elu tegelaste suhtes on iga rünnak õigustatud vaid sellepärast, et ta on avaliku elu tegelane. Teiseks defineerib koodeks avaliku elu tegelast läbi võimu, mitte staatuse.

Avaliku elu tegelase staatusele viitab ka Alar Pallon, kelle arvates peaks kajastuse maht olema võrdelises seoses inimese tuntuusega.

„/--/ Ja mind üllatas veel see, et Jan Uuspõld, kes on minu arvates minust oluliselt tuntum inimene Eestis, temal oli täpselt samal päeval ka skandaal, kus ta lõhkus mingisuguseid aknaid kusagil ja tema lõhkumise lugu oli teisel kohal ja veel tahapoole jäid uudised Venemaa presidendivalimistest. Nii et number üks uudis oli Palloni alkoholilugu.“ (Pallon).

Jan Uuspõldu ja (tulevast) Venemaa presidenti peab ta ilmselt endast tuntumateks ja sellest tulenevalt ka laiemat kajastust väärivateks.

Fookusgruppides osalenud ajakirjanikest enamus leidis samuti, et Palloni nii-öelda eristaatus on põhiline argument, miks selle loo avaldama pidi, näiteks:

„Tegu oli ühiskonnas kõrgel positsioonil oleva ametnikuga, kes on rikkunud seadust.“ (N4, AN.).

„Tegu on linnavolikogu liikmega, kes on teatud määral avaliku elu tegelane ja tema tegemised – minevik on ka avalik huvi.“ (M10, AN.).

„Tegemist on volikogu liikmega ja tema käitumine on avalikkuse fookuses.“ (M22, AN.).

Teine oluline aspekt antud alapeatükis on ajakirjaniku enda staatus ja võimu omamise temaatika. Nii näiteks tunnistasid lugude allikad, et nad tunnevad end ajakirjandusega suheldes nõrgema poolena:

„No loomulikult tundsin ennast nõrgema poolena. /---/ Kui häälteostu skandaal oli, siis see oli minu jaoks esimene kokkupuude skandaalimeediaga üldse ja ega ma nendega kunagi väga harjunud ei ole ja ei tahagi harjuda.“ (Pallon).

*„/---/ See ongi see **nõrgema** tunne, et ma ei saa kõike juhtida, et ma pean ootama, mis need teised sealt välja keedavad.“ (Einma).*

Kui täiskasvanud allikad tõid nõrgema positsioonil asetsemise otsesõnu välja, siis koolipoisi kui alaealise haavatavus ilmnis tema selgitusest selle kohta, kuidas ajakirjanikud temaga vestlemas käisid:

„/---/ Järva Teatajast mingi mees /---/ tuli kooli ja hakkas minu käest igasugu asju küsima ja ma vastasin talle ja siis ta ütles mulle, et ma esitan sulle küsimusi, et

neid küsimusi, mis ma esitan ja mis sulle ei meeldi, et nendele sa ei pea vastama, ma ütlesin „olgu“. Ja siis ma rääkisin talle ära, mis toimus.“ (Tobonik).

Viitamine „mingile mehele“, kes küsis tema käest „igasugu asju“ ilmestab poisi haavatavust ning ühtlasi põhjendab seda, miks tavalised kokkulepped intervjuu tingimuste kohta (ajakirjanduseetika koodeksi punkt 3.2) ei pruugi olla piisavalt arusaadavad, et mõjuda efektiivse kaitseabinõuna.

Kuigi täiskasvanud allikad tunnistasid, et nad tundsid end meediaga suheldes nõrgema poolena ja Pallon nentis, et „kui sa satud ajakirjanduse hammaste vahele, siis sa oled üksi“, on neil tugiisikud, kes aitavad meediaga suhelda:

„Mul on vedanud sõpradega, kelle seas on hästi tarku inimesi ja ma küsisin lihtsalt nõu ja arutasime need valdkonnad läbi. Osaliselt olid nad mul abis ka nii-öelda knowhow'ga või siis mõttekojaga Riigikogu valimiste ajal ja hiljem siis ka skandaalides oskasid head nõu anda...“ (Pallon).

„/---/ Ma ütlen, et minu eest tegid palju ära just selle meediaga suheldes ju kooli juhtkond ja need... Nemad selekteerisid ja kuulasid ja rääkisid ja valmistasid ette, eksole, et mina ju sellega ei tegelema.“ (Einma).

3.2.7 Prioriteedid

Ühe peamise prioriteedina, millest nad oma töös lähtuvad, nimetasid ajakirjanikud „lugu“. Kõige tähtsam on saada kätte lugu või ka üks ajakirjaniku hinnangul vajalik lause. Lugu muutub justkui väärtuseks omaette ning selle tegemise juures jäävad eetika ja muud väärtused tagaplaanile:

„Eetika on ikka õrn teema, mina pole kaugeltki eetilise. Minu jaoks on peamine saada kätte lugu ja eetika on teisel kohal. Kui töötada meedias, siis peab olema julm, midagi pole parata /---/.“ (Michelson).

„Salaja filmingi siis, kui inimene ei ole nõus suhtlema. See on ikka nii, et kui ajakirjanik ei pääse sisse uksest, siis üritab ta aknast. Seega tuleb kasutada kõiki võimalusi, et saada kätte lugu.“ (Michelson).

TV3 ajakirjanik tunnistab teadlikku ebaetilist käitumist, mida ta põhjendab eesmärgiga „saada kätte lugu“. Ka Pokk nentis, et ta on valmis kasutama ka ebaetilisi võtteid oma allikate suhtes, kui see aitab loo valmimisele või ühe konkreetse lause kättesaamisele kaasa:

„/---/ Kui siin on selline skandaalsem asi, siis tuleb manipuleerida, midagi ei ole teha. Mingid teatud asjad tuleb lihtsalt lagedale tuua /---/.“ (Pokk).

„Aga aeg-ajalt on sul ka vaja mingit lauset kuulda, sa pead ühe lause kätte saama. Ja siis sa viid inimese küsimustega sinnamaale, et ta ütleb sulle selle ära.“ (Pokk).

Asjaoluna, mis ajakirjaniku eetiliselt kaheldavat käitumist tema enda hinnangul õigustama peaks, nimetab Kanal 2 reporter „skandaalsemat asja“ ehk skandaali kui prioriteeti iseeneses. See väljendub ka järgmises lauses, kus Pokk tunnistab küsijale, et kui tegemist on potentsiaalse skandaaliga, siis tuleb lugu sada protsenti valmis teha:

„Jah, [skandaalsem] lugu tuleb. Lugu tuleb sada protsenti ja siinkohal on nagu selline... Nagu ütleb Reporterite peatoimetaja Ivar Vigla, et tuleb vastu võtta oma saatuse rasked tagasilöögid, et kui sa nagu teed, siis tunnista ja võta need tagasilöögid vastu.“ (Pokk).

Loo prioriteediks seadmine tuli arutlusele ka fookusgrupi intervjuudes, kus eelkõige TV3 uudise puhul seati kahtluse alla loo sellisel kujul avaldamise mõttekus:

„Antud juhul ta (ajakirjanik – M.K.) lihtsalt lõi endale iseenda loo.“ (M13, FG).

„See ongi see, et kui lugu ei ole, siis ei ole lugu, siis on lühisõnum või...“ (M13, FG).

Samuti leiti, et Palloni loo tegemisel ei olnud prioriteediks mitte avalikkuse, vaid toimetaja Märt Treieri isiklikud huvid. See arvamus tuli selgelt esile vanema põlvkonna fookusgrupis:

- „Ja mul on kohati selline tunne, et see päevatoimetaja, kas see ei olnud mitte isegi eetriaaja äratäitmisega...“ (M22, FG).
- „Märt Treier mõnules, nagu pastor luges!“ (M40, FG).
- „Hakkab ka see, et vana õelus ise, et: „Otsi, punu sellest kokku!“ Seal hakkab minema toimetaja isiku suunas see asi.“ (M22, FG).

Ka ankeedis nimetati peamise argumendina, mis oli loo ilmumise poolt, toimetaja huvi:

„Uudistetoimetaja kõrgendatud huvi (persooni näol, mida rohkem intriigi seda parem).“ (M22, AN.).

Müügiargument (kõige tähtsam on teha lugusid, mis „müüvad“) oli veel üks oluline prioriteet, mille viitasid nii kvalitatiiv- kui fookusgrupi intervjuudes osalenud ajakirjanikud, näiteks:

„Mitte ju oleks, vaid see on **kindel** lugu. Mine ükskõik, millisesse toimetusse ja ütle, et näiteks Narva linnavolikogu liige jõi alaealistega koos viina, siis tahaks iga väljaanne oma lehte selle looga müüa.“ (Michelson).

„/---/ Mulle meeldib teha neid lugusid, mis müüb. Ja tänu sellele hoida ka Kuma raadiot nagu pildi peal, et kui saab jälle teha nii-öelda veidike skandaalsema loo, mis läheb üle-eestilisse, siis tuleb jälle „Kuma raadio andmetel“ või „Kuma uudised ütlesid niimoodi,“ või noh, see Kuma käib läbi /---/.“ (Pokk).

Noorema põlvkonna fookusgrupi intervjuus nentis üks ajakirjanikest, et kuigi mõnikord kerkib esile teemasid, mis tema hinnangul kajastust ei vääri, on need „laiadele rahvahulkadele“ olulised ja seega tuleb need ka avalikustada:

„Ka paljude joodikute ja peretülide suhtes, mis ühelt poolt tunduvad marginaalsed või ühiskondlikus mõttes ebaolulised, lähevad tegelikult kahjuks väga laiadele rahvahulkadele vägagi korda.“ (M14, FG).

Üks põhilisi prioriteete, mis ajakirjanike argumentatsioonis esile kerkis ja millele viitas ka tsitaat Kuma raadio pildi peal hoidmise kohta, on lojaalsus meediaorganisatsiooni väärtustele ja vajadustele, kus ajakirjanik seab toimetaja soovid ja loo kindla valmimise prioriteediks eetilise käitumise ees:

„Kui ei saa lugu, siis... no kui kunagi ajalehte satud ja ütled toimetajale, et inimene polnud nõus rääkima, siis vaatab toimetaja sulle suurte silmadega otsa ja mõtled ka ise, et kas ikka andsid endast maksimumi, et inimest rääkima saada, kasutades selleks ka ebaetilisi võtteid.“ (Michelson).

Organisatsiooni väärtuste prioriseerimine tõusis selgelt esile noorema põlvkonna fookusgrupi intervjuus. Toimetaja on see, kes annab ülesande, mille täitmine on kohustuslik ja millest loobuda on võimalik vaid üksikjuhtudel. Mitu ajakirjanikku tunnistas, et on olnud olukordi, kus nad ise soovinuks teema näiteks kajastamata jätta, aga neil ei olnud selleks võimalust:

„Noh, nagu meil vahest on sellised... sellised võib-olla veidike tottrad lood, ma võin niimoodi öelda, näiteks kui on mingi joodik või midagi, siis ma leian, et seda ei ole vaja kajastada, aga kui meile antakse käsk, siis... lihtsalt peame.“ (M1, FG).

Toimetajate ja reporterite vahelisi võimusuhteid iseloomustab hästi järgmine dialoog kahe ajakirjaniku vahel:

- *„Ma repliigi korras lihtsalt ütlen, et sa ütled toimetus ja toimetus, et tavaliselt on see ikkagi väga personaalne asi, ei tule mingi toimetuse kolleegium kokku ja ei otsusta, et anname M13-le ülesande. Et noh, meie lehe puhul X2 ja suure lehe puhul siin... No näiteks selle Luunja praeguse vallavanema liiklusõnnetuse puhul oli see X3, kes personaalselt...“ (M14, FG).*
- *„No minul oli ka X3.“ (M13, FG).*
- *„... personaalselt ju ütles, põhjendas ka, et on vaja korralikku pisarakiskumise lugu...“ (M14, FG).*
- *„Mhmm.“ (M13, FG).*

- „... mis minu jaoks oli selline, et hakka karjuma! Aga mul oli väga hea talle öelda, et ma lähen Elvasse hoopis teist lugu tegema ja me võime siin teha pildi, kokkulepe nagu oligi selline, aga mul ei ole aega sellist intervjuud teha, mis muidugi teda natukene ärritas, aga kokkuvõttes ma pääsesin lihtsalt sellepärast, et õpilased olid koolist juba ära läinud ja siis Tallinnast keegi võttis tema naisega ühendust. Aga see on tavaliselt personaalne otsustus ikkagi, mingi toimetuse juhataja, ekssole, temale tundub, et nii on õige ja nii läheb.“ (M14, FG).

Dialoogikatkest johtub, et see, mis tundub toimetuse juhatajale „õige“ peab olema aktsepteeritav ka ajakirjanikule. Toimetuse hierarhiline ülesehitus välistab lugude-eelse arutelu ja kaalutlemise, millele viitab ka reporter, öeldes, et ei ole nii, et tuleb kokku toimetuse kolleegium ja otsustab ühiselt, milliselt lugu lahendada. Toimetuse juhataja ainuisikulisele otsustusõigusele viidati veelgi:

„On ju kohustuslikud teemad, mis päeva jooksul nii või naa juhtuvad, kus toimetuse juhataja tajub seda, et meil on tarvis seda kajastada ja siis tema ütleb ju, et sina lähed, ma ei tea, sinna torujuhtme konverentsile täna ja asi korras.“ (M10, FG).

Grupis osalenud kaks kolleegi nentisid, et ka siis, kui nad ise teemasid välja pakuvad, ei toimu nende üle toimetusesisest arutelu, vaid päevatoimetaja on see, kes ainuisikuliselt otsustab, milline teema sobib ja milline mitte:

- „Meil on põhimõtteliselt nii, et päevatoimetaja otsustab, missugused teemad lähevad, kõik praktiliselt ainuisikuliselt.“ (M16, FG).
- „Sa võid hommikul mingi eelvaliku ära teha, aga siis tema ütleb, kas ta tahab või ei.“ (N4, FG).

Väheste põhjustena, mil loo tegemisest keeldumine ajakirjanikele põhjendatuna tundus, nimetati näiteks emotsionaalset kaalutlust:

„Kui Luunja valla majandusnõunik ennast Barclay hotellis maha lasi, siis järgmisel päeval taheti, et ma teeks tema naisega intervjuu ja ma ütlesin sellest

ära. Aga see oli isiklik põhjus, et ma tean, et mina ei suuda selliseid intervjuusid teha." (M13, FG).

Järgnevas vestluslõigus arutavad reporterid selle üle, mis võiks olla see põhjus, mis paneks neid emotsionaalselt raske või eetiliselt keerulise loo tegemisest keelduma. Lisaks emotsionaalsele kaalutlusele nimetatakse isiklikku julgeolekut või isiklikku suhet allikaga:

- „Praktiliselt ainus argument on emotsionaalne kaalutus või siis väga reaalne isiklik julgeolek ka.“ (M14, FG).
- „Või kui sul on väga isiklik suhe.“ (N16, FG).
- „Jah, seda küll.“ (M14, FG).
- „Kui ta on sul sõber või tuttav või lausa sugulane, siis see on muidugi argument, et vabandust, ma ei saa.“ (M13, FG).

Rohkem põhjuseid keeldumiseks noorema põlvkonna ajakirjanikud välja ei toonud, millest võib järeldada, et igal muul juhul tuleb käsku täita ja lugu ka vastumeelselt valmis teha. Vanema põlvkonna ajakirjanikud seevastu seadsid oma isiklikud tõekspidamised ja väärtushinnangud kõrgemale organisatsiooni omadest ja kui nad leidsid, et ei soovi mingil põhjusel lugu teha, siis anti sellest ka peatoimetajale teada:

„Ja kui ta [toimetaja] ütleb, et pühapäeval mine sinna ja sinna, siis kas sa leidsid ettekäände, miks sa ei tee seda lugu või siis ütlesid ausalt ära, et ma lihtsalt ei tee. Aga temale oli kerge seda „ei“ öelda, sest ta oli kolleeg, mis sest, et aste kõrgemal. Aga kui sa võtad nüüd päris suure ülemusega, siis sa pidid kavalam olema, miks sa ütled „ei“. Sest seda tegi ka Tallinna toimetaja haruharva, kui ta jäi häтта ja kõik ütlesid „ei“, provintsist nii-öelda. Pärnu ütles „ei“, Kohtla-Järve „ei“, Tartu „ei“. Siis ta pidi pöörduma kõrgema ülemuse poole, et kuule, mis me teeme? Ja siis tavaliselt järgnes uus jutuaajamine.“ (M49, FG).

Ajakirjaniku jutust tuleb välja toimetuse hierarhiline ülesehitus, kus eksisteerivad „kõrgem ülemus“, Tallinna ülemus ja provintside reporterid. Viimaste jaoks ei olnud ülemused aga käsuandjad, vaid kolleegid, kellega on võimalik läbi rääkida, ainult et

üheda neist peab „kavalam“ olema. Reporterite keeldumisele ei järgne „ülevalt“ uut käsku, vaid „jutuajamine“, mis veelkord osutab läbirääkimiste võimalusele toimetuses.

Läbirääkimiste ja äraütlemise temaatika tuli vanema põlvkonna fookusgrupis jutuks veelgi:

„/---/ Ütlesin Päevakaja toimetajale, et siit küll uudislugu välja ei vea, et see on ju lausparteipropaganda, et mina keeldun seda tegemist ja siis ta sinnapaika jäi.“ (M22, FG).

„Aga üks oli selle aasta algul, jaanuari kuus ühes teises meediakanalis, kus öeldi, et see erakond ja see inimene tuleb lihtsalt sopaga üle valada. Ja minu vastus oli laua taga koosolekul resoluutne „ei“ ja ma ütlesin, et üle minu laiba! Ja ma ei teinud seda ja see lugu ei läinud ja oligi kõik.“ (M22, FG).

Suhtumist ülemusesse kui kolleegi ilmestab ajakirjanike vaheline arutelu selle üle, et tegamist on „ka inimesega“ kellega saab arutleda ja läbi rääkida :

- *„Me oleme kõik kogenud seda, et ma teeks seda lugu teistmoodi, see on nüüd, kuidas öelda, sinu meistrilikkus, et sa ei lase seda ülemuse ideed põhja, aga samal ajal tuled oma jutuga sinna juurde.“ (M49, FG).*
- *„Nii et ülemus ka ei pettu.“ (M40, FG).*
- *„Just nimelt. Et see on nüüd kõige raskem, aga mis on praktikas olnud meil kõigil. Ega lugu ilmumata ei jää, aga sa pead olema osavam selle kirjutamisel.“ (M49, FG).*
- *„Üks osavus, mida ma olen rakendanud, on see, et tundes ülemust, olen ma söötnud seda ideed niimoodi tasahilju. Ütleme, ühel korral pool ideed ja teisel korral mingi osa ideest ja kolmandal korral järsku koosolekul ütleb ülemus mulle, et kuule, ole hea M30, mine tee sest lugu, sellest saab hea loo!“ (M30, FG).*
- */---/*
- *„Ülemused tuleb üle kavaldada.“ (M30, FG).*
- *„Just, loovalt tuleb lähendada!“ (M49, FG).*

- „Sest ega ülemust ei maksa ka...“ (M40, FG).
- „Ta on ka inimene ja ta on ka mõjutatav, eriti kui sa ikkagi mõistusega lähened.“ (M49, FG).

Ajakirjanike oskus rakendada lugude tegemise eelsetel aruteludel oma isiklikku „meisterlikkust“, „kavalust“ ja „osavust“ on tulnud ilmselt elukogemuse ja vanusega. Üheks põhjuseks võib olla ka nii-öelda nõukogude kool, kus vastumeelsed teemad joonistusid selgelt välja ning selleks, et enda väärtusi neid kajastades mitte liigselt alla suruda, õpiti neile „loovalt“ lähenema. Asjaolu, et peatoimetaja poolt etteantut ei võeta käsuna, saab samuti selgitada vanuse ja elukogemusega. Ühe naisajakirjaniku arvates ei saagi sellist varianti eksisteerida, kus toimetuse juhataja vastuvaidlematuid käskke jagab:

„Minu arust on küll, sest ega ei saa ka kõige kindlama kontseptsiooni andnud ülemus, vähemalt meil ei ole vist selliseid olnud, ütelda, et sa pead täpselt seda tegema. Minu elu praktikas vist ei ole seda küll ette tulnud.“ (N40, FG).

Lahendamata probleemidena, kus kellegi käsku täita tuli, nimetati paari situatsiooni nõukogude ajast. Näiteks üks reporter nentis, et „nii kõva mees ta ei olnud, et oleks loo tegemisest keeldunud, aga siis oli võimalus panna pseudonüüm“. Tegemist oli partei kongresside ja saadikute teemadega, mida ta nimetab endale „vastumeelseks“. Teine ajakirjanik kirjeldas portreede- ja olemuslugude kirjutamisel ette tulnud situatsioone, kus toimetaja palvel pidi peaaegu alati, kui selleks võimalus oli, kirjutama juurde ka inimese parteilise kuuluvuse.

JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

Käesoleva magistritöö peamiseks eesmärgiks oli vaadelda, kust saab alguse dialoogihäire ajakirjandusdiskursuses osalevate erinevate osapoolte vahel ja kas ja kuidas on ajakirjanike moraalne argumentatsioon seotud näiteks nende vanusega ja organisatsiooniga, kus nad töötavad.

Magistritöö autor jõudis järeldusele, et peamine põhjus, miks dialoogihäire erinevate osapoolte vahel tekib, on asjaolu, et ajakirjanikud ei lähtu oma töös mitte isiklikest väärtustest, vaid eelkõige organisatsiooni omadest. Siinkohal tuleb ära märkida, et kvalitatiivintervjuudes osalenud ajakirjanike hulgas esines etteantud käitumis- ja mõtlemismallide täitmist kõige rohkem ning nii-öelda vanema põlvkonna fookusgrupis osalenud ajakirjanike hulgas kõige vähem. Noorema põlvkonna fookusgrupi ajakirjanikud jäid kahe vahele. Põhjused, miks see nii on, aitaks välja selgitada edasised uurimused, küll aga tekkisid töö autoril põhjuste kohta mõningad hüpoteesid.

Üheks põhjuseks võib olla elukogemus ja vanus. Vanema põlvkonna ajakirjanikud on töötanud ajal, mil nad pidid leidma võimalusi, kuidas lahendada lugu selliselt, et see nende isiklike väärtustega vastuollu ei läheks. Ajakirjanikud õppisid tol ajal käskudest nii-öelda mööda hiilima ja nad kasutavad seda praktikast ka tänapäeval. Peatoimetaja on nende jaoks kolleeg, kellelega saab lugude üle läbi rääkida, vaielda või kes tuleb lihtsalt üle kavaldada, et ei peaks oma väärtustele järele andma ega tegema tööd, millega sisemiselt nõus ei ole.

Teiseks distants. Ajakirjanikud, kes kommenteerisid lugusid, mille autorid nad olid, asusid kaitsepositsioonile ja ei soovinud oma vigu tunnustada, samas kui fookusgrupis osalenud ajakirjanikel ei olnud lugudega isiklikku sidet ja see soodustas eetiliste konfliktide üle arutlemist.

Kolmandaks ajakirjanike haridus ja haritus. Intervjuudes osalenud ajakirjanikel ei palutud avaldada oma haridustaset, aga see tuli välja töö autori ja intervjuueeritavate vahelisest

omavahelisest vestlusest. Magistritöö autori subjektiivsel hinnangul oleks Eestis rohkem moraalselt vastutustundlikke ajakirjanikke, kui neile antaks näiteks meediaeetika alast koolitust, kus selgitataks, miks on oluline olla ühiskondlikult vastutustundlik ja et selleni ei jõuta vaid organisatsiooni poolt ette antud norme ja mudeleid järgides.

Organisatsiooni väärtused, mille ajakirjanikud omaks võtnud on, ilmnevad hästi prioriteetides, millest nad oma töös lähtuvad. Näiteks peetakse lugu kui sellist väärtuseks omaette. Kui Elliotti järgi peab ajakirjanik loo tegemisel lähtuma muu hulgas sellest, et see oleks täielik ja tasakaalustatud, siis ajakirjanikul, kelle eesmärgiks on toimetuse poolt ette antud sisu ja/või fookusega lugu või konkreetne tsitaat, ei pruugigi tekkida arusaama selle kohta, kuidas lugu nimetatud printsiipide alusel lahendada. Lisaks loole peeti prioriteediks loo müüdavust ja peatoimetaja käsu täitmist, mis samuti esindavad organisatsiooni väärtusi.

Ajakirjanikud viitasid korduvalt ka väidetavalt legitimeerunud tavadele, näiteks põhjendati inimestele kannatuste tekitamist sellega, et „ajakirjandus paratamatult teeb“. Ilmnes ka veendumus, et kui inimesele antakse kommenteerimise võimalus, siis ta peab seda kasutama ka juhul, kui talle inervjueerimise aeg ja koht ei sobi. Ajakirjanikud on selgeks õppinud eetikakoodeksi punkti, mille järgi tuleb kõigile sõna anda, aga nad ei arutle selle üle, kuidas seda teha ja tõlgendavad koodeksit selliselt, et mida rohkem allikaid räägib, seda objektiivsem on lugu.

Kui kvalitatiivintervjuus osalenute argumentatsioonis väärtuste üle arutamine praktiliselt puudus, siis fookusgruppides osalenud ajakirjanikud viitasid mitmele isiklikust praktikast pärit situatsioonile, kus loo tegemise käigus tekkinud eetiline konflikt pani neid loo avaldamise tagajärgede üle kaalutlema. Samas võis täheldada, et kaalutlemine jäi peaaegu alati üksikisiku tasemele ning organisatsiooni tasemel väärtuste üle arutlemist ning kaalutlemist ei toimu. Moraalse arengu seisukohalt seevastu oleks oluline, kui ajakirjanik saaks muu hulgas arutleda eetiliste konfliktide üle koos teiste toimetuse liikmetega ja teha seda näiteks koosolekute laua taga. Ei saa eeldada moraalselt vastutustunnet ajakirjanikult, kelle tööandja ei ole sellest huvitatud.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et dialoogihäire ei saa alguse mitte ajakirjaniku ja allika vahelisest teineteisemõistmise puudumisest, vaid see tekib juba meediatööstuse sees, kus ajakirjanike ja toimetuse juhtide väärtuste vahel puudub kooskõla.

SUMMARY

ALLIKAD JA KIRJANDUS

- **Barger, W. & R. D. Barney** (2004). *Media-Citizen Reciprocity as a Moral Mandate*. Journal of Mass Media Ethics 19(3 & 4), pp.191 – 206.
- **Berger, A. A.** (1998). *Media Research Techniques. Second Edition*. Thousand Oaks, CA/London/New Delhi: Sage.
- **Borden, S. L.** (2007). *Mapping Ethical Arguments in Journalism: An Exploratory Study*. Mass Communication & Society, 10(3), pp. 275-297.
- **Brown, F.**(2006). *Asking right questions a key to minimizing harm*. The Quill.
- **Coleman, R. & L. Wilkins** (2004). *The moral development of journalists: A comparison with other professions and a model for predicting high quality ethical reasoning*. Journalism & Mass Communication Quarterly, 8(3), pp. 511 -527.
- **Elliot, D.** (2008) *Essential Shared Values and 21st Century Journalism*. In: The Handbook of Mass Media Ethics. Edited by Wilkins, L. & C. G. Christians. New York: Routledge, pp. 28-40.
- **Keeble, R.** (2001). *Ethics for Journalists*. London/New York: Routledge.
- **Kübar, E.** (2006). *Meedia eneseregulatsiooni süsteemi efektiivsuse analüüs Pressinõukogu kirjavahetuse näitel*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond.
- **McCombs, M. E. et al.** (1997). *Communication and Democracy: Exploring the Intellectual Frontiers in Agenda-Setting Theory*. Mahwah, N. J. Lawrence Erlbaum.
- **Statham, P.** (2008). *Making Europe news: How journalists view their role and media performance*. Journalism, 9(4), pp. 398-422.
- **Singer, J. B.** (2006). *The Socially Responsible Existentialist. A normative emphasis for journalists in new media environment*. Journalism Studies, 7(1), pp. 2-15.
- **Sutrop, M.** (2009). *Väärtused ja haridus ühiskondlikus kontekstis*. In: *Väärtused ja väärtuskasvatus. Valikud ja võimalused 21. sajandi Eesti ja Soome koolis*. Tartu Ülikooli eetikakeskus, lk 50-67.

- **Vihalemm, T.** (2001). *Kompendium kursusele Teadustöö alused ja seminaritöö.* Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni osakond.
- **Wimmer R. D. & J. R. Dominick** (1994). *Mass Media Research: An Introduction* (4th ed.). California: Wadsworth.

LISAD

LISA 1: KVALITATIIVINTERVJUUDE TRANSKRIPTSIOONID

Lisa 1.1. Kvalitatiivintervjuu TV3 Seitsmeste uudiste peatoimetaja Märt Treieriga 16.04.2009

Saatja: "Maili Kangur" <maili.kangur@ut.ee>

Pealkiri: Magistritöö intervjuu küsimused ja ettepanek!

Kuupäev: N, 16. aprill 2009, 13:20

Saaja: treier@tv3.ee

Tere Märt,

Mina olen see Tartu Ülikooli ajakirjandusmagistrant, kes Teile eelmisel nädalal helistas sooviga Teid magistritöö raames intervjueerida.

Sõnastan veel oma magistritöö eesmärgi, milleks on uurida erinevate tasemetega ajakirjanike argumente ja valikute motiive.

Muu hulgas vaatlen TV3 eetris olnud lugu "Linnavolinikku süüdistatakse alaealistega napsutamises" (magistritöös tuleb vaatluse alla ka üks teine uudislugu ja lisaks teen kaks fookusgrupi intervjuud ajakirjanikega).

Lisan intervjuu küsimused manusesse, aga kui Te mõtlete ümber ja eelistate ikkagi suuliselt vastata, siis olen homme Tallinnas, palun andke teada, millal võiksin sellisel juhul läbi tulla. Kui homme päev ei sobi, võime ka mõneks teiseks päevaks kokku leppida.

Palun võimalusel vastata intervjuu küsimustele hiljemalt järgmiseks kolmapäevaks.

Ette tänades,
Maili Kangur
+372xxxxxxx

Attachments:

IntervjuuKysimused.doc	
Size:	34 k
Type:	application/msword

1. Palun meenutage lugusid/olukordi, kus loos osalevad inimesed on pärast solvunud või kaebavad või kus inimesed ei taha, et neid küsitletaks?

1.1. Kuidas Te sellistes olukorras käitute/olete käitunud?

2. Palun meenutage olukordi, kus uudislugu on hiljem avalikkuses kritiseeritud?

3. Kuidas Te sõnastaksite neid eetilisi konflikte, mida olete oma töös kogenud?

3.1. Millised valikud olete Te eetiliste konfliktide puhul teinud ja mis põhjusel?

4. Räägime ühest konkreetsest loost - <http://www.postimees.ee/?id=29375>. Palun kirjeldage lühidalt, kuidas see lugu sündis?

4.1. Millised olid Teie jaoks need argumendid, mis olid selle loo ilmumise poolt?

4.2. Kuidas oleks võinud seda lugu teisiti lahendada?

Saatja: Märt Treier <Mart.Treier@tv3.ee>

Pealkiri: RE: Magistritöö intervjuu küsimused ja ettepanek!

Kuupäev: N, 16. aprill 2009, 13:41

Saaja: "Maili Kangur" <maili.kangur@ut.ee>

Tere. Ei jäänud järgmist kolmapäeva ootama, aga pean kahetsusega ütleva, et need küsimused on liialt laialivalguvad, et neile oleks üldse võimalik vastata:) Aga võin ju proovida.

1. /.../ inimesed on PÄRAST solvunud, ei taha, et neid küsitletaks? /.../

Et siis pärast mida? Kas lugu? Et inimesed ei taha juba vastates, et neid küsitletaks?? No kui inimene selle kindlasõnaliselt keelab, olemata seejuures avaliku huvi keskmes, siis teda ju ei näidatagi - nii nõuab ka andmekaitseinspeksioon? Mis puutub solvumisse jne, siis on ju päris selge, et mõned inimesed leiavad põhjuse solvuda, teised mitte, see oleneb ikka vast loost ja detailidest, inimeste õiglustundest, naljasoonest, kasvatusesest ja millest kõik veel.. Kuidas saaks sellist küsimust lähemalt kommenteerida??

1.1. Vt ülalt!

2. Mida tähendab avalikkuses kritiseerima? Kommentaatorid? Konkureeriva meediakontserni ajakirjanikud? Meediakriitikud?

3. Mida tähendab "neid eetilisi konflikte"? Kelle silmis konflikte, kelle silmis eetilisi? Sellistest küsimustest ei ole võimalik rääkida üldiselt.

3.1. Enne tuleks täpsustada punkt 3.

4. Küsimus on äärmiselt laialivalguv. Selleks, et uudislugu teha, on vaja eeskätt infot-uudismaterjali, allikaid jne. Usun, et olete kõike seda koolis õppinud.

4.1. Kui tegu on avaliku elu tegelasega, siis ei ole huvi tema tegevuse ja sellega seotud kahtlustuste puhul ülearune. Linnavolikogu volinik on avaliku elu tegelane. Kui tegemist on kohtulooga, on huvi tundmiseks ka selge alus, seda enam, et mitte iga küsimust ei võeta menetlusse. (Mitte et see otseselt Teie küsimustesse puutuks, aga hr. Pallon mõisteti kohtus alkoholi tarvitamises alaealistega ka süüdi.) Uudislõigu sõnastus sai mõneti ebatäpne ja selle eest oleme kandnud vastutust ka Pressinõukogu ja Avaliku Sõna Nõukogu ees. Ebatäpsed faktid ei ole loomulikult vabandavad, kui tahes kiire toimetusel loo kokkupanemisel ka ei ole.

4.2. Arvatavasti on umbes üks miljon võimalust uudislugusid teha. Seega - kindlasti oli võimalik ka seda lugu teisiti teha.

Teretades

Märt Treier

Lisa 1.2. Kvalitatiivintervjuu TV3 Seitsmeste uudiste reporteri Tarmo Michelsoniga 08.05.2009

Palun meenuta lugusid/olukordi, kus loos osalevad inimesed on pärast solvunud või kaebavad või kus inimesed ei taha, et neid küsitletaks?

Oh jumal... Kuna peamiselt kajastab meedia negatiivseid lugusid, sest positiivne lugu ei müü, siis tavaliselt käib kaasas ka igasugu jamasid sellega. Tavaliselt inimesed neelavad nende kohta kirjutatud jama alla ega viitsi hakata õiendama või pöörduma Avaliku Sõna Nõukokku, aga vahel mõni helistab ja kaebab ka. Seda siis, kui näiteks mul on loos vaja,

et inimene annaks intervjuu, näiteks kahtlustatav mõnes kuritöös, kuid nagu loogiline, siis ta intervjuud anda ei taha. Siis võtad temast pildi üles salaja - inimene ei tea, et teda filmitakse. Siis tõuseb kisa. Tavaliselt sellistel juhtumitel katab inimene näo kinni, paneb ruutu, ja olenevalt loost moonutab ka häält. See, et inimesed ei taha, et neid küsitletakse, on igapäevane. Näiteks tänagi tegin lugu, kui mingid kaagid põletasid maha laululava, kuid samas elav külaelanik kaamerasse rääkida ei tahtnud. Kõiki isikuid vast pole mõtet nimetada, neid on palju ja kes neid kõiki mäletab. Loo tegemine on ikka nii, et täna teed, homme unustatud ja homme on uus päev ja kõik algab justkui otsast peale. Kui sind huvitab konkreetselt Pallon, siis tema on üks neist, kes hakkas plõksima ja seda alles mitu kuud pärast lugu. Oleks, et helistab kohe samal päeval, mil lugu oli eetris või järgmisel päeval, aga ei.

Mis siis teisiti olu, kui Pallon samal või järgmisel päeval helistanuks?

Kui on mõjuvad põhjused ja me eksisime faktide osas, siis paneme paranduse sisse. Tüüpiline. Seda teevad kõik väljaanded. Aga kui inimene, selle asemel, et pöörduda meie poole, kirjutab mitu nädalat hiljem pretensiooni Avaliku Sõna Nõukokku, siis.... no ma ei tea, miks nii tehakse. Ta tegi pöördumise siis, kui algas kohtuasi tema *versus* alaealised, ta nagu oleks tahtnud meelde tuletada, et ma olen veel olemas ja mul algab kohus!

Ma igaks juhaks küsin eelmise vastuse juurde täpsustuseks - näo varjab ja häält moonutab allikas ise? (Või mõtlesid telekraanil varjamist/moonutamist?)

Telekraanil.

Olgu. Palun meenuta olukordi, kus uudislugu on hiljem avalikkuses kritiseeritud?

Hetkel ei meenu selliseid lugusid. Selliseid, mida mina olen teinud... Aa, üks meenus! See oli vast kaheksa aastat tagasi, kui töötasin Õhtulehes. Sai tehtud lugu, kuidas kaks inimest hukkus korteris toimunud tulekahjus. Ja siis sai juurde kirjutatud, et tegu oli alkohoolikutega. Kuigi tegu oli alkohoolikutega, siis võib-olla oleks tulnud tõesti jätta see märkimata. Aga see oli loo seisukohalt vajalik, andis aimu, et kuna joodikud, eks siis jooma käigus korteri ka põlema pistsid.

Aga miks sa arvad, et oleks tulnud jätta märkimata?

Niinimetatud avalikkus pommitas kõnedega, et inimesed ju surid, et miks on vaja neid veel joodikuteks tembeldada.

Lugejad helistasid?

Helistasid, kuid peamiselt kirjutati kommentaare.

Kuidas sa sõnastaksid neid eetilisi konflikte, mida oled oma töös kogunud?

Eetika on ikka õrn teema, mina pole kaugeltki eetiline. Minu jaoks on peamine saada kätte lugu ja eetika on teisel kohal. Kui töötada meedias, siis peab olema julm, midagi pole parata. Kui kirjutada kultuuriuudiseid, siis poleks eetikaga probleeme. Kui aga tegeled peamiselt krimiga, siis eetika on teisel kohal.

Kuidas sa sellistes olukordades käitud? (Kui kohtad oma töös eetilist konflikti?)

Külma kõhuga. Muidugi mõtlen sellele, et inimesele lugu kahju ei teeks, seetõttu panebki vahel inimese näo ruutu või moonutab häält.

Aga millised on tavaliselt need argumendid, mis on ebaeetilise loo ilmumise poolt?

Kui on toimunud sündmus, mille vastu on avalikkusel suur huvi. Toon suvalise näite. Aivo Pärna kättemaksu skandaal. Kui Pärnalt küsida, kas ta on nõus andma intervjuud, siis ta ei anna. Seega, kaamera salaja tööle või ajakirjanikul diktofon. Ja kuna inimene ei ole nõus intervjuud andma, siis tuleb saada tema poolt mingi ütlus kasvõi salaja filmides. Kõige tõsisem probleem on eetikaga aga trükimeedial, ajakirjanikul on kohustus öelda inimesele, keda ta intervjuuerib, et ta lindistab vestluse diktofoniga ja hoiatab, millised võivad olla tagajärjed sellel, mida ta ütleb. Nii palju kui mina tean, lindistab enamus ajakirjanikke telefoniintervjuusid ega hoiata selle eest.

Aga sinu arvates peaks?

Peab. Ma pole just kindel, kuid minu meelest on selline punkt ka ajakirjaniku eetikakoodeksis.

Mh mh.

Selline trükis. Kokku volditud.

Tean.

Braavo!

Aga kas filmimise puhul ei peaks alati ette hoiatama (mainisid salaja filmimist)?

No filmimise puhul on üldse omaette teema. Mina töotan üksi. Ma pean alati inimese käest küsima, kas ta on nõus andma intervjuud. Kui vaadata, kuidas näiteks kahekesi töötatakse, reporter, kaameramees... siis lihtsalt lennatakse peale. Ma ei ole ette hoiatanud, kuid vahel saan aru, kui tema öeldust võib mingi probleem tulla ja siis olen selle lõigu jätnud välja. Salaja filmingi siis, kui inimene ei ole nõus suhtlema. See on ikka nii, et kui ajakirjanik ei pääse sisse uksest, siis üritab ta aknast. Seega tuleb kasutada kõiki võimalusi, et saada kätte lugu. Kui ei saa lugu, siis... no kui kunagi ajalehte satud ja ütled toimetajale, et inimene polnud nõus rääkima, siis vaatab toimetaja sulle suurte silmadega otsa ja mõtled ka ise, et kas ikka andsid endast maksimumi, et inimest rääkima saada, kasutades selleks ka ebaeetilisi võtteid.

Räägime nüüd konkreetsest Alar Palloni loost. Palun kirjelda lühidalt, kuidas see lugu sündis?

Nagu iga teine lugugi, mis sind konkreetset huvitab?

Loo valmimise protsess.

Käisin kohtus, tegin intervjuusid, tirisin materjali arvutisse ja saatsin Tallinna, kirjutasin teksti.

Miks selles loos Palloni enda kommentaari sees ei olnud?

Pakkusin Pallonile võimalust anda intervjuu, ta keeldus.

Aga ta ise ütles, et oli intervjuu andnud (tagasi helistanud)...

See on küll väga imelik. Olen suisa segaduses, sest korra ta on helistanud, kui tal oli mingi oma bändiga kontsert. Kohtulooga seoses ta mulle helistanud pole. Võimalik, et helistas äkki TV3-e. Seda ma ei tea.

Millised olid sinu jaoks need argumendid, mis olid selle loo ilmumise poolt?

Kõige tähtsam argument - linnavolikogu liige, keda kahtlustatakse alaealistega alkoholi tarvitamises.

Et tegemist oli avaliku elu tegelasega?

No niivõrd-kuivõrd, vaevalt väljaspool Tartut teda keegi teab. Ega mina ka näiteks Pärnu volikogu liikmeid ei tea, kuid kui keegi neist oleks sama asjaga hakkama saanud, oleks see lugu.

Miks see lugu oleks?

Kas siis ei oleks lugu?

Ju oleks, poliitikud peavad olema eeskujuks.

Mitte ju oleks, vaid see on **kindel** lugu. Mine ükskõik, millisesse toimetusse ja ütle, et näiteks Narva linnavolikogu liige jõi alaealistega koos viina, siis tahaks iga väljaanne oma lehte selle looga müüa. Tõeline sensatsioon! See, et seda volikogu liiget keegi tegelikult ei tunne, ei omagi nii suurt tähtsust. Müüb pealkiri: „Volikogu liige viskas lastega viina!“ Ja inimesed ahmivad lugu, leht ostetkase kioskist ära jne.

Kust Palloni alkoholiteema üldse esile kerkis?

Nimesid ei nimeta, kuid sellest rääkis üks Palloni sõpradest.

Huvitav, miks ta seda tegema pidi?

Ma ei tea, miks ta sellest rääkis. Äkki läksid sõbrad tülli, tahtis millegi eest kätte maksta. Ei tea. Suhtlesin selle tüübiga esimest korda javiimast korda.

Kuidas oleks võinud seda lugu teisiti lahendada?

Kui jätta välja mõned faktivead, mis selles loos olid, siis oli igati OK lugu. Pallon oleks võinud ise koheselt faktivigadele osutada ja me oleks need parandanud.

Lisa 1.3. Kvalitatiivintervjuu endise Tartu linnavolikogu liikme Alar Palloniga 16.04.2009

Palun meenutage, kuidas see TV3 lugu teie jaoks ennast kerima hakkas?

See TV3 lugu algas kohe järgneval päeval, kui ma olin tagasi tulnud linnavolikokku. Ma olin eelnevalt pool aastat linnavolikogust eemal häälteostu skandaali tõttu, mida vedas Kanal 2, see osutus pettuselooks, ja siis ma tulin tagasi linnavolikokku ja järgneval päeval kohe peale volikokku naasmist tegi TV3 oma esiuudise, kuidas Pallon alaealisi joodab.

Kas keegi TV3-st teie poole pöördus selle loo asjus?

Jah, helistas mulle TV3 ajakirjanik, ma olin parasjagu tööl kliendi juures, ja nõudis kohe intervjuud. Ma küsisin ka, et millega seoses, siis rääkis, et sellega... Ütlesin, et ma ei saa rääkida, olen kliendi juures, et helistan teile tagasi. See tekst pandi ka muidugi sisse, et Pallon, saades teada, millest juttu tuleb, ei tahtnud enam rääkida. Siis ma helistasin ikkagi pärast tagasi ja andsin selle intervjuu, aga sellest lõigati välja kaks kolmandikku ja jäeti sisse ainult üks väiksem osa, see, mis neid huvitas.

Kes konkreetselt teiega ühendus ja kuidas ta ennast tutvustas?

Oi, kas ma nii täpselt enam mäletan, sellest on juba poolteist aastat möödas. Ma arvan, et helistas Seitsemeste uudiste reporter, üks noormees on seal, ja... Ma arvan, et tutvustamine oli viisakas, ega sellest ei olnud mingit probleemi. Klapp ta ütles, et on TV3 uudistest ja kas ma võiksin anda intervjuud, siis ma küsisin millega seoses, siis rääkis asjast ja siis ma ütlesin, et olen kliendi juures, ei saa praegu intervjuud anda, et helistan teile tagasi ja helistasingi siis paari tunni pärast tagasi.

Aga intervjuu andsite enne loo ilmumist?

Jah, ikka andsin enne loo ilmumist. See oli kusagil päeval kella kahe ajal ta helistas ja siis paari tunni pärast ma helistasin tagasi, nii et ta läks sama päeva uudistesse. Ja siis öeldi ka, et Pallon helistas tagasi ja siis ikkagi andis intervjuu.

Palun meenutage, millised võisid olla teie reaktsioonid, kui te seda lugu vaatasite?

(Pikk paus). Ma valetaksin, kui ütleksin, et mind üldse ei kõiguta see, mida minust räägitakse. Küllap ei olnud ma veel nii paksu nahaga poliitik ja ei ole kindlasti ka praegu ja ehk ei tahagi olla, et niivõrd negatiivne uudis... et ma ei lase sellel ennast üldse mõjutada. Ja eks ma olin nõrkinud selle peale, et minu enda tekst kõik välja lõigati, minu selgitused, ja võeti vast üks lause ja kontekstist väljavõetuna pandi see sinna kohta, kuhu ta neil sobis ja minu jutu mõte kadus täiesti ära. Sellepärast ei olnud ma üldse rahul, et see oli puhtalt eesmärk teha skandaalne lugu, müüv lugu ja selle nad said ja mida rohkem skandaali, seda müüvam ta on, nii et... Ajakirjanikud olid rahul, mina ei olnud rahul. Tehti ikka täiesti maatas. Ja mind üllatas veel see, et Jan Uuspõld, kes on minu arvates minust oluliselt tuntum inimene Eestis, temal oli täpselt samal päeval ka skandaal, kus ta lõhkus mingisuguseid aknaid kusagil ja tema lõhkumise lugu oli teisel kohal ja veel tahapoole jäid uudised Venemaa presidendivalimistest. Nii et number üks uudis oli Palloni alkoholilugu. Tundsin hästi tähtsana ennast! (Naerab).

Mida te arvate ajakirjaniku argumendist, et olete avaliku elu tegelane ja tegemist oli kohtulooga ja seega oli tähelepanu sellele juhtumile õigustatud?

Ma **olin** avaliku elu tegelane ja selles mõttes sain ma muidugi aru, et see huvitab ajakirjandust. Aga et see niivõrd suurt vastukaja leiab, et TV3 teeb esiuudise ja kõik teised kanalid tsiteerivad, nii suurt tähelepanu ma ei osanud oodata. Ja TV3 sai samast asjast veel vähemalt kahel korral esiuudise ja mõned korrad tagapool oleva uudise. Hämmastas just niivõrd suur tähelepanu sellele... ja mind muidugi hämmastas ka see, kuidas prokuratuurist info lekib, et just täpselt järgneval päeval, kui ma olen volikokku tagasi tulnud, et kuidas see ajastus nii täpselt oli, see oli ka natuke hämmastav.

Mainite info lekkimist, kas see tähendab, et te arvate, et lugu tehti kellegi vihje põhjal?

Noh, matemaatikud arvutavad statistilist tõenäosust. Võib-olla juhtus tõesti niimoodi, et täpselt kõik laabus ja täpselt järgneval päeval oligi plaanitud kõik avalikuks teha. Aga just et järgneval päeval peale volikokku naasmist see materjal avaldati, lihtsalt pani imestama. Ega mul ei ole mingeid sisekanaleid, et ma teaks, kust see info liikus, aga ma näen seda tulemust ja ajastust, hämmastavat kokkulangevust. Ma ei oska midagi öelda. Loomulikult mul mingeid fakte ei ole, aga ma ise järeldan sellest, et tõenäoliselt lekitati seda infot täpselt õigel ajal ja siis kui see oli kellelegi kasulik.

Kas te võite aimata, kellele?

Minu käest on palju küsitud, et kes kõigi nende skandaalide taga oli, häälteostu skandaali ja alkoholi skandaali taga. Loomulikult on mulle öeldud mõningaid vihjeid siit ja sealt, aga kui ma hakkaks avalikult spekulerima selle üle, et kes see olla võis, siis ma langeks täpselt samale tasemele, kui see kollane ajakirjandus, kes mind taga ajab. Mul puuduvad tõendid ja faktid ja sellepärast ei ütleks mingeid nimesid.

Kas teil on tulnud selle kajastuse pärast taluda ka mingeid ebameeldivusi?

Jah, kindlasti.

Milliseid?

Kõige suuremad ebameeldivused olid muidugi selle Kanal 2 häälteostu looga, kuna minu isa seal süüdistati, siis... Isal käis kiirabi samal päeval kui see pettuse lugu eetrisse läks ja ta sai südame stimulaatori, ta tundis ennast süüdi kui peaosaline selles skandaalis.

Kas te arvate, et see võis otseselt selle looga seotud olla?

No loomulikult. Samal päeval kui see avaldati, käis kiirabi. Eks ta võttis seda õudselts südamesse, sest ta tahtis mind aidata, aga ta ei ole ka kokku puutunud kollase meediaga. Kaotasin töökoha põhimõtteliselt, kannatasid natuke peresuhted. Aga mis ma siin ikka halan, noor inimene olen, käed-jalad otsas, terve olen, olen hea hariduse saanud ja saan hakkama iseendaga, selles mõttes ei ole mõtet nuriseda ja kurta, aga probleeme on jah... Ma valetaksin, kui ütleksin, et *no problem!*

Kui nüüd rääkida sellest konkreetsest TV3 loost, siis kas te tundsite end meediaga suheldes võrdväärse või nõrgema poolena?

(Paus). No loomulikult tundsin ennast nõrgema poolena. Mul lihtsalt olid mõned sõbrad, kellelt võisin nõu küsida, aga üldiselt mul ikkagi oli... Kui häälteostu skandaal oli, siis see oli minu jaoks esimene kokkupuude skandaalimeediaga üldse ja ega ma nendega kunagi väga harjunud ei ole ja ei tahagi harjuda. Eelneva küsimuse juurde jäi ka lisamata, et ebaseeldivusi nii palju veel, et Riigikokku ei saanud ma loomulikult sisse, kui see skandaal algas, samuti olen volikogus mitu korda peatanud oma volikogus olemist, tulin ära kultuurikomisjoni esimehe kohalt, nõukogudest ja praeguseks olen tulnud ära ka erakonnast ja üldse volikogus kogu oma tegevuse peatanud. Et igapidi poliitikast ja avaliku elu tegevusest eemaldunud.

Ja need on olnud otseselt nende kahe looga seotud?

Jah, kindlasti.

Mida te sellest juhtumist õppinud olete?

(Pikk paus). Mitte oma nina poliitikasse toppida! (Naerab). Või siis kui... Jah, mitte oma nina poliitikasse toppida, võib saada kõrvetada, kui ei vea... kui jääd kellelegi ette, võid saada väga valusalt kõrvetada. Seda olen õppinud.

Kas need sõbrad, kes teid meediaga suhtlema õpetasid, olid ise ajakirjanikud?

Ei olnud, lihtsalt targad inimesed. Mul on vedanud sõpradega, kelle seas on hästi tarku inimesi ja ma küsisin lihtsalt nõu ja arutasime need valdkonnad läbi. Osaliselt olid nad mul abis ka nii-öelda *knowhow*'ga või siis mõttekojaga Riigikogu valimiste ajal ja hiljem siis ka skandaalides oskasid head nõu anda... et jah...

Selge, aitäh!

Nii palju veel ütlen asja lõpuks, et Eesti meedias, just era/skandaalimeedias, ma olen sellise nime pannud neile, olen ma tõsiselt pettunud nende asjade tulemusena. Olen tunnetanud seda, kuivõrd tähtis on müüv lugu ja kuivõrd hästi müüb negatiivne lugu ja... Noh, ajakirjanikud teevad oma tööd, võib alati öelda, hea küll... Aga selle töö

tulemusena on inimesi, kes saavad kannatada. Fakte ei kontrollita, lastakse uudis eetrisse, mida skandaalsem, seda parem ja seda paremini müüv, rohkem saab küsida reklaamiraha. Tulemus on see, et inimesed saavad pidevat ajupesuhommikust õhtuni. Uudised muutuvadki järjest meelelahutuslikumaks ja rohkem ajupesuks ja kui inimestel pole kogemust ja nad ei oska vahet teha usutatavatel ja mitteusutatavatel faktidel ja võtavad enamust tõepähe, kuna ajakirjanike jõud on, pean silmas Kanal 2 ja TV3, väga professionaalsed, kus osatakse teha ka mitte millestki väga usutatavat lugu... Näitena enda puhul, kus Kanal 2 eetris rääkinud varjatud näoga noormees, hiljem tuli välja et ta valetas, tema põhjal tehti kolm päeva vahetult enne valimisi esiuudis ja siis tuleb pool aastat hiljem välja, et *sorry*, valetas ja mitte midagi ei järgne ja keegi karistada ei saa. Inimestel puudub igasugune kaitse ajakirjanduse vastu. Kui sa satud ajakirjanduse hammaste vahele, siis sa oled üksi. Ja see, mis kunagi ka hiljem tõestatakse, nagu Kanal 2 puhul, et see oli pettus, seda ei kajastanud keegi ja Kanal 2 ei ole ka vabandanud ega midagi. See on äärmiselt jõhker ja ebaaus omaenda kodanike suhtes. Mina näiteks pool aastat ei lugenud ühtegi uudist, isegi lehtedest mitte, pärast häälteostu skandaali, sest olin lihtsalt pettunud. Ise uskusin ka enne samamoodi enam-vähem enamust mida kirjutati, aga kui nägin, kuidas kuus ja pool minutit tehakse uudist puhtal pettusel rajanevalt, siis ma ei saanud enam aru, mida ma võin uskuda ja mida mitte ja selle tõttu eelistasin mitte üldse vaadata ega lugeda uudiseid.

Lisa 1.4. Kvalitatiivintervjuu Kanal 2 Reporteri saatejuhi Olaf Suuderiga 17.04.2009

Palun meenutage lugusid/olukordi, kus loos osalevad inimesed on pärast solvunud või kaebavad või kus inimesed ei taha, et neid küsitletaks?

Noh, see on ju ajakirjandusteooriast teada, et **igal** lool on praktiliselt üks või mitu osapoolt, kes ei ole selle loo avaldamisest huvitatud. Aga vastupidi, et **enne** on neid probleeme rohkem, kui pärast. Et kui see lugu on ära vaadatud, siis nii väga meie peale ei olegi protestitud üldse.

Aga rääkige palun sellest, mis on enne?

Enne ikka üritatakse mõjutada, et võib-olla ärme seda lugu teeme ja kas saab nii, et ei tee. See on kõigis toimetustes niimoodi. Meil on võib-olla lihtsalt see, et me võtame ette selliseid asju, mis on niisugused keerulised asjad, mida võib-olla teised toimetused ei taha võtta, sest seal võib kergesti eetiliselt libastuda. Aga me ka ise, hästi palju loo tegemise ajal ja ka enne, vaidleme omavahel läbi, et mitte kellelegi liiga teha... et me päris niisama ikkagi ei lahmi. Võib-olla meie sõnastus on julgem ja otsekohesem, aga me ikka üritame nii teha, et ilmaasjata kellelegi liiga ei tee. Ajakirjandus paratamatult teeb, kõige parem oleks üldse, kui inimesel juhtub mingisugune õnnetus või... seda mitte kajastada. Aga see ongi niisugune töö.

Milline see lugude-eelne arutelu välja näeb?

Kuidas ta ikka välja näeb, et... Iga loo puhul on see erinev. Mida näidata, mis ulatuses, noh, telespetsiifiliselt, milliseid kaadreid näidata, milliseid mitte, et... Ka meil on oma selline sisemine filter päris tugev.

Kui palju reporter saab kaasa rääkida oma loo valmimisse?

Väga palju, reporter ongi selle loo autor. Ja siis me vaatame seda lugu ja me üldiselt ka... Nad teavad, mida me tahame ja eriti kui on mingi konfliktne lugu, me vaatame selle üle ja kui tundub, et on vaja midagi muuta, siis muudame. Aga üldiselt autoril on kõige suurem õigus, loomulikult.

Kas autor ütleb siis viimase sõna ja otsustab millisena lugu eetrisse läheb ?

Autorit küll usaldatakse, aga...siin nagu viimast sõna... seda ongi väga raske määratleda. Ükskord ütleb üks, ükskord teine, see, kellel kõige rohkem õigus tundub olevat. Meil sellist positsioneerimist nagu ei ole.

Ei ole ühte peatoimetajat, kes otsustab?

No jah, aga kui keegi teine ütleb midagi muud ja talle (peatoimetajale – M.K.) tundub, et see on õigustatud, siis ta võtab seda kuulda, et see on puhtalt inimlik tasand.

Ühesõnaga kõik inimesed, kes protsessis osalevad, saavad võrdselt kaasa rääkida ja ei ole mingit hierarhiat?

Ei ole jah... et siis võiks minna nagu väga valesti midagi teinekord. Eks see televisiooni tegemine ja eriti intrigeerivate ja konfliktsete asjade puudutamine nõuabki väga delikaatset lähenemist ikkagi, muidu ei saaks neid lugusid teha.

Rääkisite enne eetilise libastumisest... kui palju te selliseid konflikte üldse ette näete?

Näiteks kui tahetakse lugu teha, näiteks noh... mingisuguse liiga tühise asja puhul kedagi nagu näidata süüdlasena või... Neid tuleb kogu aeg, aga need tuleb ikkagi enne selle loo eetrisse minekut selgeks rääkida.

Oskate mõne näite ka tuua neist „tühistest asjadest“?

Ükskord oli. Üks naisterahvas jäi Pärnus vahele, tal mõõdeti mingi 0,18 promilli joovet ja siis me siin... reporter pidas vajalikuks... või toimetaja, et teha sellest loo, et kuidas ta siis ikka saadeti koju ja see naine rääkis seal ja... Aga samas noh, Eestis on sellise joobega auto juhtimine lubatud, see ei ole isegi jääknäht. Samas objektiivselt olid kõik faktid õiged, aga nagu keegi ei olnud ka milleski süüdi iseenesest, et... Samas me ei öelnud ta kohta ka midagi halvasti, aga see oli lihtsalt niisugune asi, mida ei olnud olemas, aga siiski me tegime sellest loo. Selliseid asju on parem, kui ei juhtuks väga palju.

See konkreetne juhtum läks eetrisse?

No see läks jah.

Kui veel eetilistest konfliktidest rääkida, siis kas te oskaksite neid ka sõnastada?

Muidugi! Kõik mis puudutab näiteks lapsi ja lastega juhtunut, kõik mis puudutab enesetappõkseole ... nende puhul tuleb olla eriti ettevaatlik.

Aga toimetuse siseseid konflikte?

Need ei ole konfliktid, need on lihtsalt arutelud, et... Kui näiteks on Suur reede ja keegi teeb lugu religioonist, et millist nalja maksab teha ja kui kaugele võib minna, et päris...

Võib teha, aga ei tohi labaseks minna, et siis lihtsalt arutletakse selle üle. See on täiesti rutiinne töö, aga kuna televisioon on niivõrd võimas massikommunikatsiooni vahend, siis tuleb olla eriti vastutustundlik.

Kui palju te sellest õpetaja-õpilase konflikti loost mäletate?

Eriti ei mäleta midagi, ma mäletan, et see õpilane on tõesti... oligi selline pätt ja kes oli ka enne... kellega olid hädas ka kõik teised õpetajad. Ja **praeguseks** ma nägin ka, et see õpetaja jäi õigeaks.

Kas toimetuses oli ka arutelu, et millised argumendid on sellise loo ilmumise poolt ja vastu?

Selle vastu ei olnud küll mitte midagi, sest selline lugu juhtus ja noh, see on **eriti** oluline, sest kümned ja sajad õpetajad on niisuguse asjaga päevast-päeva hädas ja ma arvan, et see oli üsna hea, et see lugu sai ära näidatud.

Kui teie isiklikest eelistutest rääkida, nagu te mulle ka e-mailis kirjutasite, miks te teatud teemadel ise lugu teha ei taha?

Sest ma olen ise õppinud arstiks, ma ei ole küll lõpetanud seda... Mul on kuidagi veres inimeste kaitsmine, et ma ei taha nendega neid haavavatel teemadel üldse nii-öelda torkida. Ega mind ka keegi ei ole senise tööaja jooksul selleks sundinud.

Et saate ise vabalt valida, millistel teemadel lood teete?

Jah.

Kas on mõnikord olnud selline olukord ka, kus te ei taha mingist loost rääkida, aga see on eetris ja tuleb ära teha?

On küll, mul on väga olulisi asju olnud selliseid, ka isiklike asju... aga siin ei ole midagi teha, info liikumine on nagu vee voolamine, kui sa iseennast sellest taandad, siis ta voolab kusagilt mujalt ja kui sa räägid näiteks teiste inimeste õnnetustest või hädadest, siis sa pead ka kasvõi enda omadest olema valmis samamoodi rääkima, seal ei ole mingit vahet.

Oskate mõne näite ka tuua?

Oskan küll, aga need on väga tõsised näited, et parem kui neid mitte tuua.

Ma veel küsiks seda ka, et kui on mingi konfliktne teema, siis kuidas te kirjeldaksite, kuidas osaliste (ajakirjanike ja allikate) dialoog omavahel kulgeb?

Kuidas kunagi, sõltub inimestest. Ma ei oskagi seda nagu öelda, ma ise ei käi sündmuskohal, ma ei tea kuidas ta kulgeb, aga nende konfliktsete teemade puhul on tõesti niimoodi, et võib-olla meie lood on teinekord ülesehitatud... või ei ole, ütleme klassikalises mõttes, tasakaalustatud eksole, et seal võib-olla mõlemad pooled ei ole saanud sama palju sõna või... Ja siis me oleme nagu noh, oma ajurünnakutega üritanud ise aru saada, et kus kohas see õigus siis on ja lõppkokkuvõttes on meil üldiselt läinud ikkagi pihta see asi, et me ei ole väga liiga teinud kellelegi, ma loodan.

Miks selline situatsioon tekib, et kõik osapooled ei saa võrdselt sõna?

Nad ise ei taha näiteks.

Ei taha rääkida?

No justnimelt.

Aga sellist asja ei ole, et inimesega lihtsalt ei võetagi ühendust?

Võetakse alati, see on ju meie huvides, see teeb ju kasvõi selle loo kvaliteetsemaks.

Lisa 1.5. Kvalitatiivintervjuu Kanal 2 reporteri ja Kuma raadio uudistetoimetaja Kaspar Pokkiga 27.04.2009**Palun meenuta lugusid/olukordi, kus loos osalevad inimesed on pärast solvunud või kaebavad või kus inimesed ei taha, et neid küsitletaks?**

Hmm... Eks nende väiksemate lugudega on olnud päris mitu korda niimoodi, et olen helistanud inimesele, noh, mis teil toimub... Ühe korra oli üks näitus, et mis teil seal toimub ja mis põnevat on... siis öeldi mulle konkreetselt ära, et mis kurat see teie asi on,

niikuinii inimesed tea vad, mis meie külakeses tehakse! Ma ütlesin ka, et vabandage, et teie külas elab küll seitse inimest, ega ikka ei tea küll väga palju, et räägime sellest nagu raadios ka. Aga ei! Ütleme nii, et väga viisakalt sõimati nagu täis. Hea küll, hästi, olge oma näitusega siis...

Mis näitus see oli?

Ma ei mäleta, see oli ma arvan kusagil kaks aastat tagasi äkki ja see tädi ei olnud millegipärast väga positiivselt meelestatud, et noh... Hea küll, olgu siis nagu tema rõõm, et ma ei trügi tema mängumaale väga palju, et...

Kuidas sa sellises olukorras käitud, kui inimene ei taha näiteks rääkida?

Vaat oleneb loost. Kui siin on selline skandaalsem asi, siis tuleb manipuleerida, midagi ei ole teha. Mingid teatud asjad tuleb lihtsalt lagedale tuua, täpselt nagu oli see Paide Ühisgümnaasiumis õpetaja ja õpilase vaheline rüselus, onju. Et selle info ma lihtsalt sain, mulle tuli teade, et näed, selline asi juhtus. Ma hakkasin uurima, et kust ma võiks kellegi käest mingid materjalid saada. Paide inimesena oli võimalik, noh, et otse nagu kokku viia. Ma sain ühe inimese käest videomaterjalid, mille ma tõmbasin kohe endale läpakasse, need olid seal. Ma hakkasin uurima, mitte otse nendelt inimestelt, vaid tuttavatelt, et milline see poiss on, milline õpetaja on jne. Ütleme, et neli-viis tundi õhtul tööd ja siis hommikul läks ta kohe eetrisse, pool kaheksa, meie esimene saade raadios. Ja miks ma ta kohe eetrisse panin, ilma näiteks direktori või otseste osapooltega rääkimata, oli see sama asi, et ma kindlustasin nagu oma tagala ära, et ei oleks seda võimalust, et direktor või keegi ütleb, et kuule, et aga... ole nagu vonks ja ära kirjuta sellest üldse, tead selline tühine asi ka ja noh, mis sa nagu räägid, et las ta nagu olla. Mulle küll öeldi korra, jah, see lause ära, et jätame tegelikult ta praegu sinnapaika ja vaatame mis saab. Ma ütlesin ära, et me ei saa seda enam teha, sest ta on korra juba eetris käinud. Et nüüd ongi nagu see variant, kas ma kirjutan sinna näiteks, et direktor keeldus kommentaaridest või direktor ikkagi ütleb midagi. Ja siis direktor ikkagi ütleb mulle midagi üldiselt.

Et siis selliste skandaalsemate teemade puhul üritad igal juhul loo ära teha?

Jah, lugu tuleb. Lugu tuleb sada protsenti ja siinkohal on nagu selline... Nagu ütleb Reporterite peatoimetaja Ivar Vigla, et tuleb vastu võtta oma saatuse rasked tagasilöögid, et kui sa nagu teed, siis tunnista ja võta need tagasilöögid vastu.

Aga kuidas sa selle otsuse teed, kas võtta ühendust otseallika(te)ga või kellegi teisega?

Ta oleneb kindlasti hästi palju nagu konkreetsest loost. Aga just selle kooli... Paide Ühisgümnaasiumiga oli niimoodi, et mul ei olnud isiklikus mobiilis kooli töötajate numbreid väga palju. Oli üks inimene, kellega ma suhtlen muude tööasjade pärast, onju, ja mul on tema kontakt ja ma helistasin talle, et palju tema sellest asjast teab, et kirjeldagu natuke seda õpilast ja seda õpetajat. Ja tänu sellele ma ei suhelnud kohe õhtul Kersti Laastauga ehk siis ühisgümnaasiumi direktoriga. Aga eks ta oleneb, noh... Võimalikult palju muidugi tuleb algul kohe materjali kokku saada ja siis vaadata edasi, et mis saama hakkab. Kuidas see asi... et millised pöörded ta võtab ja mis infot sa saad. Aga aeg-ajalt on sul ka vaja mingit lauset kuulda, sa pead ühe lause kätte saama. Ja siis sa viid inimese küsimustega sinnamaale, et ta ütleb sulle selle ära. Et kui mõned kuud tagasi oli uudis sellest, et üks Türi poiss Andres külmus Suure-Jaani lähedal ära ja ta leiti ühe talu hoovist surnuna ja TV3 läks kohe praktiliselt kohale ja tegi nagu paar väga ränka viga. Ta tuli Järvamaa inimesele näitama meie maakonnas, noh, teada-tuntud kohas asuvat maja ja öeldi, et näed, siin oli surnud purjus Andres ja nii edasi läks see lugu. Ja see ajas kõigil harja konkreetselt punaseks, sellepärast, et no kurat võtaks, ära tule näitama Järvamaa inimesele, et näete, et siin, meil Säreveeres, üks küla Säreveere, et siit leiti see noormees Suure-Jaani lähedalt. Sellel on kümnetes ja kümnetes kilomeetrites see erinevus, ära tule seda rääkima! Ma hakkasin ise nagu seda lugu uurima, ma sain selle poisi sõprade kontaktid ja ju siis sõbrad rääkisid vanematele, et ma uurin Kanal 2 jaoks seda lugu ja minuga võttis ühendust selle surnud poisi tädi, ütles, et vanemad ei ole suutelised veel rääkima, et nad koguvad ennast veel natukene, aga anti mulle selle poisi isa number. Ja helistasin isale ja ta ütles, et jah, ta tahab, et sellest tuleks õige lugu ja ta oli nõus tulema ise rääkima kaamera ees. Ja ta palus lõpuks mul tulla matuseid filmima, et noh, näidata ära, kuidas tegelikult see asi oli. Ja ma läksin sõpradega sinna sündumuskohale, et kus, mis juhtus ja poisid näitasid mulle konkreetselt ära, et näed, siit ta leiti, siin me

pidutsesime, siit ta sõitis, siin oli auto, siin olid tüdrukud jne, et noh, kuidas see asi nagu arenes. Selle loo tegemine läks nädal. Noh, need filmivõtted, informatsiooni kogumine, millal olid matused, millal pärast matuseid isa kogus ennast kaks päeva, siis ta tuli nagu rääkima, mis juhtus. Saime kätte kohtumediitsiini tulemused ja... ja lõpuks ka see kokkulõikamine, see võtab kõik nagu aega. Sa ei oska kunagi ette aimata tegelikult, millise pöörde see lugu võib võtta.

Selle konkreetse loo puhul sai siis räägitud kõige otsema allikaga ehk surnud poisi isaga?

Jah.

Aga miks sa kooliõpetaja-õpilase loo puhul kõige esimesena ei helistanud õpetajale ja õpilasele?

Sellepärast, et ma sain need numbrid hommikul.

Sa tahtsid, et see lugu oleks hommikuks valmis?

Jah. Ta pidi tulema esimese asjana kohe kõige esimeses saates. Sellepärast et näidata ära esiteks, et see lugu on meil olemas ja teiseks kindlustada oma tagala, et pärast ei hakkaks seda sama juttu pihta, et aga ära pane ja las ta olla ja...

Kas selle loo avaldamisega nii kaua ei andnud oodata, kuni õpetaja ja õpilane olid käes?

Vot ma ei rääkinud selles esimeses loos kohe midagi väga konkreetset. Esimene lugu oli üldiselt üles ehitatud niimoodi, et ühiskümnaasiumis läksid rüselema õpetaja ja õpilane, kuna mul oli video olemas, ma kuulasin selle video korduvalt läbi, ma vaatasin ta üle. Seal oli konkreetset: oli manipuleerimine, oli sõimamine, oli ähvardamine, oli rüselus, oli tõukamine. Sellest samast asjast ma kõigest ka rääkisin, et mis ma seal nägin, mis ma kuulsin. Et noh... Kuma uudistetoimetuse kätte sattus see video, kus on see näha, tegevus käib seal, kõik noh, niimoodi ülesehitatult. Ja ega nad vist ei olnud konkreetset jõudnud ka selle õpetaja, õpilasega midagi nagu teha, et asi oli nii värske.

Kuidas see lugu ennast Kanal 2 jaoks ennast kerima hakkas?

Hmm... Vaata päeva peale hakkasid asjad natuke rohkem selguma, et muutus õpetaja natuke lahkemaks, hakkas rääkima ja ka direktor natukene kommenteeris, kuigi ta läks kusagile Pärnusse ära ja lõpuks anti see ülesanne Toomas Tippile, kes on infojuht seal koolis. Ja ega ta muud moodi ei arenenudki, et mul oli ju videomaterjal olemas ja mul oli vaja ainult kokku leppida see aeg, millal ma lähen kaameraga kooli, millal ma seda filmin. Aga poissi ma ennast kätte ei saanudki, ma sain poisi ema telefoninumbri ja lõpuks ma siis emaga leppisin kokku, et ma läksin lihtsalt ema juurde ja ma rääkisin emaga ja selle poisi õega.... noh õdedega, et milline poiss siis on ja... Ja mind ausalt öeldes jahmatas selle loo puhul see, et täiesti süütute ja siirate silmadega vaadati mulle seal perekonnas otsa ja öeldi, et ega Rene on tubli poiss, et tema ei ole midagi halvasti teinud, aga sõbrad on joodikud ja narkomaanid. Mul tekkis küsimus, et 14-aastaselt poisil on narkaritest sõbrad, mis toimub? Noh, eks see on muidugi, nagu selles suhtes, perekonna oma asi ja siinkohal ei tule mina kedagi õpetama, last kasvatama või sõpru valima, onju, aga kui juba ema seda ütleb, peaks olema juba tõsine ohumärk.

Aga ema ja õdede kommentaar ei jõudnudki eetrisse, miks?

Ta ei läinud eetrisse sellepärast et need materjalid me saime suhteliselt viimasel hetkel kokku ja ma hakkasin neid läbi interneti saatma Tallinnasse ja lihtsalt see üles- ja allalaadimine, see võttis nagu selles suhtes aega, et oli mingi surnud punkt, mis hetkeks pidi olema materjal koos ja selleks kellaks nad võtsidki. Ütleme, et see materjal, mis selleks kellaks saabunud oli, nad selle põhjal tegidki loo. Et see üks asi meil jäi tõesti nagu saatmata... Ja ega ta ei oleks ka suht midagi enam päästnud, et noh selge on see, et oma last sa ei saa nagu maha teha ja ema ütles küll mingid kaitsvad laused ja selle koha pealt on mul tõesti kahju, et ma ei saanud anda kõigile sõna. Võib-olla oleks jätnud ära teatud kommentaaride sellised kurjad ütlemised internetis, et noh kasvõi seesama lause, et poiss ise on hästi tubli ja tore, aitab ema ja koolis kõik vinks-vonks, aga sõbrad on narkarid. Ma kujutan pilti, et see oleks andnud kommentaatoritele päris palju tuult tiibadesse, et võib-olla isegi sai natuke nagu neid kaitsta selle eest.

Et lihtsalt ajapuudsest ei jõudnud?

Jah, ta lihtsalt ei jõundud. Ja kuna see asi läks niivõrd suurele ringile, et vahetult enne mind käis seda filmimas TV3, noh Delfi võttis minu käest, Päevaleht, kohalik meedia, Õhtuleht, kes iganes võtsid minu käest selle materjali. Ta oli niikuinii juba üle-eestiliseks läinud ja ta pidi olema õhtul kanalis, et sellest ei oleks saanud üle ega ümber. Aga selge on see, et kogu selle materjali ülesvõtmine, ta võtab aega, onju, ja... Tallinnasse sõit ei oleks ka midagi päästnud, vahet ei oleks enam olnud.

Millised olid sinu jaoks need argumendid, mis olid selle loo ilmumise poolt?

Loo ilmumise poolt... No vot, paned hommikul vara pingsalt mõtlema. Vaata, ma ise lõpetasin kooli viis aastat tagasi ära, noh, keskkooli ja see, mis ma praegu kuulen, kohati jahmatab mind. Ütleme just see, mis koolis juhtub, mis seal toimub. Õpetajad manipuleerivad, samamoodi õpilased ja see jääbki üldiselt sinna kooli seinte vahele. Ja üks asi on suuline mõnitamine ja võib-olla tõesti manipuleerimine, aga kui seal juba lähevad käed käiku nagu antud juhul oli, siis ma väga siiralt arvan, et seda ei saa niimoodi maha vaikida, et see peab avalikkuse ette tulema. Ja niikaua, kes iganes, olgu see siis õpetaja või õpilane, niikaua nad arvavadki, et kõik on õudselt hästi ja nad võivadki piiramatult tegutseda, kuni see asi ei jõua avalikkuse ette. Et antud juhul on tegelikult ka materjale mul selle kohta, et see õpetaja vallandati või lasti lahti eelmisest töökohast täpselt selle sama probleemi pärast. Ja tookord see asi avalikkuse ette ei jõudnud. Ja ka poiss on selline suhteliselt vingene suuvärgiga. Nagu ütles üks koolikaaslane, et ta suuvärg pidi olema nagu vanal kolhoosi traktoristil, et sealt tuleb ikka välja kõik, mida sülg suhu toob. Kust nii noor inimene selliseid asju teab, ma ei tea... kas jälle nagu pere ja sõbrad, onju. Aga sinnamaani nad tõesti tegutsevadki valimatult, kuni nad ei hakka tunnetama seda ohtu, et see asi võib kusagile laiemale ringile ka jõuda. Et noh, sa võid õudselt, noh, nii-öelda jutumärkides, õudselt lahe olla oma sõprade ringis, et noh näed, ma viskasin õpetajat õunaga vastu kukalt, lahe! Aga kui ta hakkab juba avalikus saama, noh noormehel on ikkagi lugemisoskus olemas ja siis ta loeb neid kommentaare ja...

Et sa tunnend, et sul ajakirjanikuna on nagu valvekoera roll, et pead ühiskonnal silma peal hoidma?

Kas just seda, aga pigem on minu puhul see, mulle meeldib teha neid lugusid, mis müüb. Ja tänu sellele hoida ka Kuma raadiot nagu pildi peal, et kui saab jälle teha nii-öelda veidike skandaalsema loo, mis läheb üle-eestilisse, siis tuleb jälle „Kuma raadio andmetel“ või „Kuma uudised ütlesid niimoodi,“ või noh, see Kuma käib läbi... Ja kuna meil on selles firmas ju ka trükikoda jne, et nad on omavahel nii palju seotud. Et natukene siis üksteist aidata.

Kuidas seda Reporteri lugu oleks võinud teisiti lahendada?

No see sama asi, et oleks võinud... tegelikult tõesti oleks võinud selle ema kommentaar sinna kohale jõuda. Aga teisiti lahendada... Ma ei kujutagi ette, võib-olla oleks poisi endaga tahtnud rääkida, aga mul tõesti ei õnnestunud teda tabada, ma käisin teda linnavahel otsimas, telefoni tal endal ei ole, sõbrad ei teadnud midagi, vanemad ei teadnud midagi, noh, võimatu oli kätte saada. Et oleks ta näiteks siiralt kahetsenud ja tunnistanud, et jah, ta tegi nagu ise lollusi ja tahtis eputada, võib-olla asi oleks teise pöörde võtnud või teise varju vähemalt andnud. Aga ma arvan, et seda ei olekski saanud väga palju teisiti lahendada, sest sõna anti ju kõigile: rääkis kooli esindaja, mis sellest asjast siis saama hakkab, rääkis õpetaja, mis nägemus temal sellest asjast oli, ja rääkis oma asja ka video. Seal on näha tõukamist, seal on kuulda manipuleerimist jne. Et noh teoreetiliselt... Ma ei saa jällegi öelda, et ma võtsin sellise keskjoone, et ma täiesti anonüümselt oleks vahendanud seda asja, et noh, mul on kogu materjal ja ma lihtsalt paiskan selle materjali laiali... sest mul ei olnud selle poisi-poolset kommentaari, see oli see ainukene pidur tegelikult. Ma natukene kardan, et perekond oleks end lolliks teinud, kui see oleks sinna jõudnud.

Nende kommentaar?

Jah.

Kes selle video sulle saatis?

See oli... kuidas ma sulle nüüd ütlen. Nagu ma ütlen enam-vähem igakord, siis naised saunas rääkisid, et selline asi on olemas ja interneti on suur ja lai. Tegelikult see tuli ühest vestlusest ühe lapsevanemaga välja, et näed, et seal selline probleem on ja ka näiteks

hiljuti juhtus seal koolis selline ja selline asi ja läks rüseluseks. Ja omades sõpru-tuttavaid Järvamaal võrdlemisi palju, siis ma lihtsalt helistasin... hakkasin helistama võimalikke inimesi läbi, kes võivad olla selle asjaga seotud ja eks, noh, nemad on midagi kuulnud. See asi niimoodi ketras ja viidi mind õige inimesega kokku, temal oli mobiilis see video sees. Ja kusjuures nende videodega oli veel huvitav asi see, et enamus pidid ära kustutama need videod oma mobiilist, kooli juhtkond kogus need... osadelt võeti lausa telefonid ära, aga enamjaolt oli niimoodi, et juhtkonna silmade all kästi ära kustutada need asjad. Aga kuna see video saadeti ühele vanema klassi õpilasele, siis temalt ei osatud seda küsida ja mina sealt vanema klassi õpilaselt sain ka selle.

Kui nüüd üldiselt rääkida sinu tööst, siis kas sulle meenub olukordi, kus sinu tehtud lugu on avalikkuses kritiseeritud?

Eks issanda loomaaed on suur ja kes arvab, et me peame nagu rääkima, ma ei tea, mingitest narkaritest ja teine ütleb, et miks me nendest räägime. Praktiliselt iga looga on seda, et on kahte sorti inimesi – kes arvab, et nii on õige, kes arvab, et nii on vale. Jah, üks lugu on küll konkreetne. Ütlen ausalt, mina ei peagi kõike teadma ja ma tõesti tean relvadest võrdlemisi vähe. Oli lugu, mis tuli mulle Reporteri kaudu, mille saatis mulle Heiki Valner, et Järvamaal tulistati koera otse südamesse ja kuul lendas ka üle pererahva peade. Mul olid kontaktid olemas, ma helistasin asjaga seotud inimestele ja nemad ise ütlevad mulle, et kuul vihises üle meie peade. Mina ütlen, et... Mina kirjutasingi loosse nii, et selle-selle-selle mehe sõnul lendas kuul üle nende peade, ta kuulis pauku ja siis oli vihini. Aga mina ei pea seda teadma, kumba pidi see tegelikult käib, et algul käib vihini ära ja siis tuleb kuul või mis iganes need järjekorrad on, onju, *so what?* See ei ole nagu minu asi, mina ei ole relvaekspert. Ja see leidis küll meedias hästi palju vastakaid arvamusi... et see läks, jah, natuke niimoodi pahasti.

Kas kusagil meedias kajastati, et seal oli valesti kirjutatud või oli mõni relvaekspert, kes seda lugu kritiseeris?

Eks need kommentaatorid olid kõige suuremad eksperdid, nagu alati. Ja hiljem, kui meil oli politseis istumine, siis politsei ütles ka, et väike ebaloogilisust tuli sinna sisse. Aga see oligi täpselt selle sama asja pärast, et meie ei peagi seda tegelikult teadma. Hea küll,

tõesti, kuna see asi kõik... nii paksult oli vaja uurida ja palju oli vaja teha sellega, siis jäi relvaekspertide helistamata ja jäigi sellepärast, et me ei teinud omaloomingut, vaid me vahendasime teise inimese sõnu, selle inimese sõnu, et "uh, oli niimoodi." Kui ta nii ütleb, ju siis oli ka.

Kuidas sa sõnastaksid neid eetilisi konflikte, mida oled oma töös kogunud?

(Paus, mõtleb). Selline nii-öelda kirjutamata seadus on see... või vähemalt see seisukoht, mille ma ise olen võtnud, et teiste inimeste eraellu ma üritan mitte tungida. Kui ma saan teada, onju, et Järvamaa mõnel, toon näiteks, noh, riigikogulasel on armuke ja tõesti, see on kinnitatud fakt, siis ma ei roni sinna, las ta olla, see on tema eraelu. Aga kui ta nüüd tõesti peaks... mõni tähtis prominent peaks kusagil kihutama, ma räägin sellest. Kui ta peaks kiiruse ületamisega vahele jääma.

Need reeglid oled sa ise loonud?

Ma ei ole nagu endale neid ise seadnud, vaid need inimesed, kes on mulle eeskujuks olnud ja kelle toel ma õppisin, nemad on nii-öelda mulle öelnud, et ära tungi sinna. Sul on ka oma eraelu ja sa ei taha, et sinna tungitakse. Kõik, mis seostub tema tööde, tema tegemistega, okei, sellest võid rääkida.

Kes need eeskujud on olnud?

Pragune IRL-i... mis ta nüüd on siis, kas ta on infojuht... Noh, igaljuhul IRL-is ta pressiga tegeleb, Rauno Veri, on üks suur eeskuju olnud, kes mind päris algusaastatel ka õpetas, juhendas, nii palju kui ta veel siin oli, ja jagas õpetussõnu. Tema see oli. Aga siis mingi hetk ma pidin lihtsalt julmalt ise hakkama saama, kuna kõik läksid minema, ma olin vist siin tööl olnud ainult kaks kuud, uudistes üldse, pärast keskkooli lõppu kohe, kaks kuud ma sain kellegi eeskuju ja siis ma jäin pooleks aastaks üksinda ja noh... see oli selline iseõppimise aeg. Siis tundus kõik hästi oluline, isegi, ma ei tea, kabe kohalikud võistlused kusagil kooliringis tundusid nii olulised, et sellest tuli ikka rääkida hästi palju kordi ja hästi suurelt. Aga siis mingi aja jooksul hakkasid vaikselt aru saama, mis on oluline ja mis ei ole.

Aga töölaseid eetilisi konflikte näiteks kolleegidega, näiteks on mingisugune teema, mida sina tahad kajastada, aga keegi teine ei taha või vastupidi?

Neid on ette tulnud üksikud korrad, et on nii-öelda skandaal jälle õhus olnud, aga on öeldud, et noh ütleme... kasvõi leivaandja ise ütleb, et ole hea mees, et las ta nagu praegu jääb, vaatame, mis sellest edasi tuleb. No selge on see, et oma leivaisa vastu ei saa ma nagu võidelda, onju, et... siis polegi midagi teha, peabki asi niimoodi jääma.

Kas siis tööandja on see, kes ütleb viimase sõna teemade valiku puhul?

Meil on nagu raadios nii, et uudistetoimetus on täiesti eraldiseisev, et üldiselt ülemused ei kipu meie pärusmaale, aga kui on mingid asjad, mis nad arvavad, et võiksid teisiti olla või kui me ise näiteks ei suuda otsustada, kuidas me peaks tegema, millise vaatenurga alt seda võtma ja kuidas seda kajastada, selge see, et meie küsime nende arvamust. Ja kui midagi meie töös neile ei meeldi, tõesti väga ei meeldi, siis nad tulevad ütlevad seda. Selge on see, et me ei ole isoleeritud, mingis omas kambris ei tee oma asja, et ikka suhtlemine peab omavahel käima.

Aga igapäevane omavaheline suhtlemine?

Noh, kui suur meie uudistetoimetus on, kaks inimest ongi, onju, eks me ikka arutame, mis tema, mis Maarit ehk siis teine toimetaja, et mis tema on teinud ja mida mina näiteks hakkam tegema. Kui ma näiteks tean ka, et on tulemas mingi suurem lugu, mille uurimine mul võtab aega... kasvõi kogemuste pealt saab öelda, et ma eeldan, et see asi võtab aega, siis ma ütlen Maaritile ka, et ole tubli, tee endale võimalikult palju asju, mul läheb lihtsalt natukene aega, onju. Kui meil on niimoodi, et keskel läbi tunnis võiks vähemalt iga toimetaja ühe uue asja teha, siis on juhtunud niimoodi, et ma näiteks suuremat lugu olen uurinud neli tundi, noh helistamised, numbrite otsimised, võib-ollakohapeale minekud, mis iganes, see kõik võtab aega... J a siis samas jällegi on Maaritil mingi suurem asi, mida ta peab tegema, minema kusagile volikogu istungile, kuulama mingit pressikonverentsi, mida iganes, selge on see, siis ta ei jõua mulle lihtsalt teha... Ja siis teen mina jälle natukene tihedamalt neid asju. Eks me peame nagu hakkama saama ja kui me niimoodi ei teeks, siis me ei saaks lugusid kah.

Lisa 1.6. Kvalitatiivintervjuu Paide Ühisgümnaasiumi poiste tööõpetuse õpetaja Sulev Einmaga 27.04.2009

Palun meenutage, kuidas see Reporterit lugu teie jaoks ennast kerima hakkas?

No selles mõttes, et kui nad tegid minust intervjuud või üldse seoses sellega...?

Üldse, et kes teie poole pöördus, kuidas pöörduti...?

Tähendab, meil on infojuht ja õppealajuhataja ja nemad siis tegelesid nende infovoogude juhtimisega ja siis vastavalt lasid uksest sisse järjekorras neid inimesi, kes nagu soovisid rääkida minuga.

Kas te mäletate, kes need olid, kes konkreetselt teie poole pöördusid ja kuidas nad seda tegid?

Kanal 3 vist oli... või kes need esimesed, ma jah... nad olid küll kahekesi ja väga viisakad inimesed ja noh, operaator profikaameraga ja siis üks naisterahvas, seal ma ei saa midagi öelda. Kuidas nad pärast seda informatsiooni kasutavad, see on nagu teine teema, eksole, aga see moment oli jah, suht normaalne, ei või öelda midagi.

Kanal 3... või oli see Kanal 2?

Oi, ma ei mäleta. Vot nendega on niimoodi, et ühed on ju need, kes vahendavad või... pärast oli seesama kohalik... Pokk nimega, eks. Tema vist andis seda oma väikese kaameraga informatsiooni ka teistele kanalitele, mul on niisugune tunne, aga ma ju ei tea, kes-kus-mis annab, aga see oli Tele 2 siis ikkagi või?

Pokk oli Kanal 2-st jah.

Kahest jah, ja siis see teine infokanal oli siis... see oli Kanal 2 siis?

Jah.

Kanal 2... niimoodi jah.

Palun meenutage, kas teil oli võimalus loo valmimisel kaasa rääkida?

No üldises mõttes või konkreetselt kui nad panid mulle mikrofoni ette, selles mõttes?

Üldises mõttes, et kas te saite protsessis osaleda?

Ausalt öeldes ma ei tahtnudki midagi teha. Ma tahtsin ära minna, aga ma sain samas aru, et nad hakkavad ise midagi välja mõtlema ja vot see ongi see sekkumine, et kui ma aktiivselt midagi räägin, siis ma saan mõjutada, aga kui ma ära jooksen, siis nad räägivad mida tahavad, panevad suvalist asja. See ongi selle asja tuum.

Te tundsite, et olete sunnitud midagi ütlema, et...

No loomulikult.

... saaks mingilgi määral kontrollida seda infot?

Jah.

Palun meenutage, millised võisid olla teie reaktsioonid, kui te seda lugu vaatasite?

No asi on ju selles, et selle Reporteri loo ja kõikide nende asjade juures olid nende õpilaste videod, need olid, noh... Selles mõttes, et informatsiooni oli vähe, aga halba informatsiooni oli palju, sest inimesed ju ei tea tausta ja mitte midagi, mis enne ja pärast ja enne... ja mitmed päevad enne ja mitmeid kuid enne on. Neile on antud see mingi tükikene, mis paistab üsna jõhker olema ja kui öeldakse juurde veel, et... suvalisele filmiklipile, et tegemist on **õpetajaga**, no siis igaüks teeb üsna ühesuunalise otsuse enamjagu, kes ei ole muidugi teistmoodi nagu omal nahal... või ei tea lähemalt sellest asjast.

Kas teil oli kellegagi juttu sellest Reporteri loost, kas keegi tuli teie juurde juttu tegema või mainis midagi...?

No vot see on nüüd natukene nagu eemal sellest, aga jah... Tegelikult on ju nii, et... Oi, sellest võiks tegelikult väikese raamatu kirjutada. Et... kõik vähegi inimesed ja sugulased helistasid ja toetasid. See oli üsna massiline helistamine ja kõike seda ei saanud mina vastu võtta, vaid võtsid minu lähedased vastu, mu ema... neid kiiduavaldusi ja tänusõnu ja kõik nii edasi, nii edasi. Noh, see, mis ümberringi minuga seoses oli, ega ma kõike seda

selles mõttes ei kontrollinud, et ma ei teadnudki seda. Aga ma tean, et läbi nende sugulaste ja nendega elas see oma elu.

Aga kas te mäletate, mis tundeid võisid teid vallata kõige selle keskel?

Noh... üks asi on see, et nagu selliste asjade puhul, on kriminaalasi. No vahet pole, kas see on liiklusõnnetus inimesega või miski säärane. Teine asi oli selles mõttes natukene pettumus kogu süsteemis, et minu nimi öeldakse välja, aga poisi nimi jäetakse pühaks ja saladuseks, kes on tegelikult, ütleme otse välja, pätt ja kaabakas, ekssole, kõik teavad ümberringi ja noh, et see ongi siis see üldine suhtumine, mingitele seadustele tuginedes, et mina olen see kõige viimane... Et tema kohta kriminaalasja ei algatata, aga minu kohta uuritakse kas ma tegin midagi valesti, ekssole, kuigi ta sai minu avaldusega kätte lihtsalt haldusõiguse rikkumise ja mingid karistused, nagu ma hiljem teada sain. See on nagu ilmselt inimese õiglustundest selgelt väljas. Kõigil, kes ümberringi räägivad, mitte ainult mina, et kui nad kuulsid seda... Mõni ei tulnud selle pealegi, tegi suuri silmi, et mis värk...

Kas teil on tulnud selle kajastuse pärast taluda ka mingeid ebameeldivusi?

No eks see ebameeldivus ongi ju see, kui sinu nimega seostatakse otse...ja kõik vaatavad seda mingisugust klippi ja raadiost on välja öeldud otsesõnu, selgelt, diktori poolt... Hommikul kuulavad ju inimesed raadiot enne tööle minekut autos, töö juures, kodus... Ja kui seal ikkagi öeldakse nimi välja selgelt kõigile, siis pärast seda ümber teha on väga raske, see on see mure. Ja ma olin tõsiselt oma tervise pärast mures, ma käisin arsti juures, et tagada oma tervise jätkusuutlikkus. Tabletid ja igasugu muud asjad, ekssole, ja vaatasin üle oma käitumise ja söögid-värgid, et need toetaks ilusasti. Et noh, teadmatus on suur. Ja ma arvasin, et kui sellel samal õpilasel Tobonikul arvati, et pool aastat võib minna enne kui ta kuhugi mingisuguse lahenduseni jõuab... ma mõtlesin ahastusega, et ta on järgmisel aastal jälle meil siin ja suvaliselt käitub, absoluutselt nii nagu soovib. Ma arvasin, et minu kohtuasi võtab ka üks pool aastat ja see peab olema valmis selleks ajaks, aga õnnestus üsna lühikeselt see asi teha.

Kui rääkida selle konkreetse (Reporteri) loo valguses, siis kas te tundsite end meediaga suheldes võrdväärse või nõrgema poolena?

No midagi hullu eriti ei olnud, aga see ongi see, mis ma siin ennist rääkisin (enne intervjuu algust – M.K.), et need võtted on sellised... nendele võib-olla harjumuspärased, aga inimesele, kes on hädas, nagu vastuvõetmatud. Et kusagilt helistatakse, otsitakse telefonid, aetakse teadmatuses olevad sugulased närvi. Seda materjali, kuidas seda kasutatakse, sa iial ei tea, millises kontekstis, mis sealt välja võetakse, mis sinna juurde pannakse, see kõik oleneb ju sellest lõpuks... pilt, mis välja tuleb televiisoris seal, ajakirjanduses. Et kuidas see ajakirjanik valdab teemat ja mida ta tahab sealt välja imeda või mitte imeda.

Aga te otseselt ei tundnud, kas olete võrdväärne või nõrgem pool?

No see ongi see sama asi, et ma tean, et ma ootan, mis sealt välja tuleb. Et see on noh... põnevusfilm on selle kohta öelda liiga lihtne. See ongi see pinge, see ongi see, mida ma ootan, mis sealt ikkagi lõpuks välja tuleb, kui ma midagi tean, kuidas see asi toimib või ei toimi. Me loeme kõik ajakirjandust ja teame, mis on juhtunud, kuidas pärast siis... mis on...

Mida te sellest juhtumist õppinud olete?

Noh, selle eelmise küsimuse kohta... see ongi see **nõrgema** tunne, et ma ei saa kõike juhtida, et ma pean ootama, mis need teised sealt välja keedavad. Aga... mis mul õppida... Noh, väga raske on öelda, mida nüüd õppida, eksole, väga konkreetselt. Eks ta tuleb rohkem niimoodi alateadvuslikult ja üks asi on see, et ega ajakirjandusega, noh mõni tahab, aga ega selle ajakirjandusega, ma ei kujuta ette... mis sealt, noh... Eks tegelikult me oleme juba ammu ja enne juba õppinud, nii vanad nagu me oleme ja mõtleme kaasa ja vaatame, loeme ajakirjandust ja lehti ja televiisorit. See õppimine on nagu eelnevalt ikkagi suures osas ära olnud.

Milles see seisnenud on?

Noh, kõik see käitumine, see teadmine, mis võib tulla ja... Noh, iseendaga hakkama saamine, eksole. Siin inimene võib täitsa ju rajalt nii maha minna, et on haiglas tänu

sellele. Keskealine inimene oma hädadega, mis iganes, psühholoogiline, pidev surve. Sa pead ennast lihtsalt hoidma. Kuidas sa hoiad, see on igäühe oma... see ongi see, mis on enne õpitud, kas siis teiste pealt või enda asjade pealt. Sellistes psühholoogilistes keerdkäikudes on tervis A ja O asja juures ja kui see vastu peab, siis on nagu lootust muud asjad ka korda saada.

Midagi konkreetset niisugust asja välja tuua, mul praegu kohe ei plahvata, võib-olla pärast tuleb midagi meelde, aga niisugused üldised asjad tegelikult. Noh, kui me räägime nüüd konkreetset... ma ütlen, et minu eest tegid palju ära just selle meediaga suheldes ju kooli juhtkond ja need... Nemad selekteerisid ja kuulasid ja rääkisid ja valmistasid ette, ekssole, et mina ju sellega ei tegelenud. Mul olid tunnid ja kusjuures olid siin suured poisid, kes olid väga elevel ja ma pidin neid siin rakkes hoidma, et nad siin kosmosesse ei lendaks nii-öelda, et päris lolliks ei läheks siin. Elevus oli suur.

Kas kooli juhtkond käitus siis mõnes mõttes kui pressiesindaja?

Loomulikult, nende kaudu ju käib. Mina olen ju töötaja ja mina pean põhimõtteliselt asjadele ju... kuuletuma ka teatud mõttes. Kuigi mul on kodanikuõigused ja kõik muud asjad, aga seoses kooliasjadega ja... Aga ei, nad said päris hästi hakkama, ma olen tänulik nende, selles mõttes küll.

Et kui ajakirjanikud tahtsid sellest konkreetsest asjast lugu teha, siis nad pidid läbima teatud etapid, et teieni jõuda?

Ei noh selles mõttes küll, et ma olin koolimajas, ekssole, mul olid tunnid. Et nad mulle pihta said... nad vahetunni aeg, noh selge see on... Muudmoodi ei saanud, nad olid ukse taga. See on tavaline asi, et peab luba küsima, et sisse astuda. Ma ei tea, mida nad seal rääkisid ja kuidas nad rääkisid. Eks neid helistajaid oli seal... ja jagajaid oli rohkem, ega mina ei olnud ainus informatsiooni jagaja, et noh... See on nagu ikkagi rohkem kollektiivne töö, et sellist info- ja inimeste tulva vastu võtta nii otseses mõttes ukse taga kui ka telefoni teel kogu aeg. Ja sa pead ju seletama lõpuks oma ülemustele, direktor oli tookord hoopis seal... tema oli ära oma tööülesannetega... et see vajab kõik ju tegemist, mul seletamist. Ja kogu aeg informatsioon... keegi ei teadnud ju ka midagi. Sest mina ei tulnud ju selle peale, kuigi ma arvasin, ega ma kõiki asju meelde ei jäta. Tol õhtul ma

arvasin, et niisugune asi võib juhtuda, kui juba midagi üles võeti, seda ma õhtul teadsin, aga et tõesti nii, inimesed lähevad, et on vaja lausa panna... Ikka väga alatu, noh. Ikka allapoole võõd löök selle pealkirjaga, mis seal oli ja kõige muuga. Et see on ju mõttetu tegelikult, et see on nagu mingi kättemaks või mis iganes, et näidata end mingis ringkonnas, et näed, mingi tegija olen.

Mainisite kättemaksu, kas see tähendab, et te arvate, et keegi tegi selle heaks midagi, et see lugu ilmuks?

Ei, see moment see ei olnud, sellepärast, et noh... Pärast on palju asju olnud, mida ei pea rääkimagi siin, seoses nende õpilaste omavahelise suhtlemisega ja väljakutsumisega ja filmimisega.... Aga tagantjärele mõttes on olnud selliseid asju... ja seda on öeldud ka teistele õpetajatele, noh siin pole midagi saladust, see on üldine jutt, et oldaks ettevaatlikud. Ma siin poistele, kui see asi lõppes, ütlesin ka, et nüüd on hea meedia asi, et miks ei tohi filmida või teha. Noh, lihtne näide, et ei peagi midagi kriminaalset olema, mida filmitakse, pannakse *Youtube*'i või kuhugi üles ja sul on väga paha olla pärast ja kõik vaatavad. Noh, oled tunnis kusagil ja vaatad niimoodi väga lolli näoga matemaatika ülesannet või joonistad seal matemaatika tunni asjus... või nokid nina. Teine kõrvalt filmib, paneb üles. Ikka väga paha on, väga, väga paha on olla. Et selliseid asju lihtsalt ei tehta, koolis eriti veel, eks ole. Ja sellepärast nad ongi keelatud, et see informatsioon on... Kui sa teed seda üks kord ja niisama... aga kui see on filmi võetud ja inimesed võivad seda sada korda vaadata ja irvitada, see on hoopis teine asi.

Lisa 1.7. Kvalitatiivintervjuu Paide Ühisgümnaasiumi õpilase Rene Tobonikuga 27.04.2009

Palun meenuta mulle, kuidas see Reporterit lugu sinu jaoks ennast kerima hakkas, kes sinuga ühendust võttis ja...?

Ee... Keegi ei võtnud ühendust.

Mitte keegi ajakirjanikest ei helistanud sulle ega küsinud...?

Ei. Kooli tuldi järgmine päev. Järva Teatajast mingi mees... siis ta tuli kooli ja hakkas minu käest igasugu asju küsima ja ma vastasin talle ja siis ta ütles mulle, et ma esitan sulle küsimusi, et neid küsimusi, mis ma esitan ja mis sulle ei meeldi, et nendele sa ei pea vastama ütlesin „olgu“. J a siis ma rääkisin talle ära, mis toimus.

Aga Kanal 2-st keegi sinu poole ei pöördunud?

Käis küll, aga mind ei olnud kodus.

Kuidas sa teada said, et seda lugu tehakse?

Kooli tuli... Järva Teatajast see mees, kes tuli, see ütles, et Reporter tahab sinuga ühendust võtta ja... siis on teada, et raudselt pannakse telekasse ka see.

Kas sa vaatasid ka seda lugu Kanal 2-st?

Jaa.

Kuidas sa ennast tundsid seda vaadates?

Normaalselt, nagu ma oleks mingit suvalist uudist vaadanud.

Kas sul oli sõpradega ka juttu sellest loost?

Jaa.

Mis su sõbrad ütlesid?

Midagi.

Mitte midagi?

Ütlesid, et väga hea.

Kas sul tuli selle loo pärast mingeid ebameeldivusi ka taluda?

Ei.

Oled sa sellest loost midagi õppinud?

Mida ma sellest loost õppima pidin, seal polnud midagi õppida ju.

LISA 2: FOOKUSGRUPI KAVA

Lisa 2.1. Fookusgrupi strateegiline kava

TEEMA	KÜSIMUSED, ÜLESANDED	VÕTTED	AEG
Sissejuhatus	Ajakirjanikele tutvustatakse fookusgrupi läbiviimise kava, palutakse luba filmimiseks, pakutakse suupisteid jne.	Suuline loeng, vestlus.	5-10 min.
Ajakirjanike personaalsed kogemused, igapäevane rutiin	<p>1. Palun meenutage oma töös ette tulnud juhuseid, kus toimetuse soovib, et teeksite mingil teemal loo, aga teie pole olnud nõus? (*Kirjeldage lühidalt! *Konkreetsed näited! *Kuidas olete käitunud? *Teie (vastu)ARGUMENDID, toimetuse ARGUMENDID!)</p> <p>2. Kui palju ja millistes formaatides saab üksik ajakirjanik teemade ja fookuse valikul kaasa rääkida? (*Koosolekud? *Kas tekib omavahelisi konflikte? *Milliseid? *Konkreetsed ARGUMENDID konfliktidest väljumisel!)</p> <p><i>II fookusgrupp: Kas nähakse juhi positsioonilt spetsiifiliselt?</i></p>	Küsimuste esitamine, arutelu.	10 min.
Ajakirjanike personaalsed	3. Palun meenutage (oma isiklikust kogemusest) lugusid/olukordi, kus	Küsimuste esitamine, arutelu.	10 min.

kogemused, konkreetsed näited	<p>loos osalevad inimesed on pärast solvunud ja/või kaebavad või kus inimesed ei taha, et neid küsitletaks?</p> <p>(*Kirjeldage lühidalt!</p> <p>*Konkreetsed näited! *Kuidas olete käitunud? *Millised ARGUMENDID on olnud nende lugude ilmumise poolt?)</p> <p>4. Palun püüdke sõnastada eetilisi konflikte, mida olete oma töös kogunud? (*Kirjeldage lühidalt!</p> <p>*Konkreetsed näited! *Kuidas olete käitunud?)</p>		
Ülesanne 1	TV3 uudisloo vaatamine, ankeedi täitmine.	Videoloo vaatamine, ankeedi täitmine.	10 min.
Ülesanne 2	Kanal 2 uudisloo vaatamine, ankeedi täitmine.	Videoloo vaatamine, ankeedi täitmine.	10 min.
Lõpuarutelu	*Kas te nägite nendes lugudes eetilisi konflikte? *Kuidas saaks toimetuse või ajakirjanik neid lahendada (ERALDI toimetuse või ajakirjanik)?	Konfliktide ülesmärkimine (märksõnad!), arutelu.	10 min.

Lisa 2.2. Fookusgrupi läbiviimise kava

1. Kell 13.30 lähen stuudiosse, kus sean valmis laua (sätin vajaliku arvu toole ümber laua, asetan lauale suupisted ja joogi), panen valmis kaamera, diktofoni, sülearvuti ja projektori (videode näitamiseks), ankeedid, kirjutusvahendid, tahvli ning markeri.
2. Kell 14.00 selgitan grupi liikmetele, mis neid ees ootab, kui kaua fookusgrupi intervjuu aega võtab, palun luba filmida ja juttu salvestada, pakun suupisteid.
3. Kell 14.10 esitan fookusgrupile küsimusi, mis puudutavad nende igapäevast

- töörutiini (igale küsimusele on arvestatud 5 minutit, strateegilises kavas on numbritega märgitud põhiküsimused ja sulgudes lisaküsimused).
4. Kell 14.20 esitan grupile küsimusi, mis puudutavad konkreetseid näited nende personaalsetest kogemustest (strateegilises kavas käib sõna „argumendid“ korduvalt läbi, et ei läheks meelest konkreetseid argumente küsida/uurida).
 5. Kell 14.30 näitan grupile esimest videot ja palun täita esimese poole ankeedist.
 6. Kell 14.40 näitan grupile teist videot ja palun täita teise poole ankeedist.
 7. Kell 14.50 palun täita ankeedi viimase osa ja esitan küsimusi lõpuaruteluks. Eetilised konfliktid märgin tahvlile üles ja palun pakkuda neile lahendusi.

Abimaterjalid: Videokaamera, diktofon, sülearvuti, projektor, ankeedid, kirjutusvahendid, tahvel, marker, suupisted, jook.

LISA 3: FOOKUSGRUPI ANKEET

ANKEET

TV3 uudis „Linnavolinikku süüdistatakse alaealistega napsutamises“

1. Kui suur oli Sinu hinnangul antud loo puhul avalik huvi (märgi ristikesega)?

Väga suur	Pigem suur	Keskmine	Pigem väike	Väga väike	Ei oska öelda
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Palun põhjenda lühidalt:

.....

.....

.....

.....

2. Millised argumendid võisid olla selle loo ilmumise poolt?

.....

.....

.....

.....

3. Kas Sina oleksid seda lugu teisiti käsitletud? Kuidas?

.....

.....

.....

.....

Kanal 2 uudis „Õpetaja küttis kasvatamatul pätipoisil kere kuumaks“

1. Kui suur oli Sinu hinnangul antud loo puhul avalik huvi (märgi ristikesega)?

Väga suur	Pigem suur	Keskmine	Pigem väike	Väga väike	Ei oska öelda
☐	☐	☐	☐	☐	☐

Palun põhjenda lühidalt:

.....

.....

.....

.....

2. Millised argumendid võisid olla selle loo ilmumise poolt?

.....

.....

.....

.....

3. Kas Sina oleksid seda lugu teisiti käsitletud? Kuidas?

.....

.....

.....

.....

Üldandmed:

Sugu: M / N

Valdkond: Trükimeedia / Televisioon / Raadio

Ajakirjanduses töötamise aeg:

LISA 4: FOOKUSGRUPPIDE TRANSKRIPTSIOONID

Lisa 4.1. I fookusgrupi intervjuu 30.04.2009

Alustan küsimustega pihta. Esimene küsimus: palun meenutage oma töös ette tulnud juhuseid, kus toimetus soovib, et teeksite mingil teemal loo, aga teie pole olnud nõus?

M1: Neid on palju olnud. Noh, põhiliselt on niimoodi, et kui öeldakse Tallinnast, et tee nüüd sellest lugu ja mina ütlen, et see ei ole teema, mida ma tõesti ei leia, et see oleks teema ja vajaks kajastamist, siis nemad ikka käivad peale. Ma konkreetset näidet ei oska korraga tegelikult meelde tuletada.

Ühtegi konkreetset lugu ei tule meelde?

M1: Noh, nagu meil vahest on sellised... sellised võib-olla veidike tottrad lood, ma võin niimoodi öelda, näiteks kui on mingi joodik või midagi, siis ma leian, et seda ei ole vaja kajastada, aga kui meile antakse käsk, siis... lihtsalt peame.

N16: Aga kui on kaks joodikut?

M1: Noh, kaks on juba tead... Oleneb, mida nad teevad!

(Naeravad).

Olgu, aga alustame siis siit otsast, M10, kas sulle tuleb mõni konkreetne juhtum meelde?

M10: Hetkel ei tule, ma mõtlen.

N16: Võib-olla ei olegi nagu konkreetsuses, vaid... Selles mõttes, et ei peagi nagu nimetama konkreetset juhtumit, vaid et on mingid sellised standardsed olukorrad, kus... Kasvõi see, et tõesti üks joodik ei ole mingi argument, eksole. Muidugi kui ta ei korralda mingit mäsu keset linna, et kogemata koperdab kusagil mingite asjade taha ja siis ahelreaktsioonina saab sellest... lõpuks näiteks läheb pool linna põlema või midagi sellist.

Aga milline see toimetuse argument on, miks seda ühte joodikut kajastada vaja on?

M1 (iironiliselt): Loomulikult, see on teema, see on teema, tee sellest lugu, tee see võimalikult huvitavaks! Nii on meil, ma ei tea, kuidas teil kõigil on, aga meil on niimoodi.

N4: Aga millega nad seda põhjendavad, et see teema on?

M1: Noh, et... see on avalik huvi ja kui ta on avalikus kohas täis, siis ta on ise selles süüdi ja et meie kajastame seda ja nii see käib.

N16: Mina oleks näiteks jätnud kajastamata need silla peal seksijad ka.

M1: Noh, seda kajastasid tegelikult kõik meediaväljaanded, pealegi... Amatööri pildid olid seal, et keegi seda... televisioon seda ei filminud.

N5: Meie ei saanud pilti näidata.

N16: Nojah, selles mõttes ka... ega raadio ei saa ka pilti näidata.

M16: Minu meelest seda heideti ETV-le ette, et ei kajastatud.

N16: Tõsi ka või?

M16: Jah, kusjuures seda...

M1: Noh, tegelikult see on minu meelest küll teema, see minu meelest leidis isegi välismaal kajastust.

M16: Kurioosumina, jah.

N16: Minu meelest see ei ole teema.

N16, miks see sinu meelest teema ei ole?

N16: Sellepärast, et see on tõesti täiesti marginaalne ja ei oma mingit avalikku huvi. Tõesti. Minu arvates vähemalt küll.

M14: Ma selles mõttes ei ole absoluutselt nõus, et avalik huvi on seal, kas õnneks või kahjuks, väga suur. Ka paljude joodikute ja peretülide suhtes, mis ühelt poolt tunduvad marginaalsed või ühiskondlikus mõttes ebaolulised, lähevad tegelikult kahjuks väga laiadele rahvahulkadele vägagi korda. See Tartu Kaarsilla teema lihtsalt on selline... see üle kaare mineku ja kaare peal millegi tegemise teema on pigem mingi sümboli tähendusega vist juba peaaegu. Kui seekord tehti midagi enneolematut, eks, ja see akt ise oli nagu üks asi, aga sellele järgnes see installatsioon voodi ja kumminukuga, siis see nagu tõmbas selle asja küll juba laiemaks, minu meelest. See oli juba selline... kas just kunst, aga vähemalt selline... tudenglik vallatus või midagi sellist, mitte lihtsalt joomas peaga tehtud kõlvatus.

M13: Tegelikult seda Kaarsilla värki on jätkatud. Reporteris ju, ma ei tea kas kogemata, satuti mingile idioodile peale, kui lumekiht... kui kaarsild oli lumekihi all, see läks oma kummikutega, jalutas sealt üle.

M1: See oli jah, juhus, täiesti. X1 oli Raekoja platsis ja nägi seda.

M13: Ja siis palus uuesti hakata ilusti algusest peale minema ja jõudis teisele poole ilusti vastu ja...

M1: Ei olnud!

M13: Oli küll, ta oli ju vastas.

M1: Ei, ta oli vastas, aga ta jooksis talle järgi, ta ei palunud tal uuesti minna.

M13: Ei, ma ei tea, mis... Minule tundus see, et ole nüüd hea, mine nüüd algusest peale ilusti, vaata selja taha ja...

Kas kellelgi on vahepeal tulnud veel...?

M13: Minul on algusest peale olnud üks idee või konkreetne lugu. Kui Luunja valla majandusnõunik ennast Barclay hotellis maha lasi, siis järgmisel päeval taheti, et ma teeks tema naisega intervjuu ja ma ütlesin sellest ära. Aga see oli isiklik põhjus, et ma tean, et mina ei suuda selliseid intervjuusid teha.

M10: Ma võib-olla jah, just ütlekski, et nende surmateemade puhul on see, et teinekord toimetused soovivad, et sa otsiks üles lähedased inimesed ja...

M13: Aga see on ka tegelikult ju loogiline! Eriti kui selle sama Luunja majandusnõunikuga tuli kõik see kasiinokahtlus ja valla raha ära virutamine, siis on loogiline, et kust seda kõige rohkem küsida, ongi... ikkagi kodust.

M14: Sellist jah, põhjust võiks olla...

M13: Jah, just! Kas ta nägi midagi või...

N16: Nojah, aga sellistest asjadest tihtipeale ei tea ju pereliikmed ka.

M14: Ei, muidugi, aga lihtsalt, et noh... tema, eksle, kuna ta elab koos, siis tal võiks olla mingeid märke kirjeldada, et jah, ta kahtlustas juba ammu midagi... annab mingeid niidiotsi, aga emotsionaalselt on see muidugi väga karm.

M13: Ei kõik need samad, Lauri Ausi naisega rääkimine ja siis see... jooksumaratonil... Kunagi jooksumaratonil üks noor poiss kukkus kokku ja suri ära, et... Need on tegelikult need perede lood, ka selle sama majandusnõunikuga, need on tegelikult ilmunud.

Aga mida toimetus ütleb, millepärast nad tahaksid, näiteks selle konkreetse loo puhul, mille pärast taheti, et sa räägiksid...

M13: No sellesama Luunja valla majandusnõunikuga oli ikkagi puhtalt selge, kuidas nad neid vihjeid... Kas olid mingid märgid või ei olnud? Seal oli juttu mingist paarisajast tuhandest kroonist ja see oli kaheksa aastat tagasi või üheksa. Siis oli see väga suur raha.

M14: Ma repliigi korras lihtsalt ütlen, et sa ütled toimetuse ja toimetuse, et tavaliselt on see ikkagi väga personaalne asi, ei tule mingi toimetuse kolleegium kokku ja ei otsusta, et anname M13-le ülesande. Et noh, meie lehe puhul X2 ja suure lehe puhul siin... No näiteks selle Luunja praeguse vallavanema liiklusõnnetuse puhul oli see X3, kes personaalselt...

M13: No minul oli ka X3.

M14: ... personaalselt ju ütles, põhjendas ka, et on vaja korralikku pisarakiskumise lugu...

M13: Mhmm.

M14: ... mis minu jaoks oli selline, et hakka karjuma! Aga mul oli väga hea talle öelda, et ma lähen Elvasse hoopis teist lugu tegema ja me võime siin teha pildi, kokkulepe nagu oligi selline, aga mul ei ole aega sellist intervjuud teha, mis muidugi teda natukene ärritas, aga kokkuvõttes ma pääsesin lihtsalt sellepärast, et õpilased olid koolist juba ära läinud ja siis Tallinnast keegi võttis tema naisega ühendust. Aga see on tavaliselt personaalne otsustus ikkagi, mingi toimetuse juhataja, eks ole, temale tundub, et nii on õige ja nii läheb.

M13: Nende lugude puhul nagu see kokku kukkunud poiss või Lauri Aus, seal on vaja seda inimlikku lugu, et mismoodi see inimene oli, tema enam rääkida ei saa. Kahtlemata lähedased ju teavad kõige rohkem.

Aga kellel seda lugu siis vaja on, ongi konkreetsel inimesel?

M10: Lugejal.

N16: Inimesed loevad lehest selliseid lugusid.

N5: See oleks kahtlemata kõige loetavam lugu.

Ma lähengi siit järgmise küsimuse juurde, mis puudutab toimetuse tööd. Kui palju ja millistes formaatides saab üksik ajakirjanik teemade ja fookuse valikul kaasa rääkida?

(Paus).

M13: Enamasti on see ajakirjaniku ülesanne teema välja pakkuda ja pakkuda ka see nurk, millest ta teha tahab.

M14: Lihtsalt, kui seda teistpidi konstrueerida, sa rääkisid enne sellest, et kas te olete keeldunud ülesandest või täitmast ülesannet, siis see on kahtlemata väga komplitseeritud.

Ma arvan, et sellisel puhul kui tegemist on tõesti end ära tapnud inimese väga värske lesega, siis seda on suhteliselt lihtne teha, aga tunduvat raskem on keelduda võib-olla juhul, kui öeldakse, et mine räägi klassiõdedega näiteks.

M13: Kui me läheme ka veel mingil teemal edasi, siis hoopis teistsugust teemat... Mingi korruptsioonis kahtlustatav, nagu see Trašanovi värk oli. Ma ei oleks saanud öelda, et ei, ma ei lähe sinna talle koju ukse taha üritama temaga rääkida. Noh, selge, et ta ei anna näole, ei võta toru, ta ei tule ukse peale, aga ajakirjanikul on väga raske ära öelda, et ma ei taha minna rääkima.

M14: Ma ütlen, et emotsionaalsed kaalutlused võib-olla ongi see...

M13: See saab olla ainult personaalne.

M14: Praktiliselt ainus argument on emotsionaalne kaalutus või siis väga reaalne isiklik julgeolek ka.

N16: Või kui sul on väga isiklik suhe.

M14: Jah, seda küll.

M13: Kui ta on sul sõber või tuttav või lausa sugulane, siis see on muidugi argument, et vabandust, ma ei saa.

Kas siis kõikide teemade puhul pakub ajakirjanik ise välja, mida ta kirjutada tahab?

N5: Väga harva on ikka seda, kui toimetaja tuleb ütlema, et mine kirjuta. Enamasti on ikka, meil ajalehes on ikka hommikune koosolek ja igaüks ütleb, millest ta kirjutab.

M10: On ju kohustuslikud teemad, mis päeva jooksul nii või naa juhtuvad, kus toimetuse juhataja tajub seda, et meil on tarvis seda kajastada ja siis tema ütleb ju, et sina lähed, ma ei tea, sinna torujuhtme konverentsile täna ja asi korras.

M13: Või vastupidi, et sina tuled sealt torujuhtme konverentsilt ära ja lähed nüüd sinna, sest et see on sinu valdkond.

N5: No ongi, lehes on ju valdkonnad ära jagatud ajakirjanike vahel, et igaüks vastutab oma valdkonna eest, see peab olema lihtsalt kaetud.

Kas teil kõigil käib teemade väljaütlemine koosolekute vormis?

M16: Meil näiteks ei käi.

N4: Ei käi.

N16: Teil on natuke teistmoodi, jah.

M16: Meie suhtleme telefoni teel päevatoimetajaga.

N16: Mõnes mõttes on meil Kucus ka samamoodi, et me suhtleme telefoni teel, ka päevatoimetajaga, aga seda võiks nagu nimetada ikkagi koosolekuks, et istutakse ikka maha ja vaadatakse üle päevateemad, et nii...

M16: Meil on põhimõtteliselt nii, et päevatoimetaja otsustab, missugused teemad lähevad, kõik praktiliselt ainuisikuliselt.

N4: Sa võid hommikul mingi eelvaliku ära teha, aga siis tema ütleb, kas ta tahab või ei.

Kas koosolekutel mingisuguseid konflikte ka tekib teemade ja fookuse valikuga seoses?

M13: Ikka.

M10: Loomulikult, koosolekutel ju vaieldakse kuni viimse verepiisani.

M13: Üks... See oli mingi üritus, mis on suur, üleriigiline, iga aasta ja siis ma mäletan, et Tallinnas oli... Kolleegilt tuli vastu, et see on selline igav ja äraleierdatud ja tema nagu leidis, et tema ei viitsiks sellest lugeda ja kuna sealt võeti nagu vedu ja siis niimoodi see teema ära kukkuski ja siis lihtsalt tuli uus teema välja võtta.

Oskate te välja tuua mingeid üldisi argumente ka, mis koosolekutel välja öeldakse, et miks on vaja üht või teist teemat kajastada?

N16: Noh, praegu näiteks lähevad igasugused majandusteemad peale, pidevalt tuleb uusi sõnumeid, ükskõik kellelt, eksole. Valitsuselt tuleb... siin eile või üleeile või millal oli, need pangatüübid, need ütlevad alati midagi. See on nagu praegu aktuaalne, et selle vastu ei hakka vaidlema ka, et on vaja, siis on vaja, isegi raadiotel... Lehtedel on selles mõttes lihtsam, et nemad saavad kahe lausega ka hakkama teinekord, aga raadiol on ikka nagu pikemalt vaja. Et siis isegi raadiod võtavad sellest kahest lausest ka viimast ja teevad suuremaks selles mõttes. See oleneb, mis parasjagu on.

Et võib öelda, et see käib teemade kaupa, lainetustena?

M16: Missugune teema ühiskonnas aktuaalne on, osaliselt. Ja teine on muidugi see, missugused asjad kerkivad... mitte teemana, aga üksikasjana üles, mida saab laiendada, mis võib ka omakorda teemaks kujuneda.

N5: Üks asi on konkurents ka, et kui on ikkagi tegu sellise teemaga, mida kõrvalleht võib kajastada, siis me peame neist ette jõudma!

Ma lähen nüüd järgmise küsimuse juurde. Palun meenutage lugusid/olukordi, kus loos osalevad inimesed on pärast solvunud ja/või kaebavad või kus inimesed ei taha, et neid küsitletaks?

M1: Mul oli eile just selline.

Mis lugu see oli?

M1: See oli üks inimene... Seisid kaks autot kõrvuti valgusfoori taga ja ühest autost tuli inimene välja ja lõi kõrvalautole põlvega mõlgi sisse ja kihutas eest ära. Siis ma läksin kohale, tegin seal intervjuu, ta ilusasti andis intervjuu. Ja siis pärast helistas politsei juhtimiskeskusesse ja siis helistas, kuna ta teadis mu nime, ka kusagilt mu sugulasele ja väga, väga palus, et ma ei laseks seda eetrisse. Ja kuna ma leidsin, et see tegelikult nii suur teema ei ole ja nad jõudsid omavahel kokkuleppele, siis ma mõtlesin, et hea küll, las ta jääb. See on kõige nõmedam, et kui on tuttavaga tegemist, siis nagu väga ei taha käru keerata. Neid juhtumeid on veel olnud, kus on kaebamisi ja selliseid asju, et „mina ju ei andnud intervjuud“ - nad mõtlevad, et kui ma neid filmin ja kui mikker on nina all, et see ei ole intervjuu.

N16: Mul oli juhus, kui seal Zeppelinini all oli see, mis selle söögikoha nimi oli, mis ta oli Hiina restoran...

N5: Mandarin.

N16: Mandarin, jah! Kui Mandarinis oli see salmonelloosi värk. Ma siamaani arvan, et see olin mina, kes selle tõstis üles, sest ma olin esimene, kes sellest rääkis. Aga ma teadsin seda ka oma isiklikest kontaktidest ja siis ma helistasin sellele omanikule. Omanik oli mingisugune... ma ei mäleta mis ta nimi oli, aga inglise keelt ta igaljuhul rääkis. Ütlesin, et selline lugu, et kas käis tervisekaitse ja kas avastati selline asi. Siis ta läks kuidagi väga ähmi täis ja ütles, jaa-jaa, oli küll, aga kas me ikka kuidagi saaks nii teha, et me sellest ei räägi. Ma ütlesin, et ei saa, et see on nüüd küll avalik huvi, et kui teil restoranis on selline tõsine probleem nendel töötajatel ja... Ma enne rääkisin Tervisekaitseinspeksiooniga ka ja need ikka kirjeldasid seda olukorda seal väga mustades värvides. Aga siis me saavutasime sellise kokkuleppe, millega ka Tervisekaitseinspeksioon nõus oli ja... kas me vist selle söögikoha nime ei öelnud, ühesõnaga mingid faktid jätsime välja, et nii on nagu nõus, aga sellega see asi ei jäänud muidugi. Kõik need faktid tulid välja ja see jõudis igale poole. See mees helistas veel

tagasi mulle mitu korda, et näed, nüüd on selline paha lugu, et elu läheb kõik nurja ja äri läheb kõik metsa! Ma siis selgitasin, et see ei ole ju minu süü, ma ei tekitanud teile ju selles mõttes kahju, et kahju oli enne olemas. Ta nõudis, et ma peaks talle reklaami tegema ja igasugu selliseid asju. Ma suunasin ta müügiosakonda, et reklaami tehakse seal.

(Naeravad).

N16: Ja siis ta veel mõni nädal hiljem helistas tagasi, et kas me saame sellise reklaami teha, et meil ei ole enam salmonelloosi, et tulge kõik meie juurde!

(Naeravad).

M14: Nagu kõigis teistes oleks!

N16: Jah. Nagu me kõik teame, siis sellel ei läinud see seal hästi...

Kas kellelgi on veel...?

M14: Mul hiljuti oli pildistamisega seoses probleem. Ma ei teagi, mis... Avaliku... mis ta nüüd on... Avaliku Sõna Nõukogu... kumb ta nüüd on? Ajalehtede ühendus ühesõnaga...

Või Pressinõukogu?

M14: Pressinõukogu, jah, et sinna on ta nüüd kaevatud, et tema polevat lubanud pildistada ja meie olevat ikka pildistanud. Tegelikult oli asi väga ähmane. Selles mõttes, et kust maalt algab inimese keeldumine? Et see, kui ta ütleb, oh, mis nüüd mina, kas see on keeldumine, näiteks? Üldistades võib öelda, et on inimesi, kes võib-olla ise algatavad teema, aga nad tagantjärele mõtlevad, et see ei ole neile kasulik. Nende jaoks on see isiklik teema loomulikult, et kas see on neile kasulik või kahjulik ja siis nad hakkavad vastu sõdima, et tegelikult ei ole vajagi, et probleemi polegi. Ja siis loomulikult need inimesed, kes otseselt on mingi käkiga hakkama saanud. Aga neid juhtumeid tegelikult, ma ei tea, minu meelest meil toimetuses massiliselt ei ole. Tavaliselt pisitasemel, et keegi arvab, et teda ei ole väga täpselt tsiteeritud, sellist laadi asjad.

N5: Minu loo pärast on näiteks inimesed kohtus käinud omavahel. Kui inimene rääkis mulle 40 minutit linti, ta teadis, et ma lindistan, teise inimese kohta üsna käremaid sõnu, sealt läksid leebemad ainult lehte... Ja see inimene, kellest ta rääkis, see kaebas tema kohtusse ja siis see, kes minule rääkis, see kes siis halvasti ütles, tema väitis pärast, et ta arvas, et ta rääkis seda minule ainult isiklikult, et ma sellega mitte midagi peale ei hakka,

et ta ei teadnud, et see ajalehte läheb. Muidugi tegelikult teadis väga hästi, et kui ma selle lindi ette mängisin, siis tal oli suu kinni. Aga kohtus ta pidi ikkagi käima!

M13: Minul oli aastaid tagasi, kui Tartu lähedale üks esimesi, väiksemat sorti elurajoone kerkis. Tuli vihje selle kohta, et mingid kõrged riigiametnikud, noh... on endale seal majad broneerinud, mis ametniku palga ja maja hinnaga toona kokku ei läinud, rääkimata sellest, et siis väga laenu ka ei antud. Et kust kohast neil need rahad on? No ja siis vist üks ametnikest loobus sellest majast, mispeale ehitusfirma tegelane marssis toimetusse, oli väga nõrдинud ja ütles, et tema läheb laseb ennast maha. Noh muidugi, eks see võttis natukene jahedaks, kui inimene lubab ennast selle peale maha lasta. Aga eks neid pettunuid on veelgi. Üks legendaarsemaid pettumusi oli siis kui me kajastasime Tartu Rocki mängu, ma ei mäleta, mis see oli põhja NEBL'is vist. Oli tabeli kujul, lihtsalt graafiline. Ja siis kui nad seal väga kehvasti mängisid, siis ühel hetkel enam ei viitsinud sellega tegeleda ja graafiliselt mähiti kogu see tabel vetsupaberisse ja siis oldi meie peale äärmiselt solvunud.

M10: Pildistamisega seoses mulle meenub ka, et umbes aasta tagasi sattusin ka Pressinõukogusse ühe sellise keisiga, kus oli pildistatud maja ilma selle omanikult luba küsimata. Inimene pöördus Pressinõukogusse väites, et tema eraelu on riivatud, et oleks pidanud talt ikkagi maja pildistamise osas luba küsima. Pressinõukogu talle õigust ei andnud, sest tegemist on avaliku linnaruumiga. Aga üsna sageli saan meile, kus inimesed on pahased selle peale, et nad ju selgitasid ja rääkisid rohkem, aga miks lehte jõudis nii vähe, et miks neile justkui on ebaproportsionaalselt vähem ruumi antud.

Kuidas sa seda neile siis põhjendad?

M10: Paraku on ruum piiratud.

N16: Inimeste ettekujutus sellest, kui palju nende jutt ruumi võtab paberil, on suhteliselt abstraktne.

M14: Pluss see, et nad ei mõtle loomulikult selles kategoorias tavaliselt, et lehel on omad kujundusreeglid. Piltlikult öeldes, et me ei tee üle... näiteks kui lehekülg otsa saab, siis me jätkame järjejutuna kuidagi teisel lehel.

N5: Voldime sinna juurde.

M14: Või noh, mis iganes, viskame reklaami välja või...

M13: Ja noh, teine asi on see, et eks see, kes seal pikemalt räägib, et temal on ettekujutus, et iga tema lause, iga tema mõte on täpselt see...

N5: Puhas kuld!

M13: ... mida ongi vaja, puhas kuld! Aga noh, lool on ka oma ju... Kui sina lähed seda lugu tegema, siis on oma mõte või idee, mida sa vajad, selles mõttes, et kui on mingi konflikt, siis üks osapool ja teine osapool, et mingit vahtu pole juurde vaja!

N5: Mina olen teinud lihtsalt ettepaneku inimesele pärastpoole, et kirjutage meile arvamusküljele, kui te leiate, et midagi on lisada. Ja siis nad saavad aru, et aga tegelikult mul ei ole midagi lisada.

N4: Minul on selline näide, kus inimene, võib-olla alguses kui ta ise ajakirjaniku poole pöördub, ei anna endale tegelikult aru, kui paljud inimesed seda üllitist lõpuks loevad ja kes seda kõik veel näevad. Ja isegi kui talle sellest rääkida, et... No konkreetselt oli teema, kus siis töötasin naisteajakirjas ja tuli üks lugejakiri, kus üks õnnetu naine rääkis, et temal on hirmus ema, kes ei lase tal üldse oma elu elada ja kogu aeg on tal kukil ja tema ei saa sellepärast üldse õnnelik olla ja selline jama. Kohe peatoimetajal silm särab peas, et oh, milline teema, et see on kindlasti väga paljudele väga huvitav ja väga oluline ja muudkui aga mine ja tee ja mine ja tee! See läheb sinna teise teema alla ka, et endale oli see natukene sisemiselt vastuvõetamatu, et mis, pagan, mina lähen nüüd surkima selliseid asju, mis... Jumal teab, mis seal taga on, mina ei tea nende omavahelisi suhteid, et miks need sellised on. Siis oligi, et kui ma selle naisega kokku sain, ma rääkisin temaga pikalt ja laialt, et loo juurde on pilti vaja ja sinu nägu jääb näha ja seda lugu loevad sinu sõbrad, tuttavad, sugulased ja sinu elukaaslase sõbrad, tuttavad, sugulased... Et oled sa ikka sellega nõus, et mina mõtleks umbes kümme korda sinu asemel. Ja jaa- jaa, ikka jaa, jah, tahan küll! Lõpuks oligi lugu tehtud, pilt tehtud, ta ise oli selle üle vaadanud ja nende osapooltega oli räägitud, seal emaga ja kõigega ja... Ja siis oli ajakiri juba trükkis ja järsku ta helistab mulle, et kuule, tead, nüüd on ikka nii pahasti, et ämm tõusis ka tagajalgadele, et äkki ikka saab selle ära jätta. Ja siis ei ole enam mitte midagi teha ja ma selgitan talle, et ei ole midagi teha, et nüüd on juba ja me rääkisime kõigest sellest ja nüüd ta läheb trükki ja ta ei ole... selles mõttes, ta ei ole selline hirmus lugu, kus kedagi mustatakse või tehakse maha või keegi on halb. Seal püütakse mõista, miks asjad on nii. Siis ta rahunes maha, aga jah, et lihtsalt kuidas inimene ei anna aru alguses.

Kui ta oleks varem helistanud, kas sa oleks loo ära jätnud?

N4: Oleneb, kui palju varem. Kui ta oleks helistanud siis, kui ta selle loo üle vaatas, et ma nüüd lugesin ja mõtlesin, et nii ikka ei lähe... Aga kuna seda ajakirja tehakse niikuinii ju poolteist kuud ette, see on niivõrd pikk aeg, et kui siis viimasel minutil see peaks ära kukkuma, siis ma kardan, et toimetus ei oleks sellega nõus, kui see lihtsalt ära jääb.

Ma lähen nüüd järgmise küsimuse juurde. Palun püüdke sõnastada eetilisi konflikte, mida te olete oma töös kogunud?

M14: Ma selle vastusega seoses tahtsin märkida, see läheb sellega kokku, et... Neid kordi on, kus tekib selline tunne, et inimesele tõesti peaks kuidagi ekstra seletama seda, millised võivad olla tagajärjed. Samal ajal on see selle oksa saagimine, millel sa ise istud. Muidugi teemade puhul, mis on sellised kollasemad ja näed, et võib-olla üldistusjõudu on vähem, on seda lihtsam teha. Nendest teemadest on... noh, sotsiaalporno lood, eksju, millest on vähem kahju loobuda. Aga tegelikult on ju väga palju selliseid teemasid, kus sa võid lõpuks selle loo saada, aga kui sa igale allikale hakkad seletama, et mis selle tagajärjed **kõik** võivad olla, näiteks kaasa arvatud see, et kujuta ette, et netis võid sõimata saada, siis üheksa allikat kümnest, eriti kui nad on lihtsamad inimesed, lihtsalt kukuvad ära. Et noh, siin on, ma arvan, kõigil kogu aeg eetilisi konflikte, vähem või rohkem. Aga sa ei saa sellele selles mõttes mõelda, sa pead eeldama, et täiskasvanud inimene annab endale oma tegudest aru, mõtleb ka enne, mida ta tahab saavutada näiteks sellega. Et mida ta loodab, et kui see lugu ilmub, kas siis pärast tuleb ämm tema juurde ja ütleb (iironiliselt): „Oi, kulla tütreke, ma ei teadnud, et sa nii ilusasti oskad mõelda, olen tõesti nõid, anna mulle andeks!“ Et on ju tegelikult. Ajakirjanduslikult on see väga huvitav psühholoogiline lugu, et kuidas inimene laseb pähe istuda, miks ta laseb pähe istuda, miks ta on tallaalune, miks ämm selline on, eksole, et tegelikult võib see väga huvitav olla, aga mida see inimene ise loodab? Et selle selgitamine on jah, selline... Ühtpidi nagu eetilises mõttes teinekord peaks, aga...

Kas keegi oskab veel sõnastada mingeid eetilisi konflikte?

N16: Iseenda jaoks eetiline konflikt?

Jah.

N16: Vot raadios teinekord... minul on küll, näiteks kui on konkreetselt kohtulood. Kui keegi on mingi eriti jõleda kuriteoga hakkama saanud ja siis sa pead otse-eetris, ütleme loed uudiseid, sa muidugi ei hakka kirjeldama seda, aga kui, mul küll vähemalt on, paari sõnaga peaks mainima, milles see kuritegu seisneb. Kui teinekord on mingid lasteevāgistajad või eriti jõhkrad pussitajad, siis seda... Inimesed võivad küll mõelda, et raadios räägivad masinad, aga tegelikult ei ole. Tegelikult on ikka endal vastik öelda välja neid asju, siis sa... Kui sa seda uudist teed, siis teed võimalikult nii, et sul endal ei hakkaks halb, kui sa seda välja ütled eetris.

M13: Viimati oli... Minul oli viimati raske siis, kui kohtus olid kolm tüdrukut, kes alaealistena narkootikumide müüsid ja vahendasid ja see, millise ilmega nad kõik olid, kui kohtunik neile teatas, et nad vahistatakse sealsamas saalis. Veel vaheaegadel nad olid oma advokaatidega rääkinud ja need ütlesid, et ei ole hullu, lõpetate veel kooli ära siin, noh, selle aasta, et lõpetate ära ja ei, siin on ikka paar kuud läheb raudselt. Siis seda hämmingut ja üllatust! Ja see, kui ühe tüdruku isa ütles veel, et kuhu nad üldse viiakse, et tüdrukul on läätsed silmas, et ei jõua sedagi vahetada! Et siis oli endal küll raske, et ma saan aru, et ma näen seda isa, kelle juurest võetakse tütar, pannakse käed raudu, saadetakse sinna taha, viiakse minema, et noh... Inimlikult võttes oli see raske, aga samas kui ma jälle teistpidi mõtlesin, et kui nende vahendatud või nende müüdüd narkootikumide pärast mõni tegelane ühel hetkel on süstla otsas, siis nad said nagu õiglase karistuse, et seal on, näed, see... konflikt.

N16: Mul ühel puhul oli veel... Kas see oli eelmine või üle-eelmine suvi, kui seal Leigol oli selline õnnetus, et keegi selle deltaplaaniga või mingi asjaga sõitis ja kukkus alla - matsti! Õnneks tal vist ei juhtunud muud, kui jalaluu oli murtud või nii. Ja siis ma helistasin sellele mehele, kelle oma see aparaat oli, millega ta alla kukkus, see vist oli selle peremehe vend, et kas ta on nõus rääkima. Jah, ta on nõus rääkima sellest, mis juhtus. Raadios õnnestub harva selliseid lugusid teha, sest enamasti sa ei saa nende konflikti osapooltega nii vahetult rääkida. Ja siis ma lõpetuseks küsisin, et mis te selle loo kokkuvõtteks ise arvate. Mitte nagu moraal, aga lihtsalt mida kokkuvõtteks öelda... Ja siis ta ütles tõesti väga südamest, et ma päris kindlasti mitte kunagi mitte kellelegi enam ei anna oma asju sõita, et kui sõidan üldse, siis sõidan ise. Sellega intervjuu ka põhimõtteliselt lõppes. Ja siis ma kuulasin seda veel pärast veel üle ja mõtlesin, et issand,

kuidas see raadios kõlab, et see võib jääda kuidagi halvasti kõlama, et see inimene võib ise halba valgusesse jääda või nii. Kuigi ta lihtsalt rääkis, mis seal juhtus ja lõppu ütles selle oma tunde või emotsiooni välja.

Kas sa lasid selle lause eetrise?

N16: Jaa, see lause jäi sisse.

M1: Noh, ma võin öelda, et pildiliselt võib-olla väga emotsionaalne hetk jäi peale siis kui siin talve ajal oli suur liiklusõnnetus Põlva maanteel. Mina jõudsin sinna kõige esimesena kohale, enne päästeametit ja enne politseinikke ja noh, seda juhtub päris tihti tegelikult, aga see on lihtsalt kõik juhuse tõttu. Ja siis see... Oli seal kutt autos kinni ja siis ta veel elas, kui mina sinna jõudsin, aga siis tulid kiirabitöötajad kohale ja üritasid teda nagu elustada, aga see ei õnnestunud neil ja hiljem üks kiirabi töötaja tundis selles inimeses ära enda ristipoja ja siis see jäi mulle peale ja siis... Endal oli hästi raske seda... Endal tuli ka pisar silma ja kuidas ta seal nuttis ja niimoodi, et mul jäi see kõik kaadrisse, aga ma lihtsalt ei tahtnud seda eetrise lasta. Ma ei näidanud seda.

M14: Oleks väga müüvad kaadrid olnud.

M1: Oleks küll, aga lihtsalt endal oli nagu...

M14 (iironiliselt): Oleks elu lõpuni rahas supelnud.

(Naeravad).

M1: Päris nagu jõhkardi muljet ka ei taha jätta. Ja noh, nende laipadega on meil palju probleeme olnud, et...

(Naeravad).

M1: ... me näitame neid liiga tihti ja on meil päästeametnikega vaidlusi olnud ja... Aga noh, see on jälle see toimetuse teema, et näita seda, mis müüb!

M10: Ma ei tea, meil on vastupidi, et laipa nagu väga pildile ei panda.

M1: Noh, meile on niimoodi öeldud, et kusagil viis sekundit näitad ja siis jälle näitad midagi ilusat ja siis jälle viis sekundit näitad.

Kas oskab veel keegi lisada mingeid eetilisi konflikte?

N16: No kui keegi näiteks... Teed intervjuu ja keegi väga roppude sõnadega räägib, noh, terve intervjuu ongi... ainult üks jams tuleb, et siis tekivad eetilised küsimused, et kas sul on üldse intervjuud või ei ole, et noh, roppused välja korjates, et lehes saab seda teha, raadios ei saa.

M14: Aga ma tahtsin öelda, et (vaatab N16-le otsa), vabandust...

N16: Et ühesõnaga, kui on selline ropendaja, siis seda intervjuud ei saa eetrisse panna, sest see ei ole tõesti viisakas ega eetiline.

M1: Kas raadios piikse ei tohi panna?

N16: No kui ikka ainult piiksud ongi, siis...

(Naeravad).

M14: See eetilise konflikti teema just seoses leinaga ja traagikaga oli ju näiteks seesama Luunja vallavanema lugu, tema tütarde hukkamise lugu, et siis... Mina mõtlesin, et no keegi iseenesest ei nõudnud, aga mina mõtlesin, et mina küll ei suudaks intervjuuerida seal naist või...

M13: Isa ennast.

M14: ... isa, eksole. Nad olid mõlemad autos, aga me seda abikaasat ei tea, meest me teadsime, et ta Luunja vallavanem on. Ma olin juba enne kindel, et ma ei suuda seda teha ja me rääkisime vist... kas see võis vist X4 olla, kes siis tegi selle lõpuks? Me rääkisime temaga ja kuidagi olime mõlemad seda meelt, et tegelikult on päris karm, et ei ole mõtet üritadagi. Mina ütlesin, et mina niikuinii ei suuda rääkida. Ja pärast oli X4 rääkinud temaga ja pikalt rääkinud. Ja mulle tundus selle räägitu põhjal, noh, ma ei kuulnud seda pealt, aga mulle tundus selle räägitu põhjal, et isa rääkis väga hea meelega! Noh, kuidas sa ütled, et väga hea meelega... Et see rääkimine ei valmistanud talle piina, vaid pigem see kergendas.

M13: Kusjuures, tegelikult...

M14: Ja mida ma öelda tahtsin on see, et me sõnastame enne enda jaoks selle eetilise konflikti. Üks asi on see, et sa lihtsalt ei suuda teha, onju, hakkad ise ulguma sealjuures, aga teine asi on see, et sulle **tundub**, et see on liiga isiklik, et ei ole ilus põhjustada inimesele veel kannatusi. Tegelikult võib välja kukkuda, et sa ei põhjusta uusi kannatusi. Muidugi me ei tea, kas pärast selle intervjuu andmist, näiteks netikommentaatoritest, ma ei mäleta, kas ma lugesin või ei lugenud, aga kindlasti leidsid neid, kes ütlesid... Pigem võib-olläüüdistati ajakirjanikku, et kuidas ta julges minna isa juurde või n ii.

N5: No seal võib olla ka see, et isa oli siis veel šokis, et see oli vahetult peale seda õnnetust tehtud, et võib-olla järgmine päev talle jõudis tegelikult see kohale, et issand, miks ma selle intervjuu andsin.

M14: Jah, jah... Et kui ta järgmine päev lehest loeb, võib-olla siis, ekssole, me ei tea. Lehest sel hetkel jäi mulje, kuna ta tegelikult oli olnud... Nojah, tõesti, šokis oli ta igaljuhul, aga ta oli tunde olnud haiglas ja ta ei olnud enam õnnetuspaigal, et sellest oli ikkagi 12 tundi möödas või umbes nii, et siis... Me ei tea seda. Sealt tundus küll, et pigem oli nagu väike teraapia tol hetkel.

Aga vaatame nüüd videot, ma panen video mängima ja selle põhjal täidate ankeedi esimese poole.

(Vaatavad vaikides videot ja täidavad ankeeti, märkimisväärne kehakeel puudub).

Kui kõik on vastanud, siis ma näitan teist videot.

(Vaatavad vaikides videot, aga kihistavad naerda, kui ekraanile ilmub koolipoisi varjatud silmadega pilt ja kui kõlab abituriendi tsitaat: „Noormees käib mööda treppe, jalad ees... neiud tulevad trepist üles, ta lendab jalad ees neiudele peale.“ Täidavad ankeeti. Märkimisväärne kehakeel puudub).

Ma küsin nüüd nende mõlema loo kohta, et kas teie nägite nendes eetilisi konflikte ja kui nägite, siis milliseid?

M14: Ma korra mõtlesin, et seal alguses jooksis läbi nimi Rene, aga kas õpetaja ei tarvitanud mitte perekonnanime?

M10: Jaa.

M14: Et see oli see küsimus, et selle koha peal oleks võinud minu poolest kasvõi mingi piiksu teha, lasta õpetajal uuesti rääkida, selgitada, et nime ei tohi öelda.

N5: No just nimelt. Ma kirjutasin siia ka, et ma oleks palunud õpetajal mitte mainida seda nime, eriti kuna hiljem oli seal kommentaar, et paljulapseline pere...

M10: Haiseb!

N5: ... lastel on probleeme hügieeniga, onju. Noh, see ju puudutab kogu seda perekonda ja väikeses kohas ikkagi teatakse neid inimesi.

M16: Ja lisaks selle pildi näitamine, mis...

M10: Kuigi seal oli ju (joonistab kätega õhku kujutletava silmi varjava katte)...

M16: Noh, jah, palju see aitas.

M10: Aga kõik tunnevad.

M16: Kõik teavad.

M14: No jaa, aga kui minul see poiss tänaval vastu tuleks... oli see Paide jah?

Jah.

M14: ... siis mina teda küll selle pildi peale ära ei tunneks.

N5: Kui sa Paides elad, siis sa tead teda.

M10: Jah.

M14: Selles mõttes on sul muidugi õigus.

N16: Esimese loo puhul mind näiteks häiris alkoholipudelite näitamine.

M13: Esimese loo puhul mind häiris see, et kuigi esimeses kohtuvärgis jäi ta ju õigeks, noh, teda ei mõistetud süüdi, teises polnud veel mingit otsustki... Aga kogu see lugu, kõik need kaadrid, kõik see tonaalsus, millega ta seda rääkis, kõik need alkoholipudelite näitamised... Kõik see lõi sellest, et Pallon on süüdi! Et kõigepealt ostis hääli...

N16: See lugu ei olnud ju üldse alkoholiga seotudki!

M13: Noh, just, ma ütlen, et teda nagu kirjeldati kui tegelast, kes...

M10: Kogu aeg on süüdi!

M13: Kogu aeg on süüdi, et noh... See nagu häälestus ja siis lõpus, et mis siis lõpuks on, kas ta on siis süüdi või ei ole, selgitab kohus.

M16: Sealt jäi meelde see, et Pallon on häälestaja...

M13: Jah.

M16: ... ja alaealiste jootja.

M13: Just, no täpselt!

M16: Kaks fakti.

M10: Mind ennast häiris selle esimese loo puhul see, et vähemasti ajakirjanik oleks võinud tekstis ära mainida, et tema kaitsja ja tema ise keeldusid kommentaaridest, sest praegusel juhul tekib täpselt see tunne, et tegelikult teisele poolele ei ole üldse sõna antud.

M16: Ja selles teises loos oli ka, et oleks võinud vähemalt proovida selle poisi endaga, keda siis poleks pidanud seal kaadris näitama, või tema vanematega rääkida.

M10: Pigem isegi vanematega.

M16: Jah, võib-olla vanematega isegi.

M10: Sest eks see alaealiste intervjuerimine on väga komplitseeritud.

N16: Nad ei keeldu tavaliselt, aga see võib olla ka eetiline küsimus või ütleme, see on, et kuidas see kord ette näeb, et kui me alaealistega räägime, siis peab vanematelt...

Läbisegi: Vanemate käest peab... Tegelikult peaks ikka vanemate käest luba küsima...

M14: Minimaalselt, kui on suurem laps, siis peab olema õpetaja nõusolek.

M10: Et kui küsida, kuidas sul täna läks või kuidas sulle, ma ei tea, koolimaja remont meeldib, et siis võib ju küsida.

M14: Sisuliselt on ikka nii, et kui õpetaja lubab, siis ta vastutab ka selle eest, et eetrisse ei satuks asju, mis võivad kahjustada õpilast.

N5: Seal oli nagu see abiturienti sõnavõtt ka küsitav, et justkui oleks õpetaja mingisuguse paiposi lükanud sinna eetrisse, et mine nüüd kaitse meid, et räägi kui halb see poiss on.

M14: Aga selle loo, ütleme, mis seal puudu jäi... Ma püüan ikka õpetlikku iva otsida välja, siis politseinik ütles, et kui muud üle ei jää, kutsuge politsei, aga põhiline oli see, et ärge omakohut hakake mõistma. Aga mida see tähendab? Tegelikult võiks politsei ka eetris öelda, et inimesed teaksid, kuhu maani õpetaja võib minna, mida ta võib teha? Kas ta tohib õpilasel õlast kinni võtta, kas ta võib võtta ta mingisse haardesse, teda kinni hoida?

M10: No seal oli ikka klassikaline maadlus.

N16: Aga mida sel juhul peab tegema, kui õpilane tuleb õpetaja kallale?

M14: Noh maadlus, see ei ole ju valu tekitamine, eks ole.

N16: Aga kui õpilane tuleb niimoodi (togib M14-t vastu õlga)...

M14: Noh, ma ütlengi eks. Et minu arust koolikonfliktide puhul on see põhiline asi olnud, et õpetajad ju väidavad, et õpilased teevad, mis tahavad ja neil pole mingeid õigusi. Ma kujutan ette, et siin on ka õpetajad ise osaliselt süüdi, et nad, noh, lammastena käituvad, aga ikkagi, et... Tõepoolest, kui Vene ajal ei olnud teematki, et õpetaja ei võinud õpilast tutistada, eks see sõltus koolist, aga põhimõtteliselt ei olnud see mingi probleem, kui poiss tegi lollust ja õpetaja tutistas. Aga nüüd ei tohi justkui midagi teha. Siis tulebki aru saada sellest, et minu arust on oluline selgitada, kuidas siis korda luua! Kas lapsevanem kooli? Kas juriidiliselt näiteks on koolil õigus nõuda, et suvalisest punktist lapsevanem peab jõudma tunni... või saatma kellegi enda eest?

M10: Ei ole.

M14: Noh, eks. Ja samal ajal me teame, kuidas politsei kurdab, et ta ei jõua pisiastjadega tegeleda.

M13: Aga siin... Te ütlete, et politsei ei tulnud kohale. Mina ei pannud tähele või unustas ta siin loos selle ära, et ta ütles ühes lauses, et õpetaja kutsus kooli ka politsei. Mis siis see tegi?

M14: Ta ei tulnud kohale?

M16: Ei, sellest ei räägitud enam, mis ta tegi.

M13: See ongi see, kas politsei tuli, mida see politsei siis...

M16: Ma mäletan seda asja muudest allikatest, et ta tuli ja see poiss oli vist ära viidud enam-vähem.

M13: Selle see lugu unustas ära, et mis siis... Et no loomulikult, õpetaja õpilast rünnata, nii-öelda rünnata, ei tohi, aga...

N5: Noh selle loo puhul ma tean, et pedagoogid naeravadki seda, et mis ma kutsun sellest politseist, kui ta ei tule?

Ma kirjutasin need konfliktid üles, et kui nüüd vaadata... Kuidas ajakirjanik oleks saanud neid konflikte lahendada?

M10: Noh, nime saab kas siis tõesti välja lõigata teleloo puhul või siis tõesti paluda inimeselt...

N16: Seal ühe korra vist ütles ainult, et selle eesnime oleks võinud siis...

Läbisegi: Ei ta perekonnanime... Ütles kaks korda... Rohkem isegi ütles... Mitu korda ütles...

M14: Ma ei saanud küll aru, mis see nimi oli, ausalt öeldes.

N5: Tobonik või midagi sellist.

M14: Oli Tobonik jah, väga kummaline nimi.

Aga pildi näitamine?

M16: Milleks seda pilti näidata?

N16: Selle oleks võinud üldse ära jätta, samamoodi ka pudelid oleks võinud näitamata jätta.

M10: See oli nagu umbes tagaotsitava pilt.

N16: TV3 puhul oli vist see häda, et neil ei olnud pildimaterjali head, et sellepärast näidati neid pudeleid.

Aga see punkt, et kirjeldati kui süüdlast. Kuidas ajakirjanik oleks pidanud teda kirjeldama?

N4: Oleks võinud konkreetsest juhtumist peale hakata ja siis alles taustas rääkida, et mis ta veel varem on teinud.

M10: Jah, see fookus oli aetud täpselt niimoodi, et loodi see kontekst, raamistamine käis konkreetne...

N4: Et nii paha mees!

M10: Jah, täpselt!

M16: Minu meelest üldse see Palloni kajastamine oli ebaproportsionaalselt suur, seda teemat... Kui rääkida sellest konkreetsest kohtukeisist, siis pühendada sellele mingisugused, kui pikk ta oli, kolm minutit? Noh, see oli lihtsalt pikk lugu.

N5: Aga Treier oli Tallinnast kohale tulnud, ta ei saanud ju teha pooleminutilist seda...

M16: Ma saan sellest ka aru, et uudisesaate maht tuleb täis teha, aga kui arvestada antud konteksti, siis liiga suur oli, sellel ei olnud mingit mõtet.

M13: Antud juhul ta lihtsalt lõi endale iseenda loo.

M1: Tahtis Kanal 2 ära panna igal juhul, enne kui meie sellele jälile jõuame.

M13: Teine asi, kuula, kui sa viitsid üle kuulata ja üle lugeda, kui mitu korda ta kasutas seda, et tänu TV3-le ja... Siis ta tõi selle täiesti sisutihja Nikolai Põdrumäe sinna sisse, et isegi tema kolleegid kuulevad meie käest.

M10: Ja meie pärast jäi kokkulepe sõlmimata!

M13: Ja meie pärast jäi kokkulepe sõlmimata ja **meile** ütles niimoodi.

Aga kui üksiku ajakirjaniku võimuses ei olnud midagi muuta, siis kas keegi teine toimetusest oleks saanud seda teha?

M10: Siin on ju küsimus selles teksti ülesehitamise süsteemis, et kõigepealt tuleb rääkida ikkagi sellest jooksvast asjast, et miks ta **täna** kohtus on, mitte sellest ei tule alustada, miks ta on kuulsaks saanud.

M13: No loogiline on ju see, et taust käib tahapoole.

N16: Ei selles mõttes ka, et kui, tele puhul vähemalt on see küll nii, et kui ikka inimene on mingi loo peale läinud ja hakkab seda tegema, siis teeb seda tema. Kui ta näiteks on

mingi algaja, siis vaatab toimetuse hiljem üle, aga muidu on ikka niimoodi, et inimene teeb loo valmis ja see läheb eetrisse.

N5: Aga antud juhul vist Treier ongi toimetuse.

Läbisegi: Ei see oli... Tartus on... Tarmo Michelson on Tartus, kes teeb, et Treier ei käi siin...

N16: Et selles mõttes, siin nagu toimetuse... Või kui ajakirjanik jääb häta ise või küsib...

M1: Jah, nemad teevad ikkagi tegelikult... Tallinnas paneb TV3 kokku.

N16: Nojah, aga M13 teeb ju ise, temal on ju võimalused olemas.

M13: Seda muidugi. See ongi see, et kui lugu ei ole, siis **ei ole** lugu, siis on lühisõnum või...

Aga kas keegi teine peale ajakirjaniku, näiteks monteerija või toimetaja, oleks saanud midagi muuta?

M16: Siin on praegu muidugi see, et keda me nimetame seal ajakirjanikuks. Ütleks, et Treier oligi toimetaja.

N16: Minule jäi selle loo puhul küll mulje, et pilti oli liiga vähe, et sellepärast need kaadrid.

M1: Nad oleks võinud lavastada midagi, mina leian.

M16: No üldse, tekst oli liiga pikk.

M13: No kurat, see uudistesaaetes lavastamine, see on minu meelest see, mis käib ikka teleteatri juurde, mitte uudistesaaete juurde. Kuidas sa kujutad ette seda lavastamist, et paned viinapudeli laua peale, et käed kusagil... keegi kallab? No ma tean, et Reporter teeb seda kogu aeg, aga...

M14: No see oli vist... Kusagil pargis oli joodud vist väidetavasti, mingi üritusega seoses. Et noh, piltlikult öeldes seisavad koos, et tere, mis su nimi on, minu nimi on see, õlut jood, noh, võta lonksu. Ma arvan, et see situatsioon võis ka nii olla. Iseenesest see, mis te ütlesite, et ebaproportsionaalne, et põhimõtteliselt on ilmsesti õige, aga et miks see uudis üldse ka nüüd meil lehes üles tõuseb, on see, et ega neid häälteostu väiteid on olnud küll palju, aga seekord nagu hakkas asi... Seal tekkisid inimesed, kes rääkisid, et ei olnud enam mingisugust kahtlust, et mulle tundub, et keegi on ostnud kusagilt, et miks ma nii vähe sain? Seal tekkisid konkreetsed inimesed, kes väitsid. Ja asi algas ka sellest, et valimisjaoskonna inimesed nägid, et mingid tüübid, kes on osalised selles protsessis,

käivad kohvikus, kohtuvad mingite inimestega, tulevad, toovad, viivad kedagi kusagile. See liikumine ei olnud loogiline.

M16: Aga antud loos seda ju kõike ei olnud.

M13: See ei olnud üldse see lugu!

M14: No just, just, aga lihtsalt, noh... Niimoodi ei tohiks ma ajakirjanikuna öelda, aga antud teema puhul kehtib see, et kus suitsu, seal tuld. Me võime siin näha ka vandenõud, Palloni vastast vandenõud, et kõik mis Pallon teeb, eksole, viskab kogemata kommipaberi maha ja sellest tehakse suur reostamise lugu! Aga samas jälle, teist kedagi ei süüdistata häälte ostmises või alkoholi pakkumises.

(N4 ja M16 lahkuvad).

N5: No Palloni puhul ma võin öelda, see haakub su esimeste küsimustega, et valimiste ajal tuli ka meile kõne, et garaažide vahel poisid ostavad Pallonile hääli. Kui me kohale läksime, siis seal ei olnud neid poisse enam ja me ei kirjutanud sellest enam. Oleks võinud ju ka lihtsalt selle ütluse põhjal teha loo.

M13: Muidugi!

M14: Edasi olid küll konkreetsed kutid... vähemalt paar tükki, kes kirjeldasid, kuidas nad kutsuti autosse, kuidas nad istusid, kuidas neile pakuti, ma ei tea 500 või 700 krooni, eksole, kuidas nad läksid ja... Nad vist ei hääletanud või läksid hääletama ka?

M13: Seda osa ma ei mäleta.

M14: Noh, sealt edasi muidugi tekib see teema, et tõepoolest kohtus läks nagu läks ja midagi ju tõestada ei õnnestunud, et siis võib-olla oleks pidanud tuhka endale ka pähe raputama, et tegelema nende poistega. Kas nad siis valetasid? Mõtlesid lugusid välja, laimasid? Miks Pallon nende vastu kohtusse ei lähe laimamise pärast, näiteks, eks?

(Vaikus).

Okei, rohkem ma teilt küsimusi ei küsiks. Aitäh!

Lisa 4.2. II fookusgrupi intervjuu 19.05.2009

Alustangi esimese küsimusega pihta. Palun meenutage oma töös ette tulnud juhuseid, kus toimetus soovib, et teeksite mingil teemal loo, aga teie pole nõus olnud?

(Paus).

M49: Kas sul on tagamõttega see, et see on, kuidas öelda, minu eetilistele tõekspidamistele...?

Näiteks, jah.

M49: Ma ei tea, ma ei ole vist kunagi avalikult seda öelnud nii, et... Ma mõtlen nõukogude aega, sest hiljem seda ei olnud, aga et ma oleks öelnud, et kuule, kuu pääle! Ah siiski! Jah, mingeid valimiste lugusid sai niiviisi, et kuule, sealt ei ole midagi teha lihtsalt, sest keegi... Tähendab, see oli nomenklatuur, et lehte tuli pinda ju täita, eks ole, ma mõtlen lehe seisukohast. Aga muidu on lihtsalt see, et ma olen sellepärast öelnud, et sellest lugu ei saa, et see üritus on nii mäge või ei kannu või tähendab, sealt ei ole midagi teha. Ma võin oma häälega teha seda, aga mitte et ma lähen kohapeale ja inimestega suhtlen, ei ole midagi teha, vot sellepärast ütled „ei“! Aga Vene ajal... Raadiotöös Tartus oli omapärane see, et ega Tartu ise ei otsustanud, otsustati Tallinnas. Ja siis oli nii, et telefoni teel vaidlesid lihtsalt ära ja ütlesid, et see asi ei kannu ja kogu lugu.

Aga kes see Tallinnas oli, oli konkreetne inimene, kes ütles?

M49: Ikkagi! Näiteks, noh, Päevakaja oli siis ja on nüüd ja tähendab Päevakaja toimetamise kord on... kodukorda käiakse, külakorda nii-öelda. Kes toimetab, selle peale toimetaja tellib hiljemalt 24 tundi ette loo. Teinekord ka sama päeva hommikul. Ja kui ta ütleb, et pühapäeval mine sinna ja sinna, siis kas sa leidsid ettekäände, miks sa ei tee seda lugu või siis ütlesid ausalt ära, et ma lihtsalt ei tee. Aga temale oli kerge seda „ei“ öelda, sest ta oli kolleeg, mis sest, et aste kõrgemal. Aga kui sa võtad nüüd päris suure ülemusega, siis sa pidid kavalam olema, miks sa ütled „ei“. Sest seda tegi ka Tallinna toimetaja haruharva, kui ta jäi häтта ja kõik ütlesid „ei“, provintsist nii-öelda. Pärnu ütles „ei“, Kohtla-Järve „ei“, Tartu „ei“. Siis ta pidi pöörduma kõrgema ülemuse poole, et kuule, mis me teeme? Ja siis tavaliselt järgnes uus jutuajamine. Aga seda, et ütlesid, et

tahetakse... Ega see, et seal mingi partei kongressile pühendatud üritus on, selle peale vilistasid. See oli, kuidas öelda, „külgekleebitud asi“, sest tegelik üritus oli hoopis midagi muud. Aga siis kleebiti kõigile üritustele, ükskõik, oli ta rahvatantsupidu või spordiüritus, ju mingi loosung külge. Seda loosungit, seda ei arvestanud keegi!

Kas kellelgi tuli veel mõni situatsioon meelde?

M30: Mul tuli. Mul tuli tänasest meelde. Kolleeg X5 ütles, et siin on nimekirjad kooridest, kes saavad laulupeole, et kirjuta. Ma ütlesin, et ma ei saa seda kohe kuidagi kirjutada, sest see on mulle... see laulupidude teema on mulle psühhofüüsiliselt vastumeelne. Sest et, kui ma olin väike poiss ja poistekooriga käisin Tallinna laulupeol, siis oksendasin sest päikesepistest sinna lava peale, kaare alla. Aga seda võiks võtta naljana ka, sest Vene ajal oli ju tõesti neid partei kongresside ja partei saadikute ja mingite nende teema... See oli küllaltki, kuidas nüüd öelda, vastumeelne. Aga nii kõva mees ma ka ei olnud, et oleks keeldunud, aga siis oli võimalus panna pseudonüüm. Meie ju lehes oma häält ei saa kasutada...

M49: Jah, jah.

M30: ...nagu raadios. Paratamatult iga inimene räägib oma häälega ja kohe saadakse aru, et M49 või kes tahes. Aga siis jah, mina kasutasin pseudonüümi.

N40: Mina meenutan siis... Ütleme need teemad, mida **tuli** teha, nagu M30 ka siin ütles, et nagu oli siin see nõuka aeg, neid andis ära rääkida. Kui ma ei oska ikka sellest sõjalis-patriootilisest kasvatuses midagi, siis ikka ütled, et too teine valdab teemat paremini, las teeb tema. Aga ära on öeldud rohkem sellepärast, kui vaatad, et teema käib üle jõu või mina kardan... Ükskord pidin mingit uudislugu tegema keemiakonverentsist ja ükskord ma olen sellel teemal ka põrunud. Läksin mingisugusele Tallinna teadusüritusele kogemata ja pidi olema haridustöötajate üritus, aga oli hoopis teaduse üritus. Ja mina siis noore rohelisena kirjutan kogu selle keemia jutu maha, refereerin seda, vaatasin oma arust kusagilt entsüklopeediast või õpikust järele. No see oli nii vigu täis kui sigu ja mul oli nii ääretult piinlik. Teist korda ma keemialiimile loomulikult enam ei läinud. Aga noh, mitte ainult keemiast... Kui sa lihtsalt tunned, et ma ei ole pädev või mingil muul põhjusel, et mina ei sobi seda teemat kajastama.

M30: See oli tõesti argument ka, kui ma nüüd mõtlen, mina sain ka mõnest...

N40: Nii sai ära öeldud. Ja ega meil ei olnudki sellised suhted. Eks kui saadeti inimene ja

ta rõõmuga „oi jah, oi jaa!“ ei karjatanud, siis see, kes seda teemat pakkus, sai aru, et seal midagi ei tule ka ja ta otsis ise selle teise tegija, kes oli valmim või kogenum sellel alal. Ja teine, sellest Ekstra ajast ma mäletan, kus seal tehti igasugu persooniinervjuusid ja otsiti, siis oli nagu...

M30: Postimehe laupäevalisa.

N40: Jah, Postimehe laupäevalisa. Prominendid ei olnud veel väga ära kulunud ja siis neid seal otsiti ja iga nädal pidi mingisugune vähemalt kaks prominenti, üks siis suurema looga, teine väiksema looga... Vahel seal ma nagu tundsin, et see inimene... Võib-olla mul oli natuke sõnaõigust seal ka, ma ütlesin, et ei tee sellest lugu! Aga need olid juba sellised isiklikud eetilised probleemid, miks see inimene mulle vastumeelne oli ja ma arvasin, et teda ei ole vaja meie lehes laotada. Ma ei oska muud öelda.

Millised need eetilised probleemid olla võisid?

N40: Noh, kas mulle tundus, et see inimene on ülbe või ta on ennast täis või ta on edev või ta on rumal või... Noh, need on ju kõik isiklikud muljed, ega seda ei saa öelda. Teinekord on ka, loomulikult, väga meeldivaid ümberpöördumisi, et lähedki oma arust sellise koleda inimesega intervjuud tegema, kellel mõtled, et no ma talle lajatan, no ma püüan teda, taevast hoidku! Siis järsku vaatad, issand, kui meeldiv inimene! Tulebki meelde, et see oli mitte siseminister, vaid politsei peadirektor...

M30:Marko Kübar?

N40: Ei olnud, Ain Seppik oli. Ja just selle suure kuulsa loo valgusel, kui ta oli selle ühe Viljandimaa taluniku moonipõllu maha niitnud, andis käsu...

M30: Kõvatomas oli selle moonipõlluniku nimi.

M22: Kõvatomas jah.

N40: Jah, Kõvatomas oli jah, täpselt. Ja mina lähen sinna ja kujutasin ette, et maru kihvt lugu on, et moonid langevad ja masinad mürisevad ja Seppik annab Tallinnast käsu, kole! No pärast ta võttis seifist oma revolvri... Ai, seda vist ei tohi rääkida!

(Naeravad).

N40: Ei noh, ühesõnaga, väga intelligentne ja väga meeldiv inimene. Ja ta põhjendas mulle isegi selle ära, ma ei suutnud sugugi mõista, miks seal metsa vahel peab moonipõllu maha niitma, ma hakkasin isegi seda mõistma, tõepoolest! Ma tõin muidugi Kõvatomase käest kotitäie mooniseemneid ka ja külvasin oma aeda ja nad olid nii

kõrged, kõrged, minust palju pikemad, ilusad! Aga ausalt öelda ega ma järgmine kevad ei julgenud enam külvata ja ma ei olegi külvanud, see mooniseemne kott on...

Sul on ka mõni...?

M22: Minul on jah, mul tuligi meelde, üks on üsna lähiminevikust ja nagu M49 ütles ka, suhtlemisest Tallinnaga. See oli vist üks kolm-neli aastattagasi, oli ikka neli jah, kohalike valimiste aeg oli jälle. Ja ega Päevakaja toimetaja suures raadiomajas, alati sa ei tea, mis üritusega tegemist on. Väga kõlav pealkiri sul pannakse, aga pärast tuli välja, et see oli lauspropaganda ja sündmust ennast polnud üldse ollagi. Siis me hakkasime natuke põhjalikumalt kaevama ja tööd tegema ja siis ma helistasin tagasi, ütlesin Päevakaja toimetajale, et siit küll uudislugu välja ei vea, et see on ju lausparteipropaganda, et mina keeldun seda tegemist ja siis ta sinnapaika jäi.

Aga üks oli selle aasta algul, jaanuari kuus ühes teises meediakanalis, kus öeldi, et see erakond ja see inimene tuleb lihtsalt sopaga üle valada. Ja minu vastus oli laua taga koosolekul resoluutne „ei“ ja ma ütlesin, et üle minu laiba! Ja ma ei teinud seda ja see lugu ei läinud ja oligi kõik.

Aga see oli konkreetne inimene, kes ütles, et see lugu tuleb teha?

M22: Jah, peatoimetaja.

See ongi minu järgmine küsimus tegelikult. Kui palju ja millistes formaatides saab üksik ajakirjanik teemade ja fookuse valikul kaasa rääkida?

M30: Teemade ja fookuse valikul? Fookus on mis?

Loo fookus, et kuidas seda lugu lahendatakse...

M49: Et mis nurga alt või kuidas sa lähened.

Jah.

N40: Et kas partei on hea või partei on halb, kumba fookust sa pead näitama.

(Naeravad).

N40: Minu arvates saab ikka üsna palju.

M30: Muidugi.

N40: Kõik oleneb muidugi ülemusest, kui palju temal endal see...

M49: Jah.

N40: ... ettenägelik... kui täpselt ta kõiki asju ette näeb ja nii edasi. Ühtedega saab

rohkem, teistega vähem. Aja jooksul on meil... No meil on väga võimukas ülemus praegu, eksole, temaga peab arvestama ja tema soovidega. Aga annab küll.

M30: Ülemus teab ka, et kui ajakirjanik ise leiab endale mingi iva, mis tekitab temas soovi ja vaimustust kirjutada, siis tuleb ka lugu parem. Ja ma arvan, et mitte ainult see meie ülemus praegune, vaid ka senised... Kõik on taibukad olnud selles osas.

N40: Ma lihtsalt mõtlen selles mõttes, et üks lihtsalt hoiab lehte ja toimetust kõvemini käpas, tal on kõik kombitsad väljas, eksole, ükski asi sealt vahelt välja ei jää ja ta kujutab üsna täpselt ette, kuhu see peaks välja viima, see lugu. Teine, meil on väga mitmesuguseid, minul vähemalt, ülemusi olnud... Teine annab sulle nii vabad käed, et alustad võib-olla ühe fookusega, tuledki välja, nagu öelda, teise fookusega. Noh, kuidas asjaolud kujunevad selle uurimistöö või materjali kogumise käigus, kui seda aega muidugi teha on. Minu arust on küll, sest ega ei saa ka kõige kindlama kontseptsiooni andnud ülemus, vähemalt meil ei ole vist selliseid olnud, ütelda, et sa pead **täpselt** seda tegema. Minu elu praktikas vist ei ole seda küll ette tulnud. Üks siiski oli! See oli kunagi nõukogude ajal. Ilmus Egon Ranneti “Kivid ja leib”, mida kusagil väga, väga maha tehti ja toimetaja soovis, et selles romaanis nähtaks ka positiivset poolt. Ja mina, noore ajakirjanikuna, tahtsin tol ajal hirmsasti kriitikuks saada, mul oli väga hea meel, et mulle see ülesanne pakuti. Ja siis ma lugesin selle raamatu tõesti läbi ja ma ei ütleks, et ma hosianna laulsin talle, aga ma leidsin sealt tõesti kohti, mille positiivseid asju ka esile tõsta, nii et... See on võib-olla, ma ütleks, ainuke asi, kus saaks öelda, et on nii-öelda tellimust täidetud.

M49: Muidugi oleneb vahel ju sellest, kas nüüd **ise** tuled nüüd selle ideega välja, tuled pakud selle, siis sa ju määrad fookuse praktiliselt ise ära. Aga kui tuleb ülevalt poolt, siis on keerulisem, siis no... Kui langeb kokku on väga kerge, kõik. Aga kui sa nüüd tõesti... Me oleme kõik kogenud seda, et ma teeks seda lugu teistmoodi, see on nüüd, kuidas öelda, sinu meistrilikkus, et sa ei lase seda ülemuse ideed põhja, aga samal ajal tuled oma jutuga sinna juurde.

N40: Nii et ülemus ka ei pettu.

M49: Just nimelt. Et see on nüüd kõige raskem, aga mis on praktikas olnud meil kõigil. Ega lugu ilmumata ei jää, aga sa pead olema osavam selle kirjutamisel.

M30: Üks osavus, mida ma olen rakendanud, on see, et tundes ülemust, olen ma söötnud

sega ideed niimoodi tasahilju. Ütleme, ühel korral pool ideed ja teisel korral mingi osa ideest ja kolmandal korral järsku koosolekul ütleb ülemus mulle, et kuule, ole hea M30, mine tee sest lugu, sellest saab hea loo!

M49 (naerab): Seda trikki on meil kasutatud.

M22:Etapi kaupa, jah.

N40 (naerab): Vaata, sina ka! Ma ütlen ka, kui kaua mina juurutasin seda arvamusintervjuud, et mispärast kolm veergu peab olema ja kõrvale ma pean mingeid tobedaid kirju, välja mõeldud või mida iganes, panema, kui mul on korralikku intervjuu teksti nelja veeru jagu! Või et paneme pildi suurema. Ei! Natukese aja pärast tuli, et miks me selle pildi nii väikese panime? Ma ütlen, et siis ei mahu kirjad ju kõrvale. Aga milleks neid kirju vaja on?

M30: Ülemused tuleb üle kavaldada.

M49: Just, loovalt tuleb lähendada!

N40: Sest ega ülemust ei maksa ka...

M49: Ta on ka inimene ja ta on ka mõjutatav, eriti kui sa ikkagi mõistusega lähened.

N40: Ja kui ta on ise asjalik inimene, kes...

M49: Just, just.

N40: ... oma tööst hoolib ja kvaliteeti tahab, siis... Nagu ütlesin, ühel on väga kindel nägemus, teisel ei ole.

Kas see siis oleneb sellest, et kui ajakirjanik pakub ise teema välja, siis ta saab öelda lõppsõna ja kui pakub peatoimetaja, siis ütleb tema, kuidas seda lugu lahendada peab?

M49:Mitte alati, ei ole siin sellist... Ma ütleksin, te nüüd vaielge vastu, aga mina ütlen, et siin ei ole nii üldistatav reegel. Oleneb olukorrast täiesti.

M30:Ikka iga asja saab kolleegidega arutada.

M49:Väga harva on, kus pannakse nii raamid ette, et...

M22:Et sa pead minema.

M49:Seda on väga harva, ma ütleks.

Võtan järgmise küsimuse. Palun meenutaga lugusid/olukordi, kus loos osalevad inimesed on pärast solvunud ja/või kaebavad või kus inimesed ei taha, et neid

küsitletaks?

M49: Seda, et ei taheta, seda on muuseas üpris tihedasti. Osa inimesi on edevad, kes on nõus ükskõik, mis teemal... sa võid pöörduda mis tahes, ta on nõus. Aga osa inimesi heameelega, mitte et tal ei oleks oma arvamust, aga ta ei taha esineda selle oma arvamusega. See on täiesti... Mul ei tule nüüd nimesid kohe, aga oi, seda on väga palju kordi. Ja siis mõne puhul pead kõvasti töötama, sest sa tead, et ta on tark inimene ja ma tahan tema... Ega piltlikult öeldes, näiteks Juhan Peegel oli ka see, kes alati ütles, et ei, mis mina, võta see või teine või kolmas. Sest ta oli lihtsalt tagasihoidlik inimene ja leidis, et minu arvamus ei ole parem. Ehkki ma teadsin, et kui ta ütleb, on sisukas tal see ütlemine. Mina kui ajakirjanik tahan, oled sa nüüd Juhan Peegel või teine, ma tahaks saada sellist, mis on väärt midagi. Me ju iseendast valime sellise partneri, et me ei lähe ju... Ma tean ju, kes on lihtsalt loll või karjerist, ma väldin teda, ma lähen teise juurde.

Aga selliseid olukordi, kus inimene tuleb pärast ja kaebab selle loo peale või talle ei meeldi seal midagi?

N40: No mind on näiteks kaevatud Avaliku Sõna Nõukokku. Kes see oli, kes neid Jaani kirikule oma vitraaže pakkus?

M30: Selle kunstniku nimi oli...

M49: Raus.

M22: Raus, jah.

M30: Urmo Raus.

N40: See oli väga pikk, ta ikka... Kuna X6 käsitles seda teemat ja siis tal oli selline seisukoht, et... Kriitikat oli väga palju nende vitraažide kohta. Leiti, et see ei sobi Jaani kirikule, need olid sellised kaasaegsed, üldse mitte sellised historistlikud. Ja siis ta hakkas järsku ette kujutama, et X6 laseb tema projekti põhja vägisi ja on kellegi poolt kinni makstud, mis on muidu väga sage etteheide. Väga kummaline! Nii pika elu jookusul pole keegi minul...

M49: Vaat et mind ka mitte!

N40: ... püüdnud mind kuidagi maksta, ma ei kujuta ette, kuidas selline asi toimub, väga huvitav oleks võib-olla selline kogemus saada veel! Aga siis ta ärgitas ühe noore daami kirjutama mingit arvamustlugu ja see lugu oli väga mage ja vilets ja ma sain aru, et ta ei ole päris eesti rahvusest ja ma õpetasin ja lasin tal mitu korda ümber teha seda lugu. Ja

lõpuks see lugu jäigi kusagile seisma. Ja siis ta kirjutas sellest teistes väljaannetes ja kaebas Avaliku Sõna Nõukogusse, et mina hoian informatsiooni või teistsuguseid arvamusi kinni ja nii edasi. Lõpuks tuli välja, et see daam, kes tema projekti kasuks kostis, oli selle ettevõtte turundusjuht, kes oleks tellinud sellele vitraažile need metallraamid, tellimus nii-öelda, mõlemad olid huvitatud loomulikult sellest. Ma oma arust küll põhjendasin, et esiteks arvamislugu ei olnud kuidagi seotud informatsiooniga. Arvamustoimetajal on õigus valida ju lugu, kui lugu on ikkagi vilets, eksole, või ükskõik, missugused on minu kriteeriumid, mille järgi ma lugusid... See ei ole nii, noh, nagu mõned kujutavad: „mina kirjutasin kirja, miks ei ilmu, kuna ilmub?“ Ei ilmugi mõni kiri, kui ta midagi ei ütle ja ei ole üldse avalikkusele huvitav.

M49:Absoluutselt.

N40: No vot, minu seisukohta seekord... Me saime tauniva otsuse selle kohta, et me ei andnud õiget infot. Et pärast siis tulid kõik need turundusjuhid ja värgid ja stoori keris seda ja teist. See oli minu arust selline väga ebameeldiv kogemus, kuna eri asjad olid eri pajas, toimetaja **õigus** valida artikleid oma küljele!

M49:Absoluutselt, absoluutselt.

N40: Ja mis mingi Karmen mulle nüüd ütleb, eksole! Ma isegi ei teadnud, ma mõtlesin tõesti, et inimene tahab kirjutada, aitasin, redigeerisin, mitu korda toimetasin, vestlesin, et kirjuta veel, süvenda seda ja toda ja kolmandat kohta, igavese hulka aega raiskasin ära ja pärast... Aitäh!

Aga solvumisi on olnud küll ja eriti selliste tõsiste teemade puhul. Näiteks ma mäletan siiamaani... Me juba teretame... aga ma kirjutasin kunagi ühest koolist, ühest õpilasest, kes enesetapu tegi. Kuulasin ka seal palju jutte ja jäi nagu üks õpetaja, kes nagu oleks ka natuke asjale... mitte kaasa aidanud, aga võis ka seda teismelist poissi mõjutada suhtumisega või kuidagi niimoodi. Pärast seda lugu kooli direktor helistas, ta hääl värises nii sügavast solvumisest, et oma lapsed käisis siin koolis, kuidas te julgesite, kuidas te saite sellist lugu kirjutada! Sellised lood on muidugi väga emotsionaalsed ja... Püüdsin küll väga paljude inimestega vestelda ja kui ikka tundus... Ega kõik need asjad ei ole üks-ühele seotavad, et just nüüd täpselt sellepärast, aga midagi oli seal suhtumistes valesti. Et see oli üks selline lugu.

M30: Minul on ka olnud, aga mul ei tule kahjuks ühtegi näidet meelde. Võib-olla toimib

siin üks mälu hea omadus, et pahad asjad ei jää meelde.

N40: Aga mõned ikka jäävad igavesti.

M30: Aga ega noh, kui on suisa viga, siis tuleb õiendus panna lehte, see on loomulik. Tegijal ikka juhtub!

M49: Enamus proteste ei ole vea pärast, seda on harva. Rohkem on just sellesama, kus leitakse, et lugu on **põhimõtteliselt** vale.

N40: Või on vale suhtumist propageeriv.

M30: Siiski, üks näide tuleb meelde. Kuidas see küsimus kõlas, et järsku pole se e näide?

Küsisin, et palun meenutage lugusid/olukordi, kus loos osalevad inimesed on pärast solvunud ja/või kaebavad...?

M30: Ja minule väljendas solvumist eelmisel teisipäeval Mare Tommingas, Vanemuise balletijuht, kes lavastas Queeni. Mina võtsin, uue meedia aeg, telefoniga ühe laulu üles. Aga telefoni pilt on ju äärmiselt nigel ja siis... No *Youtube* on täis selliseid, no Postimehe veeb ka. Mare Tommingas heitis mulle ette pärast seda, kui juhuslikult oli juba näinud seda videot Paavo Nõgene ja kirjutas mulle, et hästi M30, väga hästi tehtud video! Pärast seda, järgmisel päeval, kirjutas Mare Tommingas mulle, et mis see on, et minu kui lavastaja käest ei küsitud luba video salvestamiseks ja niivõrd halva kvaliteediga video, see jätab lavastusest halva mulje! Ja siis ma palusingi *online*-poisil maha võtta selle video.

N40: Rohkem on ikkagi tänu olnud, kui hakata neid kahte kategooriat kõrvutama.

M22: Positiivset on siiski rohkem.

M49: Ühe asja siiski ütlen, mis raadios on omapära. Me oleme saanud teinekord udida, kus öeldakse, et teie raadios oli nii ja nii ja nii, et noh, jama. Ma pingutan oma mälu ja ütlen, et ma ei tea sellist lugu, me pole käsitlenud! Kuidas ei ole, ma ise kuulsin! Ma ütlesin, kas te ikka ise? Ei no, hää küll, ma ise ei kuulnud, mul naaber kuulis. Ma ütlesin, kas see ikka oli meie raadio? Aa, selle peale ma ei mõelnud! Miks meil on nõue kolm nädalat musta linti kasti hoida? Just selleks, siis me võtame selle kuupäeva ja kellaaja välja ja ütleme, et kallid inimesed, sel ajal te kuulsite mingit muud raadiot, mitte meie raadiot. Selleks on nõue, et neid proteste ära hoida, et kolme nädala nõue. See aitab palju.

M30: Meil ei ole nõuet, aga mul on ka mõned olulised salvestused teatud aeg alles.

M49: Teatud aeg, jah.

M22: Minul oli ka kunagi ka ühe kooliga, vist seitse või kaheksa aastat tagasi. Oli kaks erinevat õpetajate seltskonda, kes omavahel nägelesid ja lõpuks oli nii, et vaesed lapsed sattusid ohvriks. Ja siis ma tegin ka mingi argipäeva saate ja üks kaklevatest pooltest hästi pikalt-laialt heietas seal. Mina ei hakanud seda heietust eetrisse panema, jutustasin lihtsalt lühidalt ümber ja võtsin sealt lihtsalt väikese tsitaadi. Ja selle peale ka kohe närviline telefonikõne, et te valasite meid solgiga, sopaga üle, me anname kõik kohtusse! Ma ütlesin, palun, pöörduge kanali peatoimetaja poole, meil on olemas, eksole, salvestis, see saade on arvutis olemas, helifaili kujul. Kuulame selle läbi, palun tulge Tallinnasse või tulge Tartusse, mulle saadeti Tartusse selle saate salvestus... Ja siis ma helistasin tagasi, aga noh, ju siis jõudis mõistus ka pärale, et ei no me ikka loodame, et te vist ikka ütlesite õigesti. Et me ei hakka seda teekonda ette võtma, läheb nagu kalliks ja terve päev läheb ka raisku.

M49: Aga see on afektiseisundis, tähendab, kui ta nagu esimesena saab... Ükskõik, kas ta kuulab või loeb... Kui ta natukene järgi mõtleb, siis 99% see kõik taandub, siis hakkab mõistus tööle.

Ma lähen järgmise küsimuse juurde, et palun püüdke sõnastada eetilisi konflikte, mida te olete oma töös kogunud?

N40: Kelle vahel?

M49: Vot jah, täpsustame, mida sa mõtled.

Need võivad olla eetilised konfliktid, mis tulenevad teist endast või teie tööst või...

M30: Noh, seesama Vanemuise näide. Ma olen nüüd seal seda kultuuriteemat, ma ei tea, kümme aastat järjest teinud. Alguses ka olin, Edasi kultuuriosakonnas, Priimäe ja Tiia Kevvaiga koos. Aga nüüd siis järjest kümme aastat ja need suhted on nii tihedaks läinud, noh, teatriga ja kunstnikega ja kirjanikega. Teinekord see lähedus tekitab eetilist probleemi, eksole. Et oleks vaja kirjutada midagi sapisemalt, aga teisest küljest ei saa, sest kuidas sa teed tuttavale inimesele...

N40: Nad on sul allikad ka ju, see küsimus. Nii või teisiti.

M49: Ma toon selle asja teist poolt. Lembitu Kuuse, hästi tuntud telenägu, hea sõber mul. Ma nüüd olen jälginud tema saateid palju, 25-30 aastat. Tal ei ole ühtegi saadet, kus ta sõidaks, nagu ajakirjanike keeles öelda, teisele sisse. Ühesõnaga, kas nüüd teenitult või

teenimatult, oleks terav. Ta on 101% kõigiga sõber. Ma olen talle mõnikord öelnud, et kuule, see on jama, ma tean, mis seal telgitaga on, aga sa vaikid! Ta ütles, et tead, ma tunnen, nad on mul nii head sõbrad kõik, ma ei suuda sõita... Ütles, et mõne teise natuur, vastupidi, ta otsib, kuidas öelda, leida, millega sulle lajatada. Ütles, ma hindan teda kui inimest, jah, ükskõik, mis tal äpardus. Kasvõi Indrek Pertelson nüüd jääb oma miljonitest ilma, ega tema olümpiapronksid jäävad alles ja hinnatakse ikka kui atleeti, aga et ärimaailmas kõrbes. Ütles, et mina ei ole see, kes teda veel materdab otsa, aga osa ajakirjanikke naudib, kui ta saab nii-öelda...

M30: See oleneb tõesti naturist, inimese iseloomust või...

M49: Just, tahangi öelda.

M30: ... inimese põhiolomusest.

N40: Ja vanast ajast võib-olla selline asi, et no mõni tubli noor inimene, eks ikka kirjutati portreesid või olemuslugusid. Ja läksid vaatasid, mõni tõesti tore, kas ta siis luges luuletust või tegi tantsu või oli oma töö juures tubli inimene. Ja kirjutasid talt sellise positiivse loo. Ja siis kui toimetaja ütleb, et aa, kas ta on kommunistlik noor ka? Küllap ta on, kus ta siis pääseb! Aga siis kirjutame siia juurde, et kommunistlik noor see ja teine! Ma ütlesin, et ma ei läinud ju lugu kirjutama... No mis siis, mis sul sellest, eks ole. Siis vahel tekkis... No see on väike asi, et nagu tolle aja kohta kõik räägivad, et pidi, et no kui ta **on**, et miks siis mitte seda kirjutada! No vot siis olid ajakirjanikud... Meie nagu ikkagi... keegi ei läinud ju tegema.... Või mõned ikka läksid...

M49: No see oli erand.

N40: No aga oli ju... Meil oli parteielu osakond, seal pidi inimene töötama, kes oli...

M30: Põhimõtteline kommunist.

N40: Tema läks tõeliselt otsima. Aga samas teadsime me küll, et kõik noorteüritused olid komsomolikomiteede nime all. Teist noorteorganisatsiooni ju ei olnud. Aga see... See oli nii vägivaldne, tema ei teinud seda kommunistliku noorena, mina ei kirjutanud lugu kommunistlikust noorest, miks me peame selle sinna vahele toppima? No vahel õnnestus ära tõmmata maha ja mitte panna seda, aga... Ma mäletan, selline probleem tihtipeale oli, kui mingi partei liige oli või... Samuti mingi kunstnik sai uhke näitusega hakkama, kogemata oli ka parteis, siis oleks pidanud sinna kultuuriloosse kirjutama, et näed, partei liige. Vot selline lugu. Aga muidu eetilisi konflikte on ikka olnud, on ju öeldud, et

ajakirjanikud elavad viis aastat vähem kui ma ei tea, mis teise elukutse esindajad. Muidugi, kui sa teed rasketel teemadel, kirjutad... Nagu seesama enesetapu lugu, sa võid ju tahta kõige paremat, sina ei ole ju see jumal, kes kõik need otsad kokku sõlmib ja ikka jääb seal midagi kripeldama ja... Tõepoolest, seal üks meesõpetaja oli, kes siis oli seda poissi mõnitanud ja ma väga palju temaga rääkisin ja jäigi selline mulje, et ta ongi selline, kelle suu lihtsalt liigub ja ta ei mõtle, mis ta räägib. Ja eks natuke jah, oli tal üks osa süüd. Aga seal läks see õpetaja töölt ära. Sellest on möödas, oi jumal hoidku, kümme või viisteist aastat ja ta eelmisel aastal helistas mulle, et kas te teate, mäletate mind? Issand jumal, mäletan küll, mis ta nüüd minust tahab? Kaebas, et kaks-kolm pärna on ta maja eest ära nuditud, kas mind võiks see liigutada. Ma ütlesin, et liigutab ikka.

M30: Kas ma võin nüüd ka hinge kergendada kahe -kolme lausega?

Jaa jaa, muidugi!

M30: Hiljuti oli siin Tartu Kunstigümnaasiumi korraldatud järjekordne karikatuurivõistlus „Mida naerad, koolijüts?“ ja mina olin žüriis, aga samal ajal olin ma ajakirjanik. Ja siis otsustasime žüriiga, et esimese preemia saab niisugune vahva pilt, oli eskimo ja nende mingi naine seal. Teemaks oli mood. Otsustasime ära, et esikoht sellele. Siis läksin nupukest kirjutama, nupukese jaoks järgmisel või ülejärgmisel päeval ei olnud kohta, et nädal aega hiljem. Ja siis helistasin kooli ja täpsustasin midagi ja selgus, et see esikoha saanud töö oli plagiaat. Noormees oli selle kusagilt maha joonistanud, internetist otsinud ja... Ja siis ma tegin nupukese niimoodi, et ma ei kirjutanud, et esimese koha töö oli plagiaat. Lihtsalt pidasin õpetajaga nõu, et kuidas see mõjub pedagoogiliselt, kas kirjutada, et esikoha saanud töö osutus plagiaadiks, et poiss saaks õpetust lehes või saab ta juba niigi karistada? Ja siis õpetaja ütles, et vast parem oleks, kui ei kirjuta. Ja ühesõnaga žürii otsustas ümber, et esikoha sai see töö, mis teiseks jäi jne. No eetiline konflikt.

N40: Igasugused äraütlemised on ju ka mõningal määral eetilised konfliktid. Eks toimetajal on ju sageli, kui inimene tahab parimat, ta kirjutab mingi loo, on palju vaeva näinud, ta on muidu igati lugupeetud inimene, aga ta ei ole see lugu, mis meile sobib või sinna formaati. Siis seda talle selgeks teha, püüdes teda mitte solvata, et ta aru saaks...

M22, kas sul tuleb ka meelde midagi?

M22: See läheb sinna alla. See oli üks paar aastat tagasi või kolm aastat tagasi, oli ka üle-eestiline koolilehtede, kooliraadiote konkurss. Nagu M30 ütles ka, et oli žüriis, aga mina teadlikult taandasin ennast, et taheti ka komisjoni panna. Ma ütlesin, et kuidas ma saan ise selles komisjonis olla, kui ma õpetan samas koolis ka meediat ja raadioharu ja samas kui mu oma laste tehtud raadiosaated on seal konkursil? Ma ütlesin ei, see on täiesti välistatud! Et on küll selliseid asju ette tulnud.

Vaatame nüüd videot ja selle esimese video põhjal täidate ankeedi esimese poole ehk esimesed kolm küsimust.

M30:Kaua meil läheb?

Ma arvan, et paarkümmend minutit.

N40 (sosistab): Hoiame sõnu kokku!

(Vaatavad videot, täidavad ankeeti, märkimisväärne kehakeel puudub).

Ma näitan nüüd teist videot...

(Vaatavad videot, täidavad ankeeti, märkimisväärne kehakeel puudub).

Lõpetuseks on mul mõlema loo kohta ka paar küsimust. Esimene küsimus on see, et kas te nägite nendes lugudes eetilisi konflikte?

M49:Sa mõtled ajakirjanikuga, kes seda lugu tegi või mis mõttes?

Ma mõtlen nendes lugudes endas.

N40: Kumba kohta sa rohkem tahad teada?

Mõlema kohta.

N40: No mingisugused konfliktid olid minu arust küll. See esimene poliitikalugu, see oligi poliitiline ärapanemine ja see oli seal nii selgelt välja toodud. Ja see lugu pole... Siinemaani seda stoorit meenutatakse, kus tegelikult lugu ei olnudki, keegi ei mäletanudki midagi, keegi võib-olla teadis, et oli Pallon ja oli alkohol kaks aastat tagasi. No kuulge, mis kohtustoori see on! Ja siis see pateetiline viinasiltidega võrtsitamine ja kogu see kohtunike jutt oli nii segane, nii et minu meelest on eetiline konflikt üldse sellise teema nii pikk käsitus, tule taevas appi!

Teise loo kohta võin ka öelda, mul hakkas väga häirivalt kõrva, et on paljulapselisest perest ja tal kodus haiseb... olid seal vist sellised sõnad sees. Mis ta oli Paide või Põltsamaa?

M49:Paide.

N40: Väike koht, Rene, paljulapseline... Ta on äratuntav kohalikus mastaabis, ei aita see must side seal silmade peal, teda võib ära tunda ka mujal ja ma kujutan ette, et paljudele jääb see hais ja paljulapselises mingisuguses seoses meelde kui midagi väga halba. Ma ei tea, kuidas see pere on, siin ei olnud tema vanemate kohta öeldud, veel see puudus, et joodikud jne. Ei saa inimesele nii suurt pagasit kaasa anda! Ma ei oska öelda, kuidas ma oleks teinud, ma oleks midagi teistmoodi teinud, aga need on ju väga pieteeditundelised teemad, kuigi väga vajalikud. Teema oli väga aktuaalne ju – koolivägivald jne, aga ilmselt neid ei saa niisuguse tavalise skeemi järgi käsitleda.

Kas kellelgi tuleb veel midagi meelde?

M30: Kui juba oli räägitud poisi perest, siis oleks pidanud ka pere käest midagi küsima või vähemalt üritada küsida. Ei olnud niisugust vihjet, et nagu oleks seda tehtud.

N40: Teist poolt ei olnudki siin, jah. Või miks nad üldse kaklesid?

M49: Ei see oli kehv, see oli vana lugu. See oli näha, et see oli kümnetest piasjasjadest juba kasvanud niiviisi välja, nii et see ei olnud mitte ühekordne intsident. Nüüd ta läks, kuidas öelda, võimendus lihtsalt. Aga tegijana, kui ma mõtlen, et ma olen ise teletööd teinud, ega ta nägi isegi vaeva see tegija, noh, ma võtan ajakirjanikuna, selles mõttes, et ta võttis... Viis tegelast oli tal seal, kui nii võtta. Ainult et nüüd üks pool oli see kodu pool. Aga ma kardan, et see kodu pool...

N40: Ei oleks esinenud.

M49:Just. Just tahtsin seda öelda.

N40: Ei noh, seda küll. Aga võib-olla oleks see... poisi kodu üldse välja jätta, kui juba! Milleks seda?

M49:Ei noh, siis saab kuidagi teistmoodi serveerida. Praegu ta väga robustselt tegi!

N40: See, et ta paljulapselisest perest on, ei tähenda, et ta peab pätt olema või vägivaldne või...

M49:Justnimelt. Vastupidi, on küllalt paljulapselisi, kus on...

M22:Sellega nagu öeldakse, et paljulapseliste perede lapsed ongi umbes á la...

M49:Mis ei ole õige.

N40: Ta võib ka õige olla, aga...

M49:Aga nii ei tohi üldistada!

N40: See on ebaeetiline.

M49:Absoluutselt!

N40: Ükskõik kui suur pätt see poiss on. Võib-olla seal on üks korralik lapsekene ja saab neist kunagi president veel.

Kas tuleb kellelgi veel meelde midagi?

N40: Siis on kõik.

Ma kirjutasin need eetilised konfliktid üles. Kui te neid vaatate, siis kuidas oleks saanud ajakirjanik neid lahendada?

M30: Palloni asja oleks võinud nupukesena edasi anda. Kui kohus otsustab, siis ühesõnaga... mitte nii pikalt kedrata seda. Kohtuasi muidugi tuleks fikseerida, et on, aga et...

N40: Aga seal oli ju ka kaks kohtulugu segamini. Seal oli see alko... Juba see, et kaks vana asja pandi kokku ühte lukku, juba see tähendab, et selle loo eesmärk oli üldse midagi teist.

M49:Absoluutselt.

N40: Ja infona on need asjad ju kõik läbi käinud. See kohtu... see hääleostmise lugu. Seda ju käidi ka kohtus, no milleks seda! Ja seal tuli ju ka välja, et ei otnud ju keegi midagi. No meie võime ju uskuda, mida me tahame uskuda, aga me ei saa seda ajakirjanduses... Vähemalt mina siamaani arvan, et me ei tohi selliseid pooltõdesid levitada, kultiveerida, mis meil endalgi selged ei ole.

M49:Ja minu arust praegu see asi oli ju enne kohtuotsust?

Jah.

M49: Aga ta oli juba süüdi mõistetud!

N40: Juba enne süüdi mõistetud!

M49: Kõik maha materdatud, maha tehtud. Kohust ei olnud enam üldse vajagi, sest juba töö on ära tehtud!

M22: Ja mul on kohati selline tunne, et see päevatoimetaja, kas see ei olnud mitte isegi eetriaaja äratäitmisega...

N40: Märt Treier mõnules, nagu pastor luges!

M22: Hakkab ka see, et vana õelus ise, et: „Otsi, punu sellest kokku!“ Seal hakkab minema toimetaja isiku suunas see asi.

N40: Aga toimetaja oli siin ise kogu selle stoori esitaja ju, nii et järelikult oli see tema siin, kes selle...

(M30 lahkub).

Läbisegi: Mina tahan ka ära minna... Me tahame kõik ära minna...

Aga selle poisi puhul te juba viitasite ka nendele asjadele, et ilmselt oleks siis teinud niimoodi, et ei oleks olnud äratuntav ja ei oleks pereprobleemidele viidanud?

N40: Jah. Et võib-olla oleks võinud isegi natukene ulatuslikumalt... kuna teema on ju väga...

M49, M22: Väga oluline.

N40: ... väga oluline, aktuaalne. Lihtsalt võtta see, nagu öelda, ajendiks, et sellised asjad... Seal on ühed raskused, mida peab õpetaja tegema, mis tal üle jääb nende kaakidega, eksole. No seal oli muidu infot, et pöörduge alaealistesse või saadetakse erikooli või võtke ühendust. Nii et noh, võib-olla oleks selle poisi isiku ja need teised intervjuud tema kaasõpilastega... See on ju selge, et kui ta kakleb, siis ta kakleb, et võib-olla otsida lihtsalt lahendust mingite teiste tegelaste abil, mitte selle Paide koolikese kakluse peale nii pikalt... Mitte seda heietada, vaid lahenduse poole suunata. Et kakeldakse, seda me ju teame, kõiki kaklusi me ei saa ju kusagil ei telekas, ei raadios, ei ajakirjanduses käsitleda. Kui me neid käsitleme, meil peab olema mõte, miks me seda teeme, järelikult me peame sinna mingisuguse teise ploki juurde panema, millest rohkem kasu oleks. Ma arvan, et mina oleks nii teinud.

M22: Sest selliseid kaklusi on Eestimaa koolides ju iga päev!

N40: Ja siin ei olnud ju ka konflikti, vist ju õpetajaga ei tehtud midagi. On ju ka olnud nii, kus õpetajad on vaat et koolist lahti lastud, vangi pandud.

M22: Kahjuks jah.

N40: Et noh, teema on, aga antud juhul oli ta ühelt poolt liiga konkreetne, teiselt poolt...

M49: Siin on üks teine asi veel. Vaat neid ülestõstmisi on palju, aga väga harva, mis saab edasi. Tähendab, mis siis... Hää küll, mõni asi läheb kohtusse ja nii edasi. Huvitav pärast,

siis kui see asi mingi otsuse saab, siis ajakirjandus vaikib ja enam kedagi ei huvita! Teda huvitab see esmane, kuidas öelda, intsidendi teravus.

N40: Ei saa...

M49: Ei, mitte alati, aga on nii, tegelikult.

N40: Ei saa päris ka niimoodi öelda. Lihtsalt, jah, neid asju on niivõrd palju. On ju ka öeldud, et need tuntumad asjad, millest me oleme kirjutanud, et peaks ikka silmad peal hoidma. Aga eks see ole ka see toimetuste häda, et ei ole ju krimireporterit või... Noh, suures Postimehes Tiiu Põld on kohtureporter, aga meil ei ole, näiteks. See on mitu korda jutuks olnud, et teinekord nendeks juhtus-teadetes, mis päeva jooksul tuleb, noh, on ka selliseid asju, millest saaks mingi stoori või asja kerida.

M49:Just, just, täitsa nõus!

N40: Aga me... ei ole aega. Valverepoter kirjutab selle kokku, aga teine võiks selle üles võtta. Aga noh, ma ütlen, meie koosseisud on nii väikseks jäänud.

M49:Ja see nõuab täiesti erialast tööd, ma ütleksin.

N40: Nõuab küll, ja pühendumust

M49:Just, just.

N40: Ja kui inimene on selle ree peal, siis ta näeb rohkem neid asju...

Aga nende mõlema loo puhul, kas oleks keegi teine peale ajakirjaniku midagi muuta, näiteks toimetaja või monteerija...?

M49: Toimetaja saab ainult oma ees- või vahetekstidega arvamust, nii öelda, mõjutada. Avalikku arvamust. Aga muidu...

M22:Monteerija – mkm.

M49:Mkm.

N40: No saaks küll! No selle esimese loo puhul oli seda illustreerimist küll ja küll!

M49:No seda küll! Too oli robustne!

N40: Ja need kohtulõigud olid ka ju, ma ei oska ütelda, ei olnud, jah... Ja teise loo puhul, ma ei tea, see oli nii halvasti vaadeldav, need kaklusstseenid, kas need pididki sellised olema?

M49: No see oli selle tasku... selle moblaga tehtud, sellepärast tal see segane. Aga samal ajal see andis, tähendab, mina kui tegija poole pealt, ta andis teatud meeleolu sellele

asjale. Selles mõttes, seda ära jätta ei oleks tohtinud. Mis sest, et ta oli kvaliteedilt... Aga ta, ühesõnaga, ta tekitas mingeid tundeid, selles mõttes ta õigustas end.

N40: Toimetaja oleks võinud selle loo puhul nõudlikum olla, siin oleks ainult üks jupp välja lõigata või paar jupikest, ja jupike juurde panna. Oleks lugu palju mõjusam olnud. Minu meelest on toimetaja töö puudulik selles mõttes. Tal ei olnud empaatiavõimet nii palju, ta oleks võinud mõelda selle päti peale, inimese peale ikkagi. Ikkagi inimene ju.

M49:Ma pean ka ära minema.

N40: No on sul veel küsimusi, küsi mult kähku!

Oligi see, et kui kellelgi on midagi lõpetuseks lisada...

(Keegi ei lisa midagi asjassepuutuvat).

Aitäh!

LISA 5: ANKEETIDE VASTUSED

Vastused on ära toodud muutmata kujul (kaasa arvatud taandread, loendisüsteemid jms).

Lisa 5.1. Vastused TV3 uudise „Linnavolinikku süüdistatakse napsutamises“ põhjal

Vastaja	Avalik huvi	Põhjendus	Argumendid loo ilmumise poolt	Mida teinuks teisiti?
M1	Pigem väike	Uudis oli vana, süüdistatav suhteliselt tundmatu isik. „Imetud lugu“ Kuid üldiselt väärib kajastamist, siiski mitte „pommuudise“ tasemel.	Tegemist oli kuritööga. Alaealised kohtus linnaametniku vastu.	Pildiliselt oleksin atraktiivsemaks teinud. Uurinud kus joodi ja mida täpsemalt.
N4	Keskmine	Tegu oli ühiskonnas kõrgel positsioonil oleva ametnikuga, kes on rikkunud seadust. Noorte alkoholitarbimine on samuti terav probleem.	Vt. Eelmine punkt. Lisaks veel seda, et ametnik on linnavolikokku valitud valijate usaldusest lähtuvalt. Nimetatud tegu oli aga igal juhul selle usalduse kuritarvitamine ja karistust vääriv.	Oleks asunud ehk kohe antud loo põhiteema ehk siis alkoholi pakkumise juurde, mitte keskendunud kohe alguses Palloni varasematele eksimustele ja seaduserikkumistele, mis teda vaatajate silmis juba ette

				demoniseerisid.
N5	Pigem suur	Tegu on Tartu linnavolikogu liikme ning volikogu kultuurikomisjoni esimehega.	Eelnevad uudised, kus Pallonile esitatud süüdistustest juttu.	Kui, siis lühemalt. Aga TV3 ajakirjanik oli ju Tallinnast looja jaoks Tartusse tulnud. Polnud ju mõtet nõ tühisõitu teha.
M10	Pigem suur	Tegemist on linnavolikogu liikmega, kes on teatud määral avaliku elu tegelane ja tema tegemised – minevik on ka avalik huvi.	Avalik huvi, skandaalsus, prominentsus, ebaeetilisus.	Nii ja naa. Kindlasti oleks käsitletud, kuid oleks Palloni või tema kaitsja rääkima meelitanud (eeldan, et ta keeldus).
M13	Keskmine	keskmine seepärast, et otsust ju veel polnud, kuid loodi siiski mulje kui süüdlasest. Pidanuks rohkem rõhutama, et kahtlustatakse jne.	Linnavolinik, kes peaks olema eeskuju. See on põhiline argument.	Ehk püüdnuks rohkem loo peategelase olemust avada ehk siis rääkinud teda tundvate inimestega, et mis mees Pallon on, kas viinaviga küljes vms.
M14	Keskmine	Alar Palloni näol oli tegu inimesega, kes kandideeris valimistel ja oli saanud häälteostu süüdistuse. Teisalt polnud temast saanud olulist figuuri poliitikas.	* Pritntsiip, et alaealist ei tohi kallutada alkoholi tarbima. * Pallon kui inimene, kes oli Tartu linnavolikogu liige.	Ei oska öelda.
N16	Pigem suur	Alaealistega koos alkoholi tarbimine on	Poliitik on avaliku elu tegelane	Vähem alkoholipudeleid

		kuritegu. Avaliku elu tegelaste (poliitik) rikkumised äratavad rohkem huvi.	ja seetõttu on tema võimalikud rikkumised suurema tähelepanu all. Kuna loos viidati mitmele kohtuasjale, oli tegu juba korduva rikkumisega.	(pildis) Käsitus kompaktsemalt, võibolla ka lühem lugu.
M16	Keskmine	Tegemist on avaliku elu tegelasega, kelle väidetav kuritegu on suhteliselt ränk. Samas vastu räägib see, et süü pole tõestatud. Sellest keskmine määratlus.	Avaliku elu tegelane, poliitik, alaealised.	Oleks tahtnud ära oodata kohtuotsust, samuti selgitust, miks süüdistatav sõna ei saanud või ei võtnud.
M22	Pigem suur	Tegemist on volikogu liikmega ja tema käitumine on avalikkuse fookuses. Vaatajal on õigus teada, millega tema hääle (mandaadi) saanu tegeleb.	Uudistetoimetaja kõrgendatud huvi (persooni näol, mida rohkem intriigi seda parem) Avalikkuse huvi, millise karistuse saab Pallon.	Kajastamata jäi Palloni pool, teda oleks võinud intervjueerida ka või võtta tsitaadi. Praegu said sõna prokurör ja Pallonit näidati vaid kohtusaalis. Lugu jäi pinnapealseks.
M30	Pigem väike	Palloni juhtum oli juba nii ammune, et midagi olulist uut seik alaealistega ja alkoholiga ei lisanud.	Seotud on poliitik ja kohus; avalikkusel on siiski õigus teada neist kohtuistungest,	Ma oleksin rohkem üritanud Palloni seisukohti kuulata või vähemalt tema advokaadilt

			<p>millesse on segatud poliitikut.</p> <p>Hääli osta ei ole eetiline, aga nii vana lugu edasi kedrata ei ole ka kõige õigem.</p>	midagi enamat küsida.
N40	Pigem väike	A P., suhteliselt tundmatu poliitik. Nn. kuritegu, millest ka nõ kannatanud enam suurt ei mäletanud, toimus 2 aastat tagasi. Ei saanud ka selgeks, kas kuritegu üldse oli või ei olnud – nagu öeldi, mäletati vaid alkoholi ja A P.	Parteiline ärapanemine (AP kuulus Keskerakonda) eeskätt.	Oleksin kõigepealt teravdanud fookuse: kas häälte ostmine, poliitiku moraalitus, alaealised ja alkohol või ka mõni tahk kohtupraktikast (miks istungid kinniseks tehakse jn Siin oli kõik läbiseegi, veniv ja „pühalik“ segaseks pööranud stoori kohta.
M49	Keskmine	Tundsin A. Pallonit piisavalt, sellest huvi juhtunu vastu. Aga lugu ise üles puhutud. Vrd. abilinnapea Panoni lugu Tallinnas.	Õpetuseks edaspidiseks, et Eestis taolised lood ei korduks.	Kordagi ei antud sõna Pallonile endale... Enne kohtuotsust oli ta meedia poolt süüdi mõistetud.

Lisa 5.2. Vastused Kanal 2 uudise „Õpetaja küttis kasvatamatul pätipoisil kere kuumaks“ põhjal

Vastaja	Avalik huvi	Põhjendus	Argumendid loo ilmumise poolt	Mida teinuks teisiti?
M1	Pigem suur	Teema on igati päevakajaline. Peab näitama inimestele, mis meie koolides toimub.	Avalik huvi. Õpetaja ründab õpilast ja seda on videol näha. Hoiatuseks ka õpilastele liigse ülbitsemise eest. Informatiivne – mida õpetajad tegema peaksid väänikutega.	Piisavalt allikaid räägib, ei oleks muutnud.
N4	Keskmine	Lugu oli käsitletud ühe kooli üksikjuhtumina, millel puudus laiem probleemikäsituslik taust. Huvi ja pinget püüti üleval hoida kehva kvaliteediga kuid autentsusele rõhuva mobiilivideoga, millest oli võimalik arusaada ainult põhjaliku selgituse alusel. Video kordamine loo jooksul 3-4 korda kruvis vaataja huvi kindlasti üles, kuid antud juhul jäi teema	- tegu oli koolivägivalda puudutava teemaga, see on aga üks oluline probleem - loos oli tugev konflikt - pildimaterjal oli autentne, sisaldas vägivalda.	- Oleks asetanud loo laiemasse konteksti. - Oleks hoidunud vägivaldse mobiilivideo pidevast kordamisest. - Lapsele oleks tulnud tagada suurem anonüümsus (õpetaja jutus) ja hoiduda sildistamisest.

		käsitluse puudulikkuse tõttu mul koguni arusaamatuks, mis selle loo ajend oli ja miks see antud kujul uudistesse pandi.		- lapse vanematega tulnuks rääkida.
N5	Ei oska öelda	Ühelt poolt tuleks näidata, kui jultunult õpilased koolis käituvad. Teisalt, kas mõni noor ja rumal ei saa juhtunust innustust – provotseeriks ka õpetajat ja saaks „kuulsaks“?	Ühelt poolt skandaal – õpetaja lõi õpilast. Kindlasi mängis rolli ka see, et oli olemas amatöörvideo juhtunust.	Oleks palunud õpetajal intervjuus poisi nime mitte mainida. Oleks jätnud välja poisi perekonda puudutavad kommentaarid.
M10	Keskmine	Ebatavaline lugu. Kuid avalikku huvi on keeruline määrata. Ühest küljest see puudub, teisalt on Eestis aktuaalne koolijuhtidele karistusõiguse andmine. Selles kontekstis on tegemist ilmeka näitega, millega see isetegevus võiks lõppeda.	Koolivägivalla kajastamine, omaalgatuslik korraloomine koolis, konfliktsus.	Poleks maininud poisi nime, häbistanud tema perekonda. Samuti poleks näidanud tema pilti. Oleks rääkinud poisi perekonnaga.
M13	Pigem suur	õpetaja ei tohiks õpilast lüüa, isegi kui teda provotseeritakse.	Konflikt, pedagoog vs õpilane ehk justkui tugevam vs nõrgem	Kui siis toonuks algusesse selle, et konfliktne noor viis õpetaja endast välja ning sellest tekkis rüselus. Praegu luuakse meeleolu, justkui

				õpetaja olnuks rohkem süüdi ning seda asutakse lammutama loo lõpu poole.
M14	Pigem suur	Käitumisprobleemid koolis, eriti aga raskused õpilaste korrarekutsumises on viimase paarikümne aastaga süvenenud. Oluline on aru saada, miks nii on läinud ja kuidas asja parandada. Teema haarab kõiki õpilasi ja õpetajaid ehk kümneid tuhandeid inimesi.	* Esiteks lapsevanemate ootus, et koolis oleks võimalik normaalselt õppida, kartmata kasvatamatute terrorit. * Teiseks – olukord ei paista lahenevat, vaid kohati süveneavat.	Oleksin palunud politseil selgitada, kust jookseb õpetaja sekkumise piir ja kust alates tuleb kutsuda politsei. Ja miks üldse politsei, mitte lapsevanem? Oleks vältinud poisi perenime välja jätta.
N16	Keskmine	Avaliku huvi objekt on pigem õpilaste järjest halvem käitumine koolides.	Kuna sündmust filmiti selle toimumise ajal, oli olemas (ehkki viletsa kvaliteediga) videomaterjal. Avalik huvi koolides toimuva vastu.	Pealkirja järgi otsustades on lugu õpetajat süüdistav.
M16	Pigem suur	Alaealiste käitumine ja korrarikkumised koolis puudutavad paljusid peresid.	Õpetaja võimalused õpilasi distsiplineerida on väidetavalt väikesed, tekib	Oleks jätnud alaealise identifitseerimata perekonnanime ja pildiga,

			küsimus, mida peab õpetaja sellisel puhul (nagu loos) tegema.	vähem andnud mahtu videole, oleks püüdnud sõna anda ka õpilasele ja tema vanematele.
M22	Pigem suur	Õpilase-õpetaja konflikt, eriti kui kasutatakse jõudu äratav suurt thlp. Kõrgendatud huviorbiidis on ka õpetaja ja kooli juhtkonna käitumine ning reageerimine.	1. Õpetaja poolt jõu kasutamine (tal ei jäänudki muud üle) 2. Tegemist oli korralise korrariikkujaga, kelle tegevus häiris juba kaasõpilasi 3. Teema erutas ja huvitas vaatajat, ka kanalit.	Reporterina oleksin võtnud tsitaadi poisilt endalt. Milline oli tema hinnang, kasvõi ühe lause, sest vahest oleks seegi andnud veel vürtsi, aga võibolla toonud täiesti uue nurga.
M30	Pigem suur	Konfliktid koolis on üsna tavaline asi, kuid kätega asjade selgeks tegemisest peaksid õpetajad siiski hoiduma.	Lugu andis edasi juhtumi, ent peale selle ka politsei esindaja seisukoha, kuidas selliseid konflikte lahendada.	Ma oleksin käinud kaameraga poisi kodus või vähemalt tema vanemaid kutsunud kaamera ette ükskõik kus mujal.
N40	Pigem suur	Koolivägivald on üldse viimastel aastatel aktuaalne nagu ka pedagoogide võimalused-võimatused allumatuid ja lausa vägivaldseid õpilasi korrale kutsuda.	Kutsub arutlema, kuidas talitseda koolivägivalda ja annab ka infot (politsei), kuidas oleks konfliktide korral õigem talitada.	Häirivalt mõjus Rene koduse olukorra naturalistlik kirjeldus, samuti tema äratuntavus vähemalt kodukandis – selleks anti piisavalt vihjeid.

				Käsitlenuks teisiti, aga raske teema puhul peab sellist asja tõsiselt kaaluma – hetkel täpset vastust pole.
M49	Pigem suur	Selliseid juhtumeid (enamasti õnneks küll pisut tagasihoidlikumal kujul) esineb kogu Eestis, midagi tuleb õpilaste vägivalda suhtes kogu riigis ette võtta– siit väikese loo suur tähendus	p.1 all sai loetletud.	Mind huvitaks selle poisi saatus aasta või kahe-kolme pärast, kas temast saab INIMENE või jääbki pätik. Eesti rekordijooksja Tiidrik Nurme istus alaealisena (noorena?) vangis, nüüd on olümpialane ja usklik...